DÉDESTAPOLCSÁNY

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

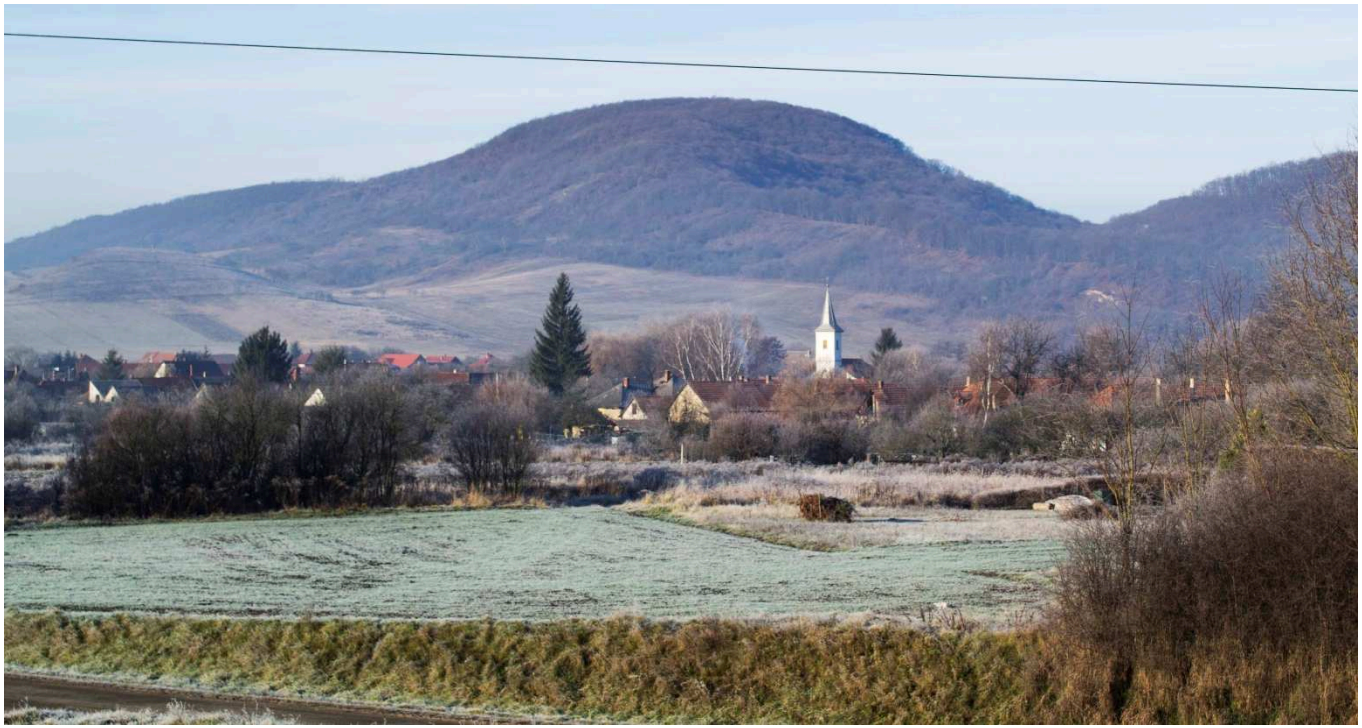
TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 1
2. Dédestapolcsány bemutatása 5
3. Örökségünk 37
4. Eltérő karakterű településrészek Dédestapolcsányban 50
   Belterület
      Általános
      Kockaházas
      Kertvárosias
   Külterület, külterületi karakterű településrész
5. Építészeti útmutató 57
   Építészeti minőség
   Telek kiválasztása
   Telepítés
   Terepalakítás
   Tömegképzés
   Magasság
   Tetőhajlásszög, Tetőforma
   Színhasználat
   Kerítések 67
   Tornácok, teraszok 71
   Ajtók, ablakok 73
   Homlokzatképzés, anyaghasználat 75
   Gazdasági épületek, melléképületek 78
   Részletek 80
   Kertek, kerti építmények 82
   Dédestapolcsányi példák 86
   Utcák 88
   Terek, közterületek 91
   Fények, világítás 93
   Ajánlások külterületi általános és védett területekre 94
6. Jó példák máshonnan 95
7. Hirdetések, reklámtáblák, feliratok 100
   Egyéb műszaki berendezések 101
8. Mellékletek 102

BEVEZETÉS

„A Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeinek ápolása és megóvása fontos feladatunk. Az építészet ezért közérdek, azaz minden ember közös ügye, valamint minőség, kötelesség és felelősség is egyben.” /Nemzeti Építészpolitika/

Az Észak-Bükk lábánál elhelyezkedő, a Bán-patak által átszelt, a vidék egyik legszebb helyén fekszik Dédestapolcsány. Rendezett, nyugalmat és biztonságot sugárzó település. A falu felé közeledve fokozatosan tárul felénk a település megannyi arca, ezek közül a legszembetűnőbb a települési sziluett, ami egységben kifejezi és már távolról vizuálisan érzékelhetővé teszi a településképet. Minden település sajátos arculattal bír és ennek az egyediségnek a forrása az épített és táji környezet utánozhatatlan, egymásra ható kapcsolatából ered.

Az emberiség évezredek óta tudatosan formálja az életterét, hogy az aktuális kor kihívásaihoz igazodó, az egyén és a közösségi lét feltételeit megteremtő épített környezetet tudjon létrehozni. Az épített környezet elemei között a legjelentősebb környezetformáló tényezők az épületek, mivel általuk fejeződik ki a társadalom és táji környezet kapcsolata. A tájhasználatban, telekszerkezetben és az épített környezet valamennyi alkotó elemében fellelhető sajátos jegyek nemegyszer évszázadokon át tartó szerves fejlődés eredményeként jöttek létre. Ezek a máshol ugyanilyen formában fel nem lelhető jelek tanúskodhatnak a település keletkezéséről, a betelepítésekről, az árvizek és tűzvészek pusztításáról, a gazdálkodás formáiról, a közigazgatásról, a vallásról és még megannyi mindenről, melyek révén őrzik a múlt emlékét.

A község múltja elválaszthatatlan a közösséget alkotó emberek múltjától. Az egyén az oda születéssel, a betelepüléssel, vagy ha egy hosszabb időtávot feltételezve akár csak periodikus jelleggel is, de jelen van a településen, akkor a helyi közösség részévé válik. A közösségvállalás ősidők óta a túlélés záloga. E helyi csoportok szabályrendszere sokszor íratlan normákból, a közös történelmi múlt ismeretéből fakadnak és a helyi hagyományokban öröklődnek tovább. A helyi ön-, és hagyománytudatra épülő közösségi egység megteremtése előfeltétele a harmonikus településkép megteremtésének.

Az épületek hosszú időn át megtartották a nemegyszer közösségformáló szereppel bíró, helyi identitástudatot hordozó sajátos elemeiket, de az utóbbi évtizedek építkezési gyakorlata jelentősen átformálta a korábbi hagyományos település képét. Ezek a változások nem minden esetben párosultak a hagyományos települési szövetbe illeszkedő építészeti beavatkozásokkal, így számos megörökölt értéke a településnek, mint településkép vagy egyedi épülettípus a bontások, átalakítások során elpusztult. Az újonnan épített házak vagy a felújítások során alkalmazott anyagok, színek nemegyszer megzavarták a település és a táj képét. Ennek a folyamatnak a kiváltó tényezői a Nemzet XX. századi történelméből fakadnak és napjaink építészeti (építkezési) "kultúráját" is jelentősen meghatározzák.

A mindenkori építészet tükröt állít a jelen társadalmának, mivel testet öltött formában képes megjeleníteni az adott korszakra jellemző társadalmi, gazdasági, környezeti fejlettségi (igény)szinteket. Az emberek régóta törekednek szép épületeket létrehozni, azonban egy épület szépségét megfogalmazni nem egyszerű feladat. Több neves építész és filozófus is egyetért abban, hogy a közhiedelemmel ellentétben a szépség nem szubjektív és nem részrehajló. Ahogy Kant mondta: Szép az, ami érdek nélkül tetszik.

Szerencsés helyzetben vagyunk, hisz az építés folyamatában érintett összes résztvevő, legyen az az építtető, tervező, kivitelező, jogalkotó, hatóság stb. mind a szép és harmonikus épített környezet kialakításában érdekeltek, de ezt sokszor a fel nem ismert okok lehetetlenítik el.

A hagyományos "Magyar" házról való (emlék)képek ugyan még megjelennek a köztudatban, de többnyire csak tájházként vagy szépkorú, esetleg szegényebb sorsú embertársaink lakhelyeként. Ezeknek a régi épületeknek valódi értékként való kezelését akadályozza, hogy hiányoznak az épített környezet értékminőségével, az építészeti örökség értékeivel, jellegével és mibenlétével kapcsolatos széleskörű ismeretek. A modern kor technikai színvonala és ennek hatására az építőanyagok színkavalkádjában való tobzódás csak még jobban nehezíti a helyes építtetői döntést és árnyalja a képet. A probléma felismerése az első lépés lehet azon a hosszú úton, mely segíthet egy ideális épített környezetet teremteni mindannyiunk számára.

Közös célunk, hogy mindenki az igényei, lehetőségei és tehetsége szerinti korszerű és modern épületet tudjon létrehozni magának, mely illeszkedik a tájba és a meglévő vagy kívánt települési képbe.

A kiadvány célja, hogy bemutassa a község épített és természeti értékeit, a település építészeti arculatának jellemzőit, felhívja a figyelmet azokra a hétköznapi szépségekre, melyek létezésükkel észrevétlen meghatározzák környezetünket, hatnak lelkületünkre, hangulatunkra. Az épített és táji környezet minősége alapvetően határozza meg testi és lelki egészségünket, és megfelelő keretet adhat emberi méltóságunk kiteljesítéséhez is. Az életminőséget emelni képes épített és természeti környezet harmonikus együttélése alkotja a kulturális tájat, amelyet a helyi adottságokhoz alkalmazkodó minőségi, építészeti alkotások folyamatosan gazdagítanak. Iránymutatást, segítséget kívánunk adni, ezzel megkönnyítve az építtetők számára a döntést.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor külföldről importált klón épületek helyett a hazai gyökerekkel rendelkező és a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem médiumokból diktált, hanem a valódi – kulturális folytonosságból táplálkozó – helyes öntudaton alapuló szabadság megismertetése. A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik.

Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön e könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

DÉDESTAPOLCSÁNY BEMUTATÁSA

Dédestapolcsány község Borsod-Abaúj-Zemplén megye nyugati részében, a Kazincbarcikai járásban, a Bükk-vidék területén fekszik, Miskolctól kb. 30 kilométerre északnyugatra, Kazincbarcikától délnyugatra 21 km-re, Ózdtól délkeletre 25 km-re fekszik. A térség a Bükki Nemzeti Park közvetlen közelében található és hozzá tartozik a Lázbérci-tó Tájvédelmi Körzete. Területén halad át a Bán-patak, északi határától nem messze hozták létre a Lázbérci-víztározót.

A község megközelíthető közúton Eger felől Kazincbarcikára haladva, illetve Ózd felé is lehet átutazni a településről, melyek a kedvező infrastruktúrának köszönhetően tömegközlekedési eszközzel és magán gépjárművel egyaránt megközelíthető. Környező települések Bánhorváti, Tardona, Mályinka, Nagyvisnyó és Nekézseny.

Dédestapolcsány területe 29,43 km². Teljes népesség 2017. január 1-ei adatok szerint 1442 fő.

„1950-ben Dédes és Bántapolcsány egyesítésével jött létre.

Számos leletanyag bizonyítja, hogy régen lakott település. Az ott talált késő bronzkori cserepek a pilinyi vagy az ezt követő Kyjatice-kultúrából valók. Valószínűleg az utóbbi kultúrába tartozott a falu bronzkori földvára a Verebce-tetőn. DÉDES neve a magyar Dedus személynévből keletkezett. Bántapolcsány nevének első része a Bán-pataktól ered, míg a Tapolcsány szláv eredetű szó, valószínűleg a „nyárfáknál, topolyáknál" lakó toplica szó származéka. A Dedus-t, mint személynevet 1221-ben, majd 1230-ban említik a források. Zadurral és Péterrel együtt szerepel a neve egy mocsolyási oklevélben, amikor is cseh hospeseket várjobbágyoknak akartak minősíteni. A Váradi Regestrum szerint Dédesen királyi bivalyvadászok laktak. A falu valószínűleg már ekkor fennállott, mint Borsod várának tartozéka, a borsodi várjobbágyok birtoka. 1247-ben a dédesi várjobbágyok, Gergely fia Markus és Miklós, Zadur fia Jakab és Damianó az őket védelmező Miskolcz nembeli Phyle zágrábi prépostnak, Tamás ispánnak és Imrének eladták Dédeskő egyharmadát – két hegyet – várépítés céljából. Erről a szándékukról azonban lemondtak. Az oklevél szerint a szóban forgó hegy mellett vasművelés folyt. 1254-ben már állt a dédesi vár, ekkor Ákos nembeli Ernye birtokában volt. Az erődítést ő létesítette valamivel korábban, amikor Parasznyán vásárolt javait cserélte el a dédesi várjobbágyok földjéért. 1254-ben a közeli Mályit arra való hivatkozással kapta meg IV. Bélától, hogy az erősség miatt van rá szükség. Egy 1268-ból való hamis oklevél szerint István ifjabb király (IV. Béla fia) Miskolcz nembeli Ponicz bánnak adta tartozékaival együtt, és adományát 1271-ben megerősítette. 1316-ban Ákos nembeli István fiai Csák Máté oldalára álltak, ezért a király, Károly Róbert Dédest 1319-ben Debreczeni Dózsával megostromoltatta és saját várnagyait illetve alvárnagyait ültette be a várba, ugyanakkor Ernye bán fiait jószágvesztésre ítélte. A vár mellett a község is fejlődésnek indult. Szent Márton tiszteletére emelt kőegyházának papjáról már 1304-ből tudunk. 1332 és 1335 között plébánosa 2-12 garas pápai tizedet fizetett. A falu mint királyi birtok egyre gyarapodott. A XV. században már mint városról (oppidum) történik említés Dédesről, egyike Borsod vármegye mezővárosainak. A nevét az oklevelek Dedus, Dedos, Dedis, Dedes, Dedeus, Dyduz, Dedaws alakban említik. TAPOLCSÁNY első említése a pápai tizedjegyzékekből való. Papja 1332-ben 10 garas pápai tizedet fizetett. 1398-ban Zsigmond király Visegrádon kiállított oklevele szerint a dédesi vár birtoka. A falut a középkori források Apolchián, Tapolchan, Tapochan, Tapoczyan, Tapolcyan, Tapolczyan, Thapolchan néven írják. Dédes határában már 1240-ben Tardona és Dédes határjárásában említik a környéken lakó remetéket, a közelben pedig egy vesszős helyet és a dédesi vár kivágott erdejét. 1313-ban már állt a Szentlélek és Krisztus Teste tiszteletére szentelt pálos kolostor, amelynek lakói a szürke ruhás Szent Kereszt remetéi voltak. Az Ákos nemzetség tagjai voltak a kegyurak, és 1313-ban István nádor a Tisza mellett halastavat, Diósgyőrben az ottani pálos remetékkel közösen egy szőlőt adományozott nekik.

A pálosok két környékbeli egyházi intézményéből Dédeskő veszély esetén a biztonságot szolgálta, míg a kedvezőbb földrajzi helyzetű Diósgyőr az udvari életnek és a borsodi tartománynak lett központja. 1346-ban és 1347-ben egy-egy dédesi malmot kaptak. 1382-ben I. Lajos király is egy malmot juttatott nekik a Tapolca-patak mellett, 1391-ben Erzsébet királyné földbirtokkal adományozta meg őket, s a század második felében különféle adományokból több helységben kaptak szőlőbirtokot. 1473-ban Mátyás király az erdélyi sóbányákból 200 forint értékű sót adott a kolostornak, 1482-ben Péter diósgyőri pap egy házat és három szőlőt adományozott nekik. 1530-ban Szapolyai János még megerősítette Derecsényi Jánosnak egy 1524-ben kelt oklevelét, amelyben Sajókeresztúron malmot adományozott a szerzeteseknek, de 1540 körül már az erőszakos foglalások során világiak kezére jutottak a kolostor birtokai, s ezek még 1599-ben is Perényi Gábor kezén voltak. A kolostor a török uralom alatt elnéptelenedett, s csak a birtokok vándoroltak egyik zálogbirtokos kezéről a másikéra. A kolostor romjai Ómassától egy kilométerre ma is állnak a Bükkben, és Szentléleki romok néven közismertek.Dédes és Tapolcsány megélte a múlt század nehéz éveit, az I. világháborúban Dédes 30, Bántapolcsány 34 hős fiát vesztette el. A falvakat nem kerülte el a II. világháború sem, 11 halott Dédesen, 16 Bántapolcsányban. Az átvonuló orosz és román katonák nem kímélték a polgári lakosságot. Számtalan atrocitás, rekvirálás keserítette az emberek életét. Az újjáépítést bizakodás, jövőbe vetett hit követte, amely hamar elveszett. A két falu 1950-ben egyesült Dédestapolcsány néven, s így vágott neki közel 1800 fős lakosságával a szocializmus építésének. Új feladatok, kihívások, megoldandó problémák vártak a Bükk vidék hegykoszorújának költői szépségű, vadregényes tájai között elterülő településre.„ (forrás: http://dedestapolcsany.hu/kozsegunk-2/a-kozseg-tortenete/)

Közigazgatás: Szuhakállói Közös Önkormányzati Hivatal
Dédestapolcsányi Kirendeltség - Községháza, 3643 Dédestapolcsány, Petőfi S. utca 21.

Kiss Benjámin Művelődési Otthon
3643 Dédestapolcsány, Iskola utca 33.

Dédestapolcsány Község egy háziorvosi körzetet és egy házi gyermekorvosi körzetet alkot, amelynek része Nekézseny Község is. A körzet székhelye: Dédestapolcsány
A fogorvosi ellátás és az iskolafogászat vonatkozásában Dédestapolcsány Község egy fogorvosi körzetet alkot, amelynek része Nekézseny és Mályinka Községek is. A körzet székhelye: Dédestapolcsány
Dédestapolcsány Község teljes közigazgatási területe egy védőnői körzetet alkot.

Az alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátás a Csokvaományi Központi Orvosi Ügyeleti körzetben történik.
Az iskola-egészségügyi ellátás körzetébe a Dédestapolcsányi Lajos Árpád Általános Iskola és a Dédestapolcsányi Hétszínvirág Óvoda tartozik.

Magyar Korona Fiókgyógyszertára, Dédestapolcsány, Dózsa György u. 15.

Lajos Árpád Általános Iskola
3643 Dédestapolcsány, Iskola utca 29.

A Lajos Árpád Általános Iskola a Kazincbarcikai Tankerületi Központ fenntartása alatt működő 8 évfolyamos iskola, melynek köznevelési és egyéb alapfeladata: nappali rendszerű oktatás, alsó tagozat, felső tagozat, sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelése-oktatása, nemzetiségi nevelés-oktatás, egyéb köznevelési foglalkozás, tanulószoba, napközi-otthonos ellátás.
Az általános iskola felvételi körzete: Dédestapolcsány, Csokvaomány, Lénárddaróc, Mályinka, Nekézseny, Sáta települések közigazgatási területe.

Korszerű, újonnan épület tornateremben biztosítják a minden napos mozgás lehetőségét.

Dédestapolcsányi Hétszínvirág Óvoda
3643. Dédestapolcsány, Iskola utca 31.

A Dédestapolcsány Község Önkormányzata fenntartása alatt működő óvoda a gyermek három éves korától látja el a gyermekek napközbeni ellátásával összefüggő feladatokat. Alaptevékenysége az óvodai nevelés, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek óvodai nevelése, étkeztetés, képességfejlesztés, óvodai fejlesztő program szervezése, a többi gyermekkel együtt nevelhető sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelése.
Az óvoda a község szívében az általános iskola közvetlen szomszédságában található.
2016-2017. évben az óvoda épülete, a csoportszobák és az óvoda keretében működő főzőkonyha felújítása kapcsán (alap-, burkolat csere, fűtés korszerűsítés, nyílászáró csere, teljes körű tetőfelújítás /tetőcsere, szigetelés/, komplett főzőkonyha felújítás, konyhatechnológiai fejlesztés, eszközbeszerzés) korszerű, a kor igényeit kielégítő szépen felszerelt, tágas csoportszoba, ebédlő várja évről-évre az óvodáskorú gyermekeket.
Az óvoda épületének tetőterében működik a könyvtár.
A 2006-ban épült eukomfort játszóteret az iskolával közösen használják

Posta, 3643 Dédestapolcsány, Iskola utca 7.

„DÉTA" Teleház 3643 Dédestapolcsány, Iskola utca 33.

Nyugdíjasház 3643 Dédestapolcsány, Lajos Árpád út 6.

A Dédestapolcsány Község Önkormányzata tulajdonában lévő 30 lakásos Nyugdíjasház a nyugdíjasok, illetőleg az öregségi nyugdíjkorhatárt elért személyek határozatlan idejű elhelyezését szolgálja. A nyugdíjasház folyamatos működésének feltételeit az önkormányzat biztosítja.

A Nyugdíjasház lakóinak a személyes gondoskodást nyújtó ellátások keretében kapott szolgáltatásokért térítési díjat, a nyugdíjasház üzemeltetési, fenntartási költségeinek fedezésére lakbért kell fizetnie.

Fiatalok Garzonháza
3643. Dédestapolcsány, Lajos Árpád utca 2-4.

A Dédestapolcsány Község Önkormányzata tulajdonában lévő, 20 lakásos Fiatalok Garzonháza elsősorban a 35 év alatti, állandó kereső tevékenységet folytató fiatalok (házastársak vagy élettársak közös gyermekkel) elhelyezését biztosítja. A bérbeadás pályázat útján, az Önkormányzat Képviselő-testületének bérlőkijelölése alapján, 5 évre szólóan történik.

A helyi igények kielégítésére a településen több élelmiszerbolt, egy nemzeti dohánybolt, több vendégház, fogadó és apartman található.

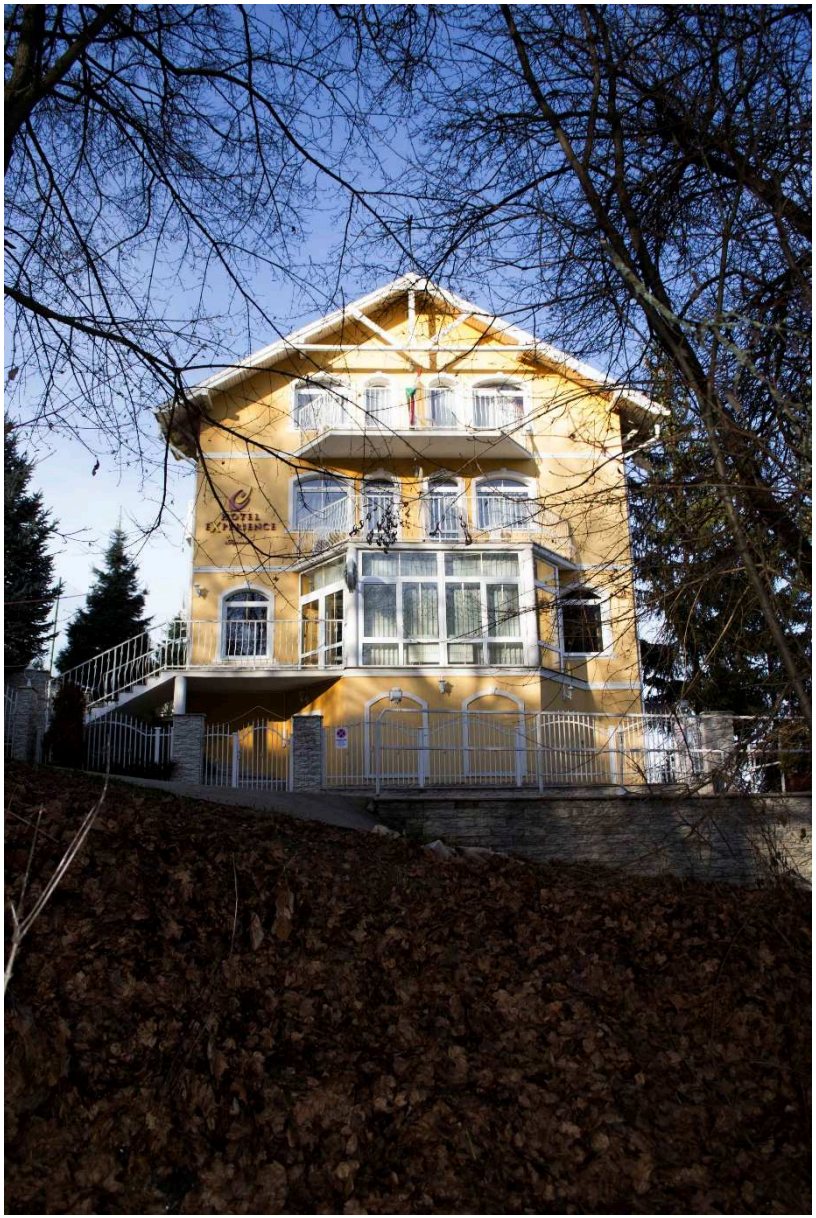

PRESSZÓ

VEGYES VAS MŰSZAKI

A NAPSUGÁR ÜZLETLÁNC TAGJA

HOTEL
EXPERIENCE
WELLNESS & KONFERENCIA ÉLMÉNYHOTEL
Superior
100 m
•HOTEL•WELLNESS•ÉTTEREM
WellnessElmenyhotel.hu

FOGADÓ•ÉTTEREM
Aranykehely
Fogadó és Étterem

Bántapolcsányi Ravatalozó és temető

A templomon kívül a másik szakrális tér, mely a településképre hatást gyakorol a temető. Jellemző építészeti elemei a ravatalozó vagy temetőkápolna épülete, a kerítés és kapuzat, valamint a sírjelek és sírhelyek. Ezek az építmények az épített környezet sajátos és legjelentősebb érzelmi töltetet hordozó elemeinek tekinthetők.

Az 1950-es évek előtt a temetők képét a sírjelek határozták meg, melyek lehettek fa, kő, műkő anyagú keresztek, fejfák, oszlopok, kopjafák. A sírjelek tájegységenként eltérő formában jelentek meg, ezzel is gazdagítva a település egyedi építészeti arculatát. A régi sírjelek ilyen módon pótolhatatlan értéket képviselnek, ezért megőrzésük különösen fontos szempont kell, hogy legyen.

„A dédesi temetőben áll egy síremlék, amelyen Lajos Árpád neve van. A miskolci Herman Ottó Múzeum neves néprajz-muzeológusa volt, akinek munkássága, gyűjtőmunkája szinte egybeforrt a Bán-völgyével. Ma a helyi általános iskola viseli a nevét.” (forrás: http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html)

Dédestapolcsányi Ravatalozó és temető

Serényi István-emlékkereszt

„A Serényi István-emlékkereszt Dédestapolcsányban található a Szent György római katolikus templomhoz felvezető gyalogút mellett.
A Serényiek dédesi birtokán állt egy fakereszt. Gróf Serényi István (1862–1909) a saját költségén ezt kőkeresztre cseréltette. Ennek felszentelésére 1907. augusztus 20-án került sor. A feszületet az 1960-as évek elején – mivel a Szilvásvárad felé vezető forgalmas út közelében egy veszélyes kanyarban állt – az útépítési munkálatok miatt eltávolították. A katolikus hívek nem engedték a kőkereszt megsemmisítését, és néhány száz méterrel távolabb, a templomdombra felvezető gyalogút mellé helyezték. A kereszt közelében található az egykori magtár épülete.
2017-ben a keresztet Daráné Fenyvesi Irén dédesi magánember anyagi támogatásával felújították, környékét rendezték.
A kereszt alatt a fehér márványtáblán olvasható felirat:
„Isten dicsőségére alapította gróf Serényi István örök jóindulatulag. „
(forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Ser%C3%A9nyi_Istv%C3%A1n-eml%C3%A9kkereszt)

Lourdesi Mária-sziklabarlang Mária-szoborral és két emléktáblával

„A kereszt fölött egy sziklába vájt Lourdes-i Mária-barlang található. Feltételezhető, hogy az itt található Szűz Mária-szobor azonos azzal a 130 cm-es szoborral, amit Zichy Aglája (1868–1923), Serényi István felesége adományozott a dédesi római katolikus templomnak 1899 augusztusában. A Lourdes-i Mária-szobor és a Jézus szent szíve szobor megáldására együtt került sor. Mindkét szobor eredetileg a templomban került elhelyezésre. A barlang kialakításának és a Mária-szobor áthelyezésének ideje nem ismert. A szoborkompozíció másik (térdeplő) alakja Szent Bernadett. A barlangoltár falára később – hálaadásként – két emléktáblát helyeztek.” (forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Ser%C3%A9nyi_Istv%C3%A1n-eml%C3%A9kkereszt)

A Dédes és Bántapolcsány I. és II. világháborús áldozatainak tiszteletére állított emlékhely a község központi helyén található.
(forrás: http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html)

A Serényi kastély

A dédestapolcsányi Serényi-kastélyt a Serényi grófok építtették 1898 és 1903 között eklektikus stílusban. Valaha nyaraló kastély volt, a családból utolsóként gróf Serényi Ödön lakott benne, aki 1961-ben hunyt el, és sírja a dédestapolcsányi temetőben található. Az épület később pedagógus üdülőként, majd szociális otthonként működött, mára egy vállalkozó birtokába került, konferenciaközpontot óhajt létrehozni benne, így a látogatók csak kívülről csodálhatják meg. A kastélyt közel 5 hektáros park veszi körül, főleg ősszel felejthetetlen látvány a kastélyhoz vezető gesztenyefákkal övezett út. A közeli sziklák sok kis barlangot rejtenek magukban. A kastély melletti szikláról kitűnő panoráma nyílik a Bükk-vidék hegyei és a Dédesi vár felé.

(forrás: http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html, https://hu.wikipedia.org/wiki/Ser%C3%A9nyi-kast%C3%A9ly_(D%C3%A9destapolcs%C3%A1ny))

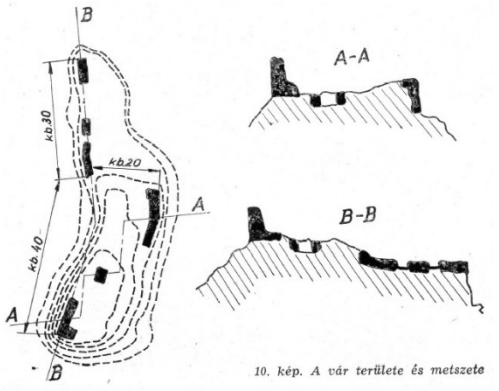
1.

„Dr. Kiss Miklós körzeti magán állatorvos lakásán több mint 2000 db-ból álló cserép- és keménycserép edények találhatók. Ennek mint egy fele "apátfalvi születésű ", de van Hollóházáról, Telkibányáról, Miskolcról, Városlődről és Farkaslyukról, továbbá cseh, sőt német nyelvterületről származó darab is. Emberek, vidékek szokásait, művészi értékeit ismeri meg a látogató, e páratlanul gazdag és impozánsan berendezett magángyűjtemény megtekintésekor.

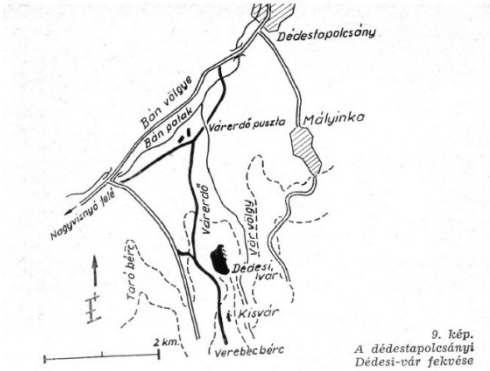
Cserép- és keménycserép edények

15 évi gyűjtésről így vall: "Gyűjteményemben megtalálható szülőföldem és gyermekkorom egykori életét idéző szinte valamennyi tárgy, hisz egy emberöltőnyire még mindennapos használati és díszítési eszköz volt a "bélapátfalvai" tányér, findzsa, komatál, korsó, kancsó, a különböző gömöri és alföldi csecseskorsó, és kisebb-nagyobb méretű vászonfazekak." Saját szórakozására és minden érdeklődő örömére végzi ezt a nem kis fáradságot és utána járást igénylő munkát. Napjaink rohanó világában jóleső érzés egy kicsit megpihenni a lassan már feledésbe merülő népi alkotások muzeális emléke között. A "Cserép- és keménycserép edények" kiállítása állandó! „ (forrás: http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html)

2.

10. kép. A vár területe és metszete
3.

9. kép.
A dédestapolcsányi Dédesi-vár fekvése
4.

„*Története.* IV. Béla király kedvelt híve, Ernye bán építette, közvetlenül a tatárok kivonulása után. Ernye bán fia István, a későbbi nádor — aki III. Endre halála után a szabad királyválasztás híve volt — nem tartozott Róbert Károly párthívei közé. Fiai az 1317-es debreceni csatában vereséget szenvedtek a király híveitől és Dédes várába menekültek. Az üldöző királyi sereg követve őket, elfoglalta a várat és a hűtlenkedőket fej- és jószágvesztésre ítélték. 1325-ben I. Károly a várat újraépítette. Ekkor királyi birtok lett. Később királyi adományként a Palóczy család birtokába jutott. A család utolsó sarja, Palóczy Antal, a mohácsi csatában elesett. A gazda nélkül maradt Dédes vára Szapolyai Jánosé lett, időközben azonban árulás következtében — az egri várral együtt — a Ferdinánd-párti Perényi Péter tulajdonába került. A vár 1567-ben pusztult el. Április 2-án. Hasszán temesvári basa megostromolta Dédest. Amikor a védők látták, hogy a vár nem védhető tovább, a torony alá hordták a várban található összes puskaport, kanócot gyújtottak, majd a várban található rejtett alagúton elhagyták a várat. A kanóc tüze akkor ért a puskaporhoz, amikor a török diadalittasan berontott a várba. A hatalmas robbanás után több száz török maradt holtan a falak alatt. Hasszán tehetetlen dühében földig romboltatta a falakat, amelyek soha nem épültek fel. Borovszky Samu szerint Perényi Péter Szapolyai Jánostól eszközölt ki új adománylevelet Dédes várára, melyet Palóczy rokonság révén már kezében tartott. Amikor Hasszán basa megostromolta Dédes várát, Bárius István volt a várnagy. 15 napig védelmezték vitézül a várat. 400-nál több törököt röpítettek a levegőbe. A dédesi várbirtok többször volt zálogban. így pl. 1431-ben Borbála királynő Rozgonyi Istvánnak zálogosította el. 1438-ban Palóezyak birtoka lett. Fényes Elek szerint, a várnak legutolsó parancsnoka 1566-ban Kávásy László volt, majd annak halála után Bory Istvánt tetteik meg parancsnokká, s ő készítette elő a vár felrobbantását. Könyöki József, mint romot említi. Centhon István pedig egyetlen toronyfalára hívja fel figyelmünket. Gerő László írja, hogy Dédes várának romjairól Szendrei János 1902-ben készített felvételi rajzokat. Már akkor is olyan kevés maradványa volt, hogy a rajzból alaprajzi elrendezést megállapítani nem lehet. Gerő László egy másik munkájában a vár mai (1968) állapotát írja le, mely szerint a várrom négyzetes toronyfala áll a magas, sziklás hegytető kissé elnyújtott gerincén, észak—déli hossztengellyel. Déli és nyugati kőfala a törmelékfeltöltődéstől is 6 m magasan áll, benne födémek gerendafészkei. A gerinc északi végén előbbitől kb. 40 m-re nagyobb falmaradvány, a kettő között ciszternaszerű építmény, részben téglafalazattal. A keleti oldalon külső várfal kiszögellő szakasza kb. 20 m-rel a csúcs alatt az északi oldalon levő hegykiszögellésen is falnyomok.20 Helyi ismeret hiányából eredő hibának látom azt, hogy Gerő László a Magyar várak c. könyvében Dédes várát és a dédestapolcsányi várromot két külön fejezetben ismerteti, s így az a látszat, mintha két különálló várról lenne szó. Régi helynevek Dédes és Bántapolcsány. A két községet 1950-ben egyesítették Dédestapolcsány név alatt. Így mindkét esetben a Dédesi várat kell értenünk.

Fekvése. Légvonalban Dédestapolcsánytól keletre 3,5 km-re, Nagy-visnyótól északkeletre 2,5 km-re, a Bükkből leereszkedő Verebecbérc legészakibb részén emelkedik ki a Várhegy, melynek kúpja uralja a Bánvölgyét. Az északkeleti oldalát határoló Vár-völgy felé igen meredeken, helyenként függőleges mészkőszikla-falakkal ereszkedik le a hegyoldal. A nyugati oldal lankásabban húzódik le a Taró-bérc völgyébe. A Várhegytől déli irányban 600 m-re, magasan a fák fölé emelkedik ki a Kisvár vagy Verebed várnak nevezett mészkő szikla, melyen azonban semmilyen erődítés nyomai nincsenek. A Várhegy északi, a Bán-patak felé ereszkedő oldalát Várerdőnek nevezik (9. kép). A Várhegy anyaga mészkő. Egész területét túlsúlyban tölgyerdő borítja. A vár területét fák és bokrok teszik áttekinthetetlenné.
Megközelíteni legkönnyebben a Dédestapolcsányról Nagyvisnyó felé vezető műútról, a Szalacsi-sziklával szemben induló földúton lehet, mely a várerdőn keresztül lankásan halad fel a Várhegy és Kisvár közötti nyeregbe. A legrövidebb, de meredekebb út a Nagyvisnyó előtt 1,5 km-rel déli irányban elágazó erdészeti műút, melyről a várral egyirányban, a csemetéskertnél ágazik el egy erdei földút, mely felvisz a nyeregbe.

A vár területe. A vár észak—déli hosszanti tengelye kb. 70 m, a déli legszélesebb része kb. 20 m, míg az északi végén alig 5 m-re szűkül össze. Az északi fele kb. 4 m-rel alacsonyabban fekszik a keskeny, 5—6 m széles mészkőszikla vonulaton, kb. 30 m hosszúságban. Ennek nyugati, oldalán három szakaszban 1—2 m magas falomladékot látni. A keleti oldalát csaknem függőleges sziklafal zárja le. A vár e részén falmaradványokat nem találunk. A déli fele területileg ettől eltérő, kb. 40 m hosszú és 20 m széles, téglalap alakú, s ez az északi résztől kb. 4 m-rel magasabban fekszik. Keleti oldalát kb. 16 m hosszú és 3—4 m magas fal zárja le, mely derékszögben kb. 6 m hosszúságban folytatódik az északi oldalon. A délnyugati sarokban találni az egyetlen, nagyobb méretű, szabadon álló sarokfalat. E fal nyugati oldala 8 m hosszú, a déli rész 2 m. A magassága kb. 6 m. Egy ablaknyílás és a szintet elválasztó gerendázat helye is látható benne. E fal már igen omló állapotban van, különösen az alsó részen, s ezért állagmegóvás nélkül nem sokáig küzd az időjárás viszontagságai ellen. A falazat a helyszínen található mészkőből habarccsal épített. E terület közepén egy 3,5 m mély és 4 m széles, szabályos négyzet alakú bemélyedés van. Helyenként égetett vöröstéglával volt kifalazva. A falazat sok helyen már leszakadt. Valószínű a vár ciszternája lehetett!
A vár egész területe bokrokkal, fákkal benőtt, több helyen a falak omladékai borítják. A déli és nyugati oldal egy részén a vár szintjétől kb. 10 m-re, a hegyoldalban vízszintes padka húzódik, ami valamikor árok is lehetett, amit a faltörmelékek tömtek be.

Védelmi rendszere. A Várhegy magasan uralja a Bán-völgyét. Északi és keleti oldala igen meredek, helyenként csaknem függőleges mészkő szikla. A déli és nyugati oldal lankásabban ereszkedik alá a völgybe. Ezen az oldalon maradtak fenn a falrészek, mert valószínű ezek vastagabbak erősebbek voltak. Erről az oldalról lehetett könnyebben megközelíteni a várat. Ez az oka annak is, hogy a hegyoldalban itt árkot vagy levágást készítettek. Ezen az oldalon a hegyoldalban lejjebb is megfigyelhetők ehhez hasonló bevágások. Ez szolgálhatott feljáróul is.

A Várhegy és Kisvár közötti nyeregben kultúrréteget találtam, s ebből néhány jellegtelen cserépdarabot szedtem ki." (forrás: Dobosy László: Várak, várhelyek és őrhelyek Ózd környékén)

„A Lázbérci-víztároló (vagy -tározó) Észak-Magyarország egyik legnagyobb víztározója, amelyet a Bán-patak völgyének elzárásával hoztak létre 1967–68-ban azzal a céllal, hogy biztosítsa a sajó-völgyi iparvidék vízszükségletét és ellássa a környező településeket ivóvízzel. A 6,2 millió m³ víztömegű mesterséges tó azóta is fontos szerepet játszik a környék életében. Területe az 1975-ben létrehozott Lázbérci Tájvédelmi Körzet része, amely Észak-Magyarország első ilyen védettségű tájegysége.

Az Upponyi-hegységben lévő, festői szépségű, meredeken lefutó erdős hegyoldalakkal övezett, Y-alakú mesterséges tó 77 hektáron terül el, Uppony és Dédestapolcsány között, az Upponyi-szoros folytatásában, a Bükki Nemzeti Parkhoz tartozó Lázbérci Tájvédelmi Körzet fokozottan védett területén, 200 méteres tengerszint feletti magasságban. A tározó Uppony felőli részén meredek sziklafalak, törmeléklejtők, továbbá barlangok (köztük az Upponyi 1. sz. kőfülke), valamint jellegzetes „kőgombák" láthatók.

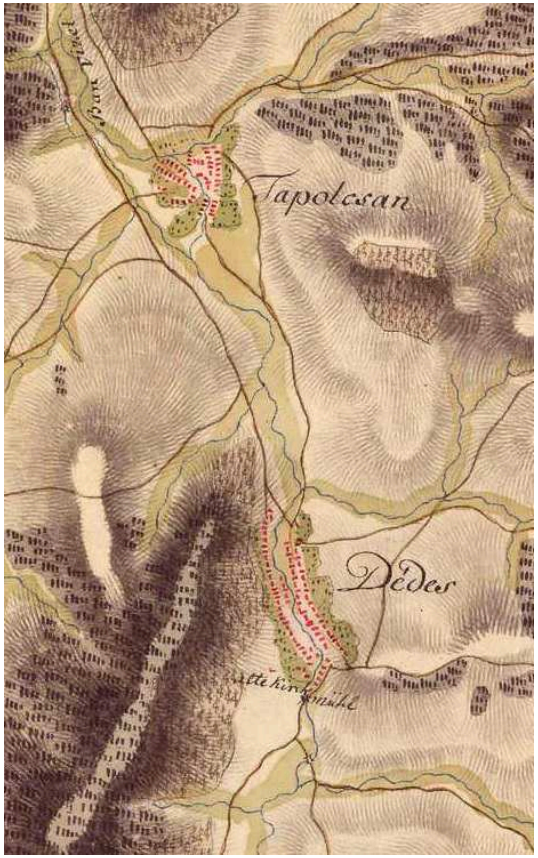
Közigazgatásilag Borsod-Abaúj-Zemplén megye (az egykori Borsod vármegye) nyugati részén fekszik, közel Heves megye északkeleti csücskéhez.

A tározó közvetlen vonzáskörzetében lévő községek: Bánhorváti, Borsodbóta, Dédestapolcsány, Lénárddaróc, Mályinka, Nekézseny, Sáta, Uppony.

A környező erdőket zömmel tölgyesek (csertölgy, kocsánytalan tölgy) és bükkösök alkotják. Gyakori a galagonya, a mezei juhar és az ostorménfa is. Az Upponyi-szoros északi (árnyékos) és déli (napsütötte) lejtőinek növényzete erősen eltér egymástól: előbbit erdős vegetáció, utóbbit sziklagyepek, kopárosok jellemzik, tájképileg hasonló látványt nyújtva, mint Erdélyben a Tordai-hasadék." (forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1zb%C3%A9rci-v%C3%ADzt%C3%A1roz%C3%B3)

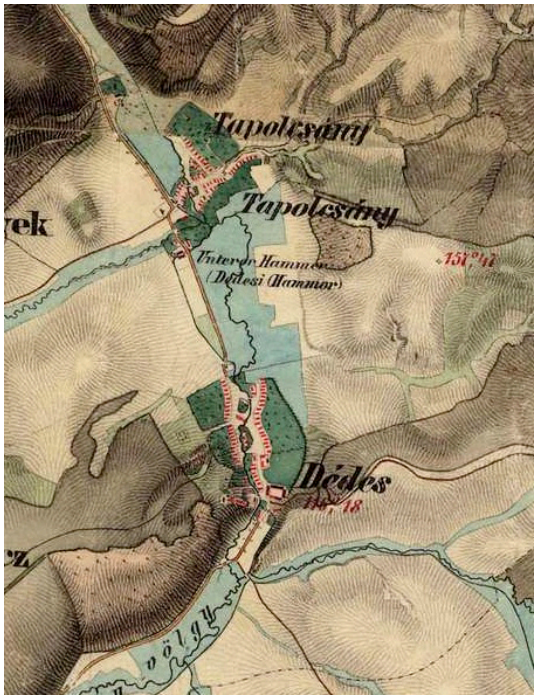
TELEPÜLÉSSZERKEZET

A településkép legidőtállóbb és egyik legmeghatározóbb eleme a településszerkezet. A település szerkezete az utakból, telkekből, központokból (templom, iskola) közterekből, közökből és még megannyi más funkciójú elemből tevődik össze, melyeket összességében vizsgálva kirajzolódik egy olyan egyedi kép, mely sehol máshol a világon nem lelhető fel. Ezek a szerkezeti sajátosságok olyan értékek, melyek árulkodnak a település történetéről, kultúrájáról, múltjáról. Számos esetben a település kialakulása visszavezethető egy alap szerkezeti típusra (úti falu, orsós falu, kétbeltelkes falu, völgyi falu, dombvidéki falu, stb.), de sok esetben ezek átfedésben is lehetnek.
A településszerkezet kialakulásában mind társadalmi, mind földrajzi viszonyok nagy szerepet játszottak, Mikófalva terjeszkedését behatárolták a településen keresztül folyó és a településen egyesülő patakok, valamint a változatos tájképet adó domborzati viszonyok.

5. I. katonai felmérés (1782-1785)

Magyarország területéről 1782-1785 között készült első katonai felmérés (jozefinánus térkép) tekinthető az első olyan topográfiai térképnek, melyen a településszint alatti elemek, mint az utcák, terek, templomok, épületek, dűlők ábrázolva vannak. Az ipari forradalom előtt készült térképből kirajzolódik a természeti táj és a tájat kizárólag mezőgazdasági tevékenységgel és településkultúrával formáló emberi jelenlét kapcsolatának a képe. A közel azonos időben keletkezett Magyar országnak leírása (Vályi András; Buda,1796-99) c. kiadványban a következők szerepelnek:
„DÉDES. Magyar falu Borsod Vármegyében, földes Ura Gróf Szörényi Uraság; Perényiek után, Oláh Urak bírtak, azután pedig Dőry Uraság, lakosai katolikusok, és evangelikusok, fekszik Sattának szomszédságában, 's ennek filiája, Miskólcztól két mértföldnyire, legelője elég, fája tűzre, és épületre ingyen, szőlő hegye is meglehetős, malma helyben, szenet, 's meszet is égetnek, mellyekből jó keresettyek van, nem külömben a' Vas Bányában is, Miskólczon piatzozása, szántó földgyei ugyan a' trágyázást megkívánnyák, mivel a' záporok járjak; első Osztálybéli.
TAPOLCSÁNY. Magyar falu Borsod Várm. földes Urai Sz. Miklósi, és több Uraságok, lakosai külömbfélék, fekszik Sattához nem meszsze, mellynek filiája; szántó földgyének fele termékeny; piatza Miskoltzon két mértföldnyire; fája van, szőlőhegye középszerű."
Az egykori két települést eltérő szerkezeti forma jellemezte. Tapolcsány halmazos szerkezetű, Dédes szerkezeti képén az úti és patak menti jegyek egyaránt felfedezhetők.

6. II. katonai felmérés (1819-1869)

Magyarország második katonai felmérése (franciskánus térkép) 1819-1869 között készült. A térképen ábrázolt, valamint a „Magyarország geográfiai szótára" (Fényes Elek; 1851) c. kiadványban szereplő információkból hiteles képet kapunk a reformkori magyarország terület- és település szerkezeti kapcsolatairól és a tájhasználati módokról.

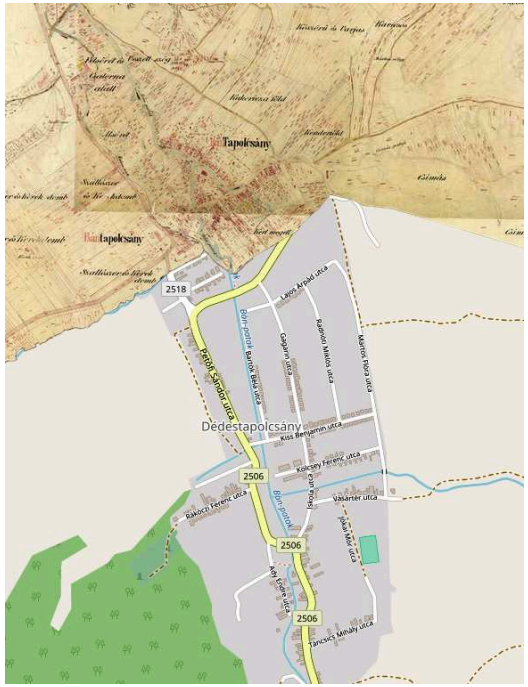
„Dédes, magyar falu, Borsod vármegyében, Miskolcztól 2 1/16, u. p. Kazincztól 15/16 állomásra, a Bánvölgy közepén kies nyilt vidéken, melly ugyan a helység déli részin elnyuló sziklánál keskenyre szorul, de ismét kiterülvén, a távolabb eső magas hegyeken, zordon erdők közt emelkedő szikla-gerinczekkel, közelebbről kellemes fekvésü szőlőhegyekkel, s szelid lejtőjű szántóföldek közt, gazdag rétekkel gyönyörködteti a szemet. 2/16 állomásra a helységhez éjszakkeletre fekszik Tapolcsány, szomszédai továbbá keletre Tardona, délkeletre Malyinka, délre Visnyó, nyugot s éjszakra Nekeseny s a tapolcsányi határ. A határ kiterjedése a hozzá tartozó Várerdő pusztával, hiteles felmérés szerint 4184 hold 253 négyszögöl, mellyből különösen e helység határára esik 3426 h. 387 négyszögöl, u. m. beltelek: majorsági 19 h. 422 öl, urbéri 39 h. 276 öl; szántóföld majorsági 473 h. 841 öl, mellyből a jobbágyoknak különös szerződés mellett ki van osztva 238 h. 312 öl, az uradalom saját használatában van 235 h. 529 öl; urbéri szántóföld 573 h. 1108 öl, r. kath. papé 20 h., ref. papé 20, összesen szántóföld 1087 h. 749 négyszögöl; rét összesen 250 h. 856 öl, mellyből majorsági 76 h. 231 öl, urbéri 156 h. 1035 öl, a két papé 4 h., közönségé 13 h. 790 öl. Szőlő 100 h. 1145 öl, u. m. 8 h. 24 öl majorsági, 98 h. 1121 öl dézmás. Erdő 1861 h. 322 öl, bokros helyek 24 h. 760 öl, sziklás s haszontalan föld 12 h. 206 öl, közlegelő 25 hold. Várerdő puszta 757 hold 1066 négyszögöl, ebből 5 h. beltelek, 28 h. 466 öl szántóföld, 4 h. 600 öl rét, 720 h. erdő. Legmagasabb része a határnak a várhegy, mellynek tetején messzire mutatja romjait a hajdan hires dédesi vár. A várhegygyel szemközt van a Dezsőkő, ez alatt beomladozva a Dezsőlyuk, a várerdő keleti részin másik lyuk is van az ugynevezett Szunyogos. Nevezetes csucsok még a Szalacsikő az országut mellett, Nagyhó a falu délkeleti részin, melly barlangjában a czigányoknak ad szállást. A falun keresztülfoly a Bán pataka, melly itt a várerdőből jövő Barócz patakkal növekszik. A helység határa már szabályozva levén, a tagositás is 1848-ban megkezdetett. A föld a völgyekben fekete homokos agyag, a hegyeken nyirok, vagy kavicsos agyag, néhol vadvizes, de az egész határ általában első-osztályu, tavasziból rendesen 7–8 maggal fizet, megterem minden gabona-nemet, de leginkább, kétszeres, zab, tenkely, kukoricza, burgonya termesztetik; kender igen jó, s házi szükségre sok; gyümölcs, kivált szilva bőven terem. A takarmány-termesztés is divatban van, de csak az uraság földein. A szép fekvésű szőlőhegy a vidéken legjobb fejér asztali bort, melly azonban több évek multán érik meg, néha pedig aszut is ad. A földek 3 osztályra hasitatnak, mindenikben 4 dülővel. Felszabadulás előtt a földektől 9- és 7-d. dézma adatott, papi dézmáért az egri érseknek 24, helybeli r. kath. lelkésznek 5 pft. fizettetett. Az állattenyésztés alacsony fokon áll, de az urasági juhászat, melly mintegy 1200 nemes birkát számlál, nemcsak jeles finomsága s okszerű kezeltetése miatt érdemel említést, hanem azért is, mivel legrégibb nemes nyájjal bir a megyében. A lakosok magyar juhot, meglehetős szarvasmarhát, jó faju sertéseket tenyésztenek, de kevés mennyiségben. Lakosok száma 110 házban 689 lélek, u. m. 339 fi, 347 nő, vallás szerint r. kath., fi 115, nő 122; ref. fi 206, nő 202; evang. fi 11, nő 7, zsidó 3 fi, 6 nő. A r. kath. és reformátusoknak helyben van anyaegyházuk, mellyekhez Tapolcsán is csatoltatott. A felszabadult 21 urbéri telket birja 28 fél, 2 háromnyolczad, és 25 egy negyed telkes, összesen 55 gazda, egy egész telek ára felszabadulás előtt 400 váltó forint körül állott; urbéri zsellér van 20, majorsági szinte 20. A bognárságot a lakosok magok űzik. Van bolt, korcsma, pálinkaház, két kerekű malom a helységben. Az épületek közt említést érdemelnek a pálakővel fedett urasági gazdasági épületek s ezek közt különösen a cseh modorra épült juhaklok; a ref. templom igen sáros helyen épült s vizzel vétetik körül. Van a határban egy vashámor Latinák testvérek birtokában, mellyben van egy fristűz, s pudli, s dolgozik benne 10 kovácslegény, haszonbére 300 pft, nyers vasat Gömör megyéből szerez. Ez előtt papirgyár is volt itt, de ez megszünvén, helyébe mássa épült, mellynek haszonbére 1500 pft. Meszet sokat égetnek az uraság részire, s helyben van mészkő s épületkőbánya. Földesúr gr. Serényi János.

A falu feletti hegyen hajdan paulinusok temploma s klastroma volt, sokkal inkább említést érdemel ennél a fennebb is már említett dédesi vár a várerdő felett, a messze látszó várhegy tetején. E vár hajdan egy volt Perényi legerősebb várai közül, 1566-ban legutolsó parancsnoka volt e várnak Kávásy László. Ez időben Házán basa vadcsoporttal ostromlá a várat, mielőtt azonban bevette volna, Kávásy sulyos nyavalyában esvén meghalt, a várőrség nagyobb része kétségbe levén a vár megtarthatása iránt; nagyobb részt onnan elszéledt, a megmaradt kisebb rész azonban, gyávaságnak tartván a védtelen feladást, eltökélé azt utolsó csepp vérig oldalmazni, s vezér hiányában, Bory Istvánt, ki csak néhány nappal előbb jött a várba, parancsnokká emelték; Házán basa megtudván a várbeliek szándékát, a várat tüstént ostrom alá vetette. 15 napig folytonosan tartott az ostrom, s ekkor már a vár falai s bástyái annyira omladozni kezdének, hogy Bory, megmaradásukat többé nem remélheté, miért is a rejtekeket puskaporral ellátván, ugy készitette el a tervet, hogy az 16-ik nap reggelén levegőbe repüljön, s éjszakának idején megmaradt seregével bátorságos helyre menekült. Házán basa másnap reggel védtelenül foglalá el a várat, mig azonban serege a várépületeit kutatná, az levegőbe repült, s több mint 400 embere elveszett, mellyen való boszujában Házán basa a várat földig lerontatá, s az fel sem is épült többé, s ma már csak az erős várkapu oszlopai állanak fenn, s itt ott a bástyák romjai látszanak."

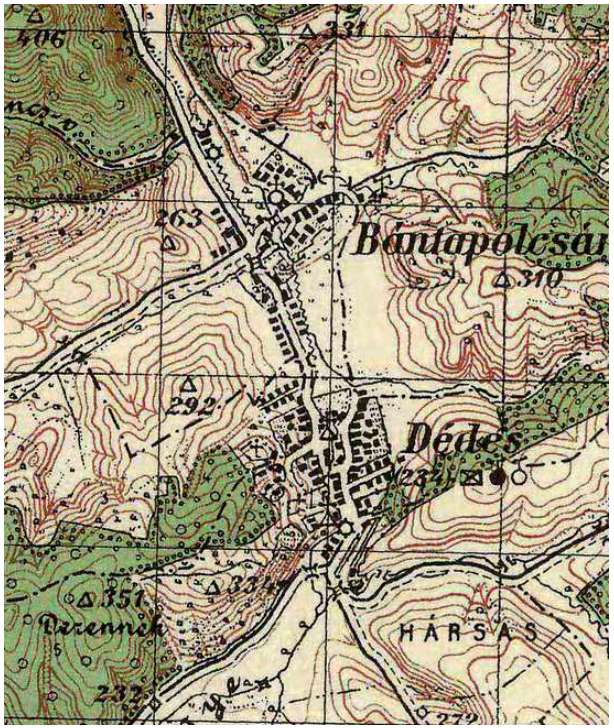

7. III. katonai felmérés (1869-1887)

A teljes Osztrák-Magyar Monarchia területét lefedő ferencjózsefi térkép Magyarországra vonatkozó része a kiegyezés után 1872-1887 között készült. A tájban bekövetkező változás még megmarad a technikai vívmányok által megkövetelt infrastruktúra elemek megjelenésének a szintjén. E korban még mindig a természeti lehetőségekre alapozott tájhasználat volt a meghatározó.
Dédes belső területeit, a patak melletti területeket a fokozatos beépülés jellemzi. A korábban patakkal párhuzamos rendszer merőleges utcákkal egészül ki. Ekkor már kialakult a mai Szabadság utca, melynek végén a halmazos beépítés nyomai ma is jól felfedezhetők.

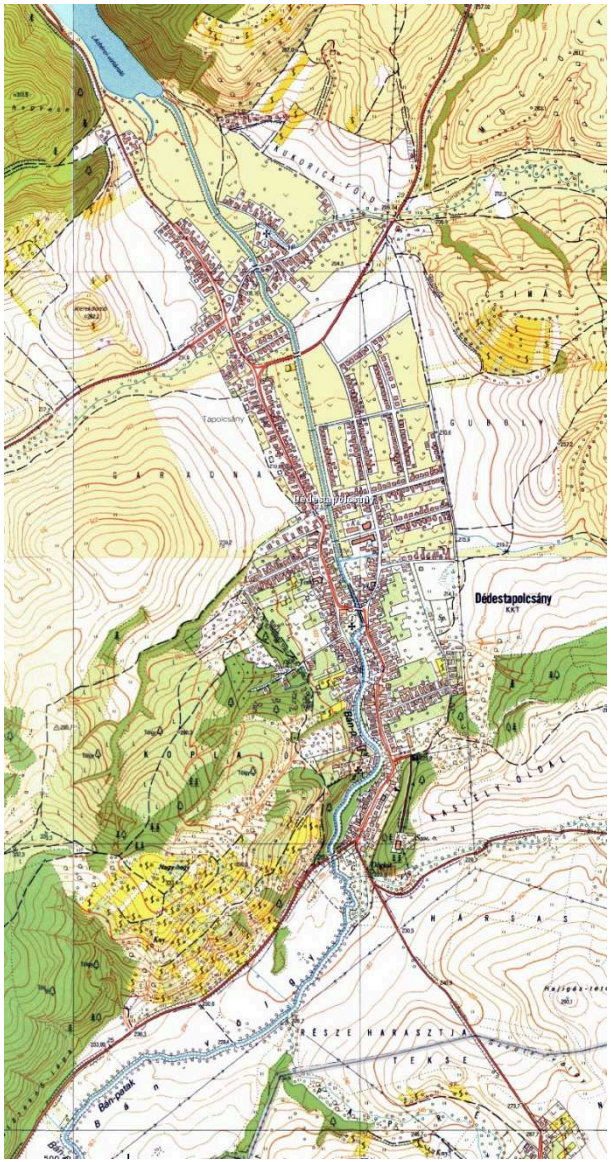
8. Kataszteri térkép (1891)

9. Magyarország katonai felmérése (1938-1941)

A századfordulót követően új lakóterületek alakultak Dédesen és Bántapolcsányon egyaránt. Az 1940-es években készített katonai felmérésen már a két település összeépülése figyelhető meg. Az Árpád vezér és Táncsics Mihály utcák ekkora már kialakultak.

Az 1941-ben készített katonai felmérés és a 80-as évek közepén készült topográfiai térkép jól szemlélteti Dédestapolcsány lakóterületeinek robbanásszerű növekedését. Az új lakóterületek a két Ófalu közti területrészen a Bán – patak keleti oldalán tervezett hálós szerkezeti formában kerültek kijelölésre.

10. Topográfiai térkép az 1980-as évekből.

TELEPÜLÉSKARAKTERT FORMÁLÓ JELLEMZŐ ÉPÜLETEK

Az épületek fontos környezetformáló tényezők, általuk fejeződik ki a társadalom és a környezet kapcsolata. A történelmi események, háborúk, tűzvész, járványok a településkép, a településszerkezet egészére is óriási hatást gyakorolnak. Egyes településrészek elpusztulnak, elnéptelenednek, majd egy új korszaknak köszönhetően, új stílusjegyeknek, a kor szokásainak megfelelő építészeti karakterek szerint újjáépülnek, ismét élettel telnek meg, hatást gyakorolva ezzel a régebbi településrészekre is. Az egyes településrészeken a kialakulásukkor jellemző stílusjegyeket hordozó épületek épültek, így összességében a település karaktere vegyes képet mutat. Dédestapolcsány településképét meghatározó jellemző épületállomány változatos. Az egyes korszakra tipikusan jellemző épületek, valamint azok átmeneti formái egyaránt fellelhetőek.

Dédestapolcsányban több helyen fellelhetők a tradicionális népi lakóépületek, melynek fő ismertetőjegye a háromosztatú, egy szerkezeti menetes, földszintes kialakítás. E hosszúkás, az utcára merőleges irányultságú, téglalap alaprajzú épületeket általában egyszerű kontyolt nyeregtető fedi és a tetősíkot csak a vakolatlan téglakémény látványa töri meg. Dédestapolcsányban elterjedt tömegformálási mód, a „vállas oromzatképzés", az ilyen módon formált épületek értékes elemek, melyek erősítik a település sajátos építészeti arculatát. Megóvásuk településképi érdek.

Jó állapotban lévő, egyedi arculattal bíró hagyományos népi lakóépületekből szép számmal találhatók még Dédestapolcsányban. .

A népi lakóépületek egyik átalakult változata, mikor az épület jellemző arányait megtartva, a bejárati résznél apró oldalszárnyú épületrészt képeztek, ezzel biztosítva a védett bejárást. Ezek az 1940-50-es évek környékén létesültek. Az épületek ugyan közeli „rokonságban" állnak a tradicionális elődökkel, de szinte kivétel nélkül tornác nélkül képezték őket, ezzel is kifejezve a múlttal való szakítást. Az idő és a használati mód azonban bebizonyította, hogy hiba volt a tornác elhagyása, ezért utólagosan (általában vasszerkezetből és műanyag hullámlemezzel fedve) határolták le a teret. A hagyományos falusi méretekhez illeszkedő, visszafogottan mozgalmas tömegképzést napjaink építészetében is forrásként lehet kezelni.

Ugyancsak a hajlított házak alaptípusai közé tartozik, mikor az egy traktus szélességű kisméretű oromzatos homlokzat képzéssel formálták meg az épületet. Ez az arányos és változatos tömegképzés új épület esetében is követendő jó példa.

A széles épületek esetében előnyös az utcai homlokzatot mozgalmasabbá tenni. Ennek eszköze lehet a mérsékelt tömegmozgatás, (közép rizalitos) oromzatképzés. Ezek az épületek tükrözték a tulajdonos anyagi helyzetét és méretükben eltértek az általános lakóépület arányaitól, de mégis jól illeszkednek a hagyományos településképbe.

Az oromzat nélkül, valamint a hagyományos álló alakú, osztott nyílászárók négyzetes alakúra cserélésével kapott utcai homlokzat már érzetében közelebb áll a kockaházak világához, mint elődeiéhez.

A hagyományos népi lakóépületek természetes átalakulási fejlődési folyamatában bekövetkezett változásnak tekinthető, mikor az épület utcai részét oldal irányba szobával bővítették (behajlították). Ebben a legelterjedtebb átalakult-bővített alaptípusban az „eredeti" utcai szoba tömeget és homlokzatképzést szimmetrikusan tükrözték és ilyen formában a régi és az újonnan hozzáépített szárny az utcával párhuzamos közös kontyolt nyeregtető fedést kap. Ez a verzió (az eredeti nyílásrend megtartásával) a polgáriasodási folyamatok egyik építészeti megnyilvánulásának jele. Az épület tömegének oldására szolgáló eszköz lehet a tetőidom mozgatása, mérsékelt oromzatképzéssel, melyre Dédestapolcsányan több példát is láthatunk.

A 60-as évek társadalmi – gazdasági változásának hatására megjelentek a négyzetes alaprajzú, két-három szerkezeti menetes, többszobás sátor vagy manzárd tetős un. kockaházak. Dédestapolcsányban e típusú épületnek a földszintes alapváltozata a legelterjedtebb, de szuterénes változatot is láthatunk. Az ilyen típusú épületek szinte minden településrészen megtalálhatók. Az épületek nyílás keretezése, a vakolat architektúrája és színezése több helyen igényesen formált, és ilyen módon a településkép értékes részét képezik.

A 70-es, 80-as évek tőkefelhalmozásának eredményeként Dédestapolcsányban is épültek a korszakra jellemző nagy tömegű házak. Ezekre az épületekre általánosan jellemző a tagolatlan tömegképzés, az utcára merőleges vagy párhuzamos tetőgerinc, a tetőtér beépítés, valamint a vidéki településekre addig nem jellemző erkély, loggia megjelenése.

A 90-es évektől napjainkig megvalósult épületeket - a korábbi típusterves időszakoktól eltérően - egyedi tervek alapján készültek, ennek megfelelően a vegyesség, változatosság jellemzi azokat.

Dédestapolcsány épületállománya átlagosan az 50-es, 70-es években épült, ennek megfelelően a legjellemzőbbek a hagyományos népi lakóépületek átalakult formái a hosszúházas alaptömeg bővítése oldal irányban. A településen az épületek általánosan az oldalhatáron állóan vannak telepítve, de néhány helyen utcavonalra épített ház is fellelhető. A tetőforma változatos, a sátor, nyereg, konty egyaránt megtalálhatóak, de az utcaképet a kontytetők képe uralja. A tetőzet jellemzően cserép vagy palafedésű és a tető hajlása általánosan 35-45 ^{0} közötti.

FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK

„A térség a Bükki Nemzeti Park közvetlen közelében található és hozzá tartozik a Lázbérci-tó Tájvédelmi Körzete. Nagyon szép vidék, a környező hegyek megvédik az időjárás viszontagságaitól. Ebből adódóan az ország egyik legszárazabb és leghidegebb vidéke. A tavasz későn érkezik, a nyár rövid, még a legnagyobb kánikula idején is viszonylag hűvösek a reggelek. A környék talaj- és rétegvízben szegény, felszíni vizekben viszont annál gazdagabb. Területén halad át a Bán-patak, északi határától nem messze hozták létre a Lázbérci-víztározót. A Bán-patakhoz Tapolcsányban a Csimás-patak, Upponynál a Csernely-patak csatlakozik. A Bán-patak az egész terület vízgyűjtője, a Lázbérci-víztározóba ömlik. A mesterséges tó, ellátja a környék településeit ivóvízzel. Kedvelt horgászhely, egyéb sportot (úszás, csónakázás) űzni nem lehet. A tó, a patakok, a környező erdő kedvező élőhelyet teremt sok védett, szigorúan védett és egyszerűen csak szép növénynek és állatnak. A környék természetes növénytakaróját a Bükk-hegység vidékére jellemző erdőtársulások - cseres-tölgyesek, gyertyános-tölgyesek, bükkösök - alkotják. A patakvölgyekben ártéri társulások - fűz- és égerligetek, mocsári és magaskórós társulások - találhatóak. Az erdészetileg hasznosított felületeket vegyeskorú lágy- és keménylombos, illetve fenyőerdők borítják. A község az Upponyi-hegység kistáj keleti sarkában található, annak hátas típusú, alacsony középhegységi részén. Felszínét devon és alsókarbon mészkő, homokkő és pala építi fel. Hasznosítható ásványi nyersanyaga a mészkő. Éghajlata mérsékelten hűvös, mérsékelten száraz, ami inkább csak a kevésbé hőigényes mezőgazdasági növények termesztéséhez megfelelő. Talaja döntően agyagbemosódásos barna erdőtalaj. A község nemcsak mészkőlelőhelyéről, hanem kultúrtörténeti emlékéről, vármaradványáról is híres.” (forrás: http://dedestapolcsany.hu/kozsegunk-2/telepules-bemutatasa/)

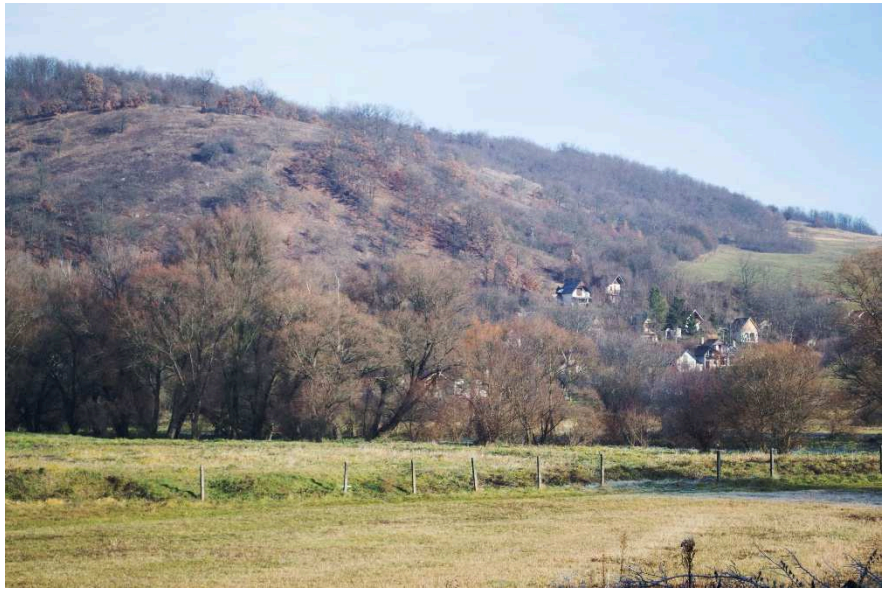
KÜLTERÜLETI TÁJHASZNÁLAT

Dédestapolcsány külterületének egy részét erdő borítja. A külterület többi részét a legelők, szántóföldek, rétek, mezők foglalják el.

DÉDESTAPOLCSÁNY TERMÉSZETI ÉRTÉKEI

Dédestapolcsány község az Upponyi-hegység és a Tardonai-dombság között a Bán-patak völgyében található egy természeti értékekben gazdag területen, amelyre legjobb bizonyosság a települést érintő Lázbérci Tájvédelmi körzet és az Upponyi-szoros kiemelt jelentőségű Természet megőrzési Terület (HUAN20018) valamint Bükk-hegység és peremterületei Különleges madárvédelmi terület (HUAN10003) kijelölése. A település a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén található a Bükk hát kistájban.

A Lázbérci TK 3634 hektáros területéből egy bő 700 ha, az Upponyi-szoros kiemelt jelentőségű természet megőrzési terület kijelölt 1289,76 hektárjából egy bő 370 hektár még a Bükk-hegység és peremterületei különleges madárvédelmi terület 66207 hektárjából egy szűk 800 hektár esik Dédestapolcsány területére. Az értékes területek a településtől nyugatra az Upponyi hegység területére esnek, ahol első sorban félszáraz gyepek, természetszerű középhegységi bükkös, gyertyános-tölgyes, cseres és melegkedvelő tölgyes erdők formájában jelennek meg. A védelem a terület növény- és állatvilágát hivatott őrizni, ami otthont ad a védett és fokozottan védett erdei denevérfajoknak, a védett magyar tavaszi fésűs bagolylepkének a zöld és barna varangynak, foltos szalamandrának, valamint a zöld és fürge gyíknak is. Védett növények közül említésre érdemes a területen élő leánykökörcsin, piros madársisak és a nagy pacsirta fű is. Dédestapolcsány határában található az ország egyik legszebb mesterséges víztározója a 78 hektár kiterjedésű Lázbérci-víztározó, amely a Csernely és a Bán-patakok és völgyeik találkozásánál alakult ki. A két bő és tiszta vizű hegyi jellegű patakok értékes élővilágnak adnak otthont, amely közül megemlítendő a Duna-medence bennszülött fokozottan védett hala a Petényi-márna és a kövicsík, valamint a vágócsík is. Emlősök közül kiemelt értéket képvisel a fokozottan védett vidra jelenléte.

A környező erdős dombvidék értékes madárfaunájának tagja közül jó néhány faj a község határában előfordul táplálkozás során, mint például a békászó sas, kígyászölyv, darázs ölyv, fekete gólya, valamint fészkel is a tövisszúró gébics, kisőrgébics, balkáni fakopáncs, búbos banka és a karvaly poszáta. A patak völgyek melletti üde élőhelyeken fészkel a fokozottan védett haris is.

11. Magyar tavaszi fésűs bagolylepke

14. Balkáni fakopáncs

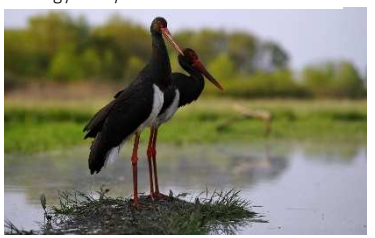
12. Tövisszúró gébics

15. Kígyászölyv

13. Búbos banka

16. Fekete gólya

ÖRÖKSÉGÜNK

Épületek

Az építészetben mindenkor ötvöződnek az adott időszakra jellemző társadalmi-gazdasági adottságok és lehetőségek. Az ilyen módon folyamatosan változó épített környezet több rétegben tartalmazza a történelmi korok térbeli és tárgyi lenyomatát. A település történelmének, kultúrájának és művészetének a pótolhatatlan örökségét képezik azok az elemek, melyek az épített és táji környezet kiemelkedő értékeiként a település arculatának jellegzetes meghatározói, a helyi közösség kulturális hagyományának a hordozói, ezen keresztül közösség teremtő és formáló eszközei. Az épített örökségünk értékeinek felismerése identitástudatunk egyik forrása, ezért az épített környezetünk gondos ápolása, jókarbantartása és a hagyományok megőrzése kiemelt feladatunk.

Dédestapolcsánynak több országos védelem alatt álló épülete van, a dédesi várrom, a dédesi református templom, az Ady Endre u. 15. és a Dózsa György u. 8. szám alatti népi lakóházak.

KÖZÖSSÉGI ÉPÜLETEK

A dédesi református templom (3643 Dédestapolcsány, Ady út 6.)

Az 1595. évi összeírás tudósít a dédesi református egyház első templomáról, amely a református hitre áttért katolikusok középkori temploma volt, és a katolikus templom helyén állt, majd 1608-ban fatemplomot építettek a helyére, mely fatornyos volt és zsindellyel fedték. 1800-ban a kor szokásainak megfelelően átépítették későbarokk stílusban a nyugati homlokzat előtti 28 m magas tornyával, Pissl Bálint rimaszombati kőművesmester terve alapján. Csak a román és gótikus stílusú falak és ablakok maradtak meg. Az épület keleti vége félköríves záródású. A mennyezet eredetileg díszes és fakazettás volt, de amikor 1930-ban belső berendezését megújították, lebontották a mennyezetet, helyére pedig szürke olajfestékkel mázolt, csillagokkal díszített sík famennyezet került. A régi kazettákból a Miskolci Herman Ottó Múzeum restauráltatott néhányat, közülük emlékeztetőül kettőt a déli bejárat fölé helyeztek a falra. Az északi falon látjuk az I. világháborús hősi emléktáblát. A templomot legutóbb eredeti formájában újították meg, visszahelyezve a restaurált és megújított kazettás mennyezetet. A 97 kg-os (56 cm) harangot a Bp-i Hm készítette, felirata: „Az 1914-18. évi világháború céljaira elvitt harangja helyébe készíttette a dédesi ref. egyház Isten dicsőségének a szolgálatára,1923." A 75 kg-osat (55 cm) Egerben öntötték, felirata: „Fusa sub Rozalia Jusztel. A Dédesi Reformata N. Ecclesia maga tulajdon költségével öntette MDCCXCVI-ban." A templom összképe most is remek, viszont egy kis figyelmesebb szemlélődéssel kezdődő vakolat hullások és egy helyen komolyabb párkány leomlás figyelhető meg.

Falán az alábbi sorok olvashatók:

„Műemlék
Református templom. Épület 1801-ben a korábbi fatemplom helyén. Festett famennyezetét, karzatát és bútorzatát 1930-as felújítás során felszámolták. A 2004-ben elkészült helyreállítás a templom belső eredeti képét idézi.
A.D. 2004 „

(forrás:http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html, http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=2722, http://elmenyekvolgye.hu/latnivalok/13-dedesi-reformatus-templom, http://www.tirek.hu/turisztika/informacio/mutat/65/, Forrás: Várady József templomos könyvei)

A tapolcsányi református templom (3643 Dédestapolcsány, Bem u. 1.)

A tapolcsányi református templom építésének pontos adata ismeretlen, azonban 1705-ben a megye támogatásával renoválták, 1796-ban pedig jelentős átépítésen esett át késő barokk stílusban, síkmennyezetes hajóját magyaros mintákkal festett faburkolat díszíti. Az úrasztalán olvasható 1696-os dátum azonban a templom építésének valószínű időpontját jelenti. Berendezésein a szürke olajfesték alatt a XVII. század második felében festett, tulipán és rózsa mintás díszítés hiánytalanul megtalálható. A templom műemlékké való nyilvánítása folyamatban van. (forrás: http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html, http://elmenyekvolgye.hu/latnivalok/12-tapolcsanyi-reformatus-templom)

Szent György Római Katolikus Templom -Dédestapolcsány, Hunyadi utca 70.

A római katolikus templomot 1820-ban építették a község feletti sziklára. A szájhagyomány szerint eredetileg Pálos-rendi kolostor állt a helyén, amelyet valószínűleg a reformáció idején romboltak le.
A templom értékes növényekkel van körülvéve, csodálatos innen a kilátás a községre és a távolabbi környékre.

NÉPI LAKÓÉPÜLETEK

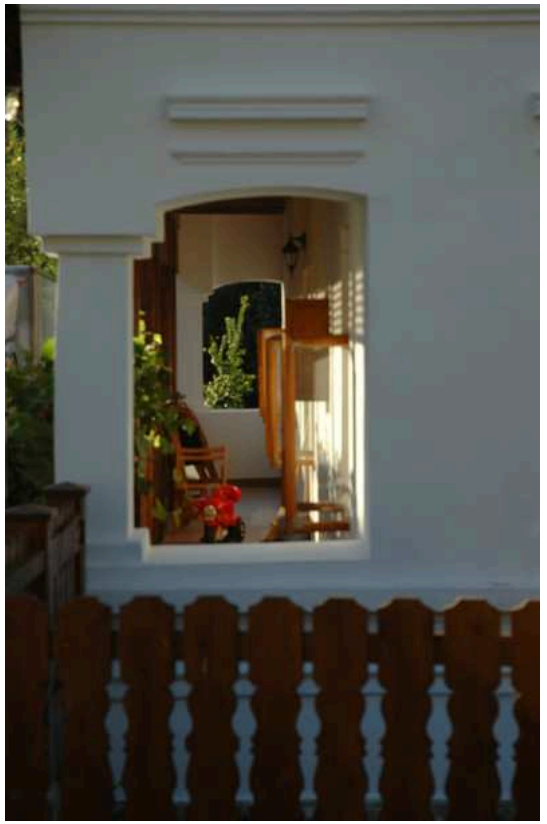

A Kárpát-medencei paraszti-népi építészet és a településkultúra elemei túlmutatva a helyi jelentőségükön a Nemzeti, illetve összeurópai kulturális örökség részét képezik. A Magyar lakóház ezer éves fejlődési útja során az egysejtű háztól formálódott olyanra, melyet ma általánosan háromosztatú (paraszt) házként ismerünk. Ez a típusú épület a magyarság kulturális történelmének részeként a nemzet sorsához, a mindenkori társadalmi viszonyokhoz idomulva többször megújult, kiegészült, átalakult, de tette ezt úgy, hogy mindvégig (az 1950-es évekig) megőrizte ősi gyökereit, alap szerkezeti formáját. A hagyományos és egyedi arculattal bíró településkép az épületek tömegének és arányrendszerének (tetőhajlás, konty vagy oromfal, tornác) az egységességéből fakadt, azonban az ilyen rendező elvek mentén létrejött településkép sohasem volt sablonos vagy unalmas, mert a részletekben rejlő gazdagság oldotta és egyedivé formálta azt. Minden hagyományos porta, minden épület történelmi ismereteket hordozó érték, ezért megőrzésük és építészeti forrásként való felhasználásuk elsődleges feladat.

Dédestapolcsány, Dózsa György u. 8. szám alatti műemlék épület

Népi, háromosztatú, tornácos lakóház, melyet már felújítottak. Az épület és az udvar is gondozott, rendben tartják.
(forrás: http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=2720)

17.

Dédestapolcsány, Ady E. u. 15. szám alatti műemlék épület -Népi lakóház, homlokzati vakolata kőporos, a kerítés nincs összhangban az épülettel.

18.

19.

1929

CSŰRÖK (KERESZTCSŰRÖK)

A hajdani településkép megszokott elemei voltak a keresztcsűrök, de mára csak néhány maradt fenn a településen. Megőrzésük és új funkcióval való feltöltésük kedvező településképi hatásokat eredményezhet.

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGVÉDELEMMEL ÉRINTETT INGATLANOK

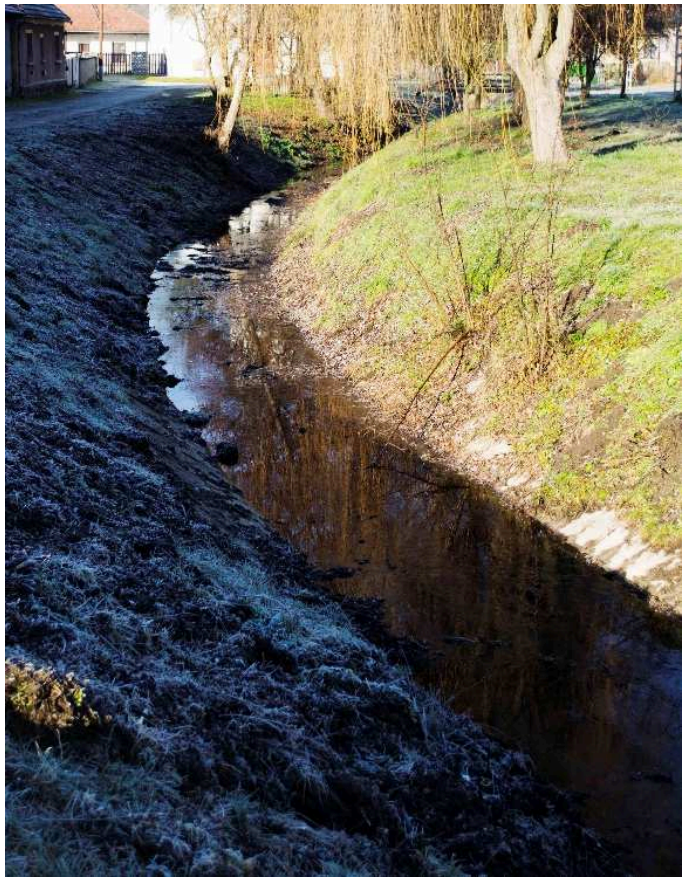
A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Miskolci Járási Hivatal Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya által a Dédestapolcsány közigazgatási területén lévő ismert és védett ingatlanokra vonatkozó adatszolgáltatást a 103-104. oldalon ismertetjük. A régészeti örökségvédelemmel érintett ingatlanokat településkép védelmi szempontból meghatározó területként javasolt kezelni.

KÜLTERÜLETI TÁJÉRTÉKEK

EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

A Bükki Nemzeti Park Igazgatósága részéről kapott egyedi tájértékekre vonatkozó adatszolgáltatás kivonatát a 102. oldalon ismertetjük. Az egyedi tájértékek megóvására nagy hangsúlyt kell fektetni, ennek megfelelően közvetlen környezetüket településkép védelmi szempontból meghatározó területként szükséges kezelni.

Bán-patak

A Bán-patak a Bükk-vidéken a Bálvány oldalában ered Bánkútnál. Végigfolyik Dédestapolcsányon, Bánhorvátin, Nagybarcán és Vadnán. A Bán-patak völgye és a Szilvás-patak völgye földrajzi határt képez a Bükk-vidék központi része és az Upponyi-hegység között. A Bükk-vidéken, a Bálvány északi lábánál, Bánkútnál ered, teljes hossza 23,9 kilométer, ebből 3 kilométeres szakasz a Lázbérci-víztározó víztükrébe, illetve duzzasztott terébe esik. Nagybarca és Vadna között a patak két ágra bomlik. A nyugati ága az 1980-as évek végén kialakított mesterséges mederben fut a Sajóba. A keleti ága Vadnán keresztül torkollik a Sajóba a 97,4 folyamkilométernél.

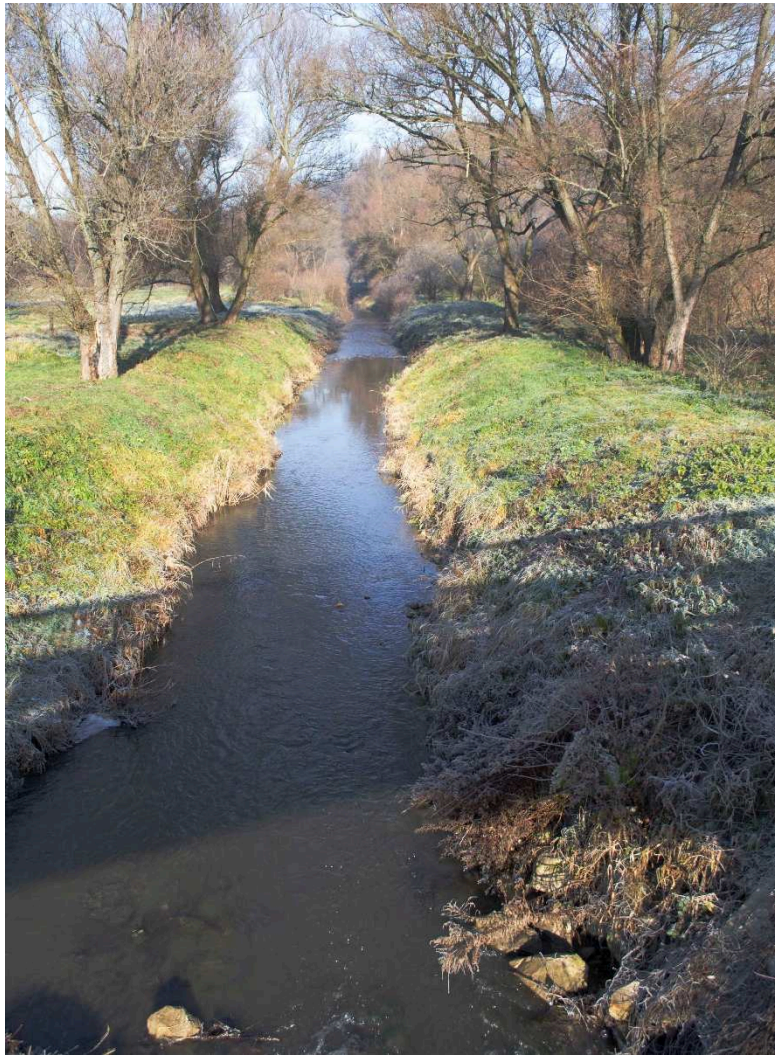

Mellékvizei:

Csimás-patak. Dédestapolcsánynál.
Csernely-patak. Az Upponyi-hegységben ered, és a Lázbérci-víztározóban egyesül a Bán-patakkal. Teljes hossza: 17,2 kilométer.
Szilvás-patak. A Bükk-vidéken ered, végigfolyik a Szalajka-völgyön Szilvásváradon keresztül, majd Nagyvisnyó után egyesül a Bán-patakkal.

(forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1n-patak)

Pincék, présházak

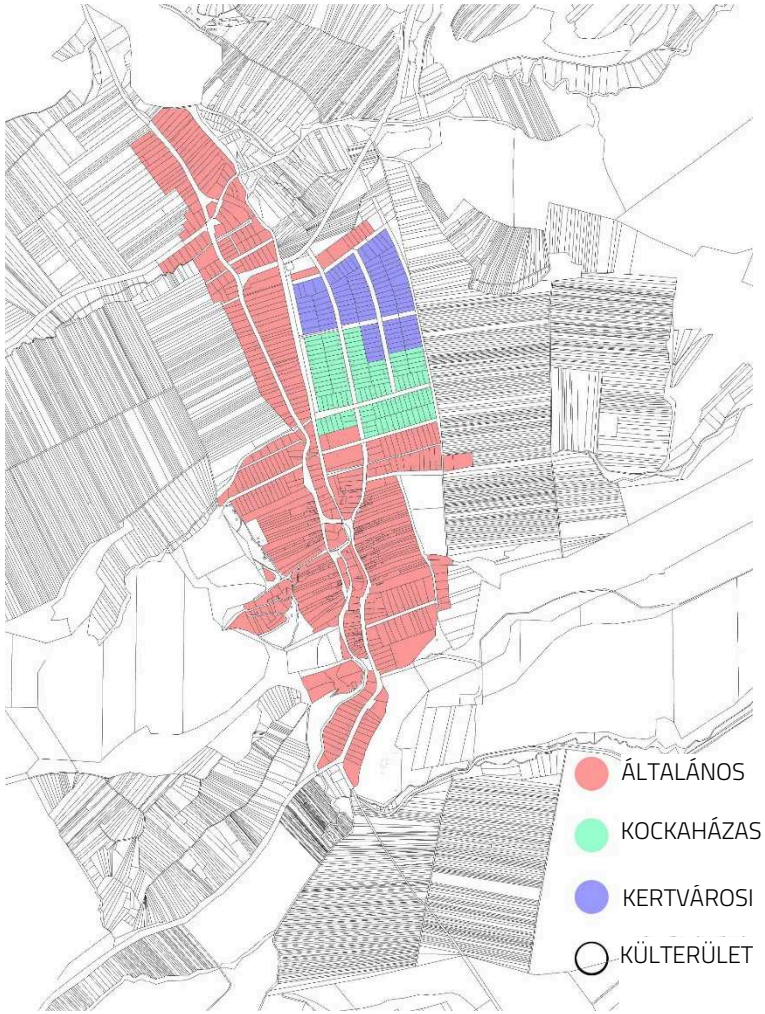
ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Az eltérő karakterű településrészek lehatárolása nem egyszerű és nem egyértelmű feladat, mivel az épületek alkotta és ember formálta települési szövet folyamatosan változik. A természet körforgásának az alaptörvényei az élettelen tárgyakra (épületekre) éppúgy érvényesek, mint az élő szervezetekre. Kizárólag az épületek lecserélődési és átalakulási (korszerűsítési) folyamatai révén képes a település megújulni, ezáltal vonzó és versenyképes lenni. A kérdés csupán az, hogy ez a természetes folyamat milyen formában ölt testet.

Ideális esetben létrejöhet egy olyan egységes kép, mikor az eltérő korokból származó épületek részben azonos építészeti jegyeket hordozva - de semmiképpen sem historizálva - kerülnek megfogalmazásra. Az ilyen módon formált épületek halmaza rendezett, változatos és időben állandó képet sugároz.

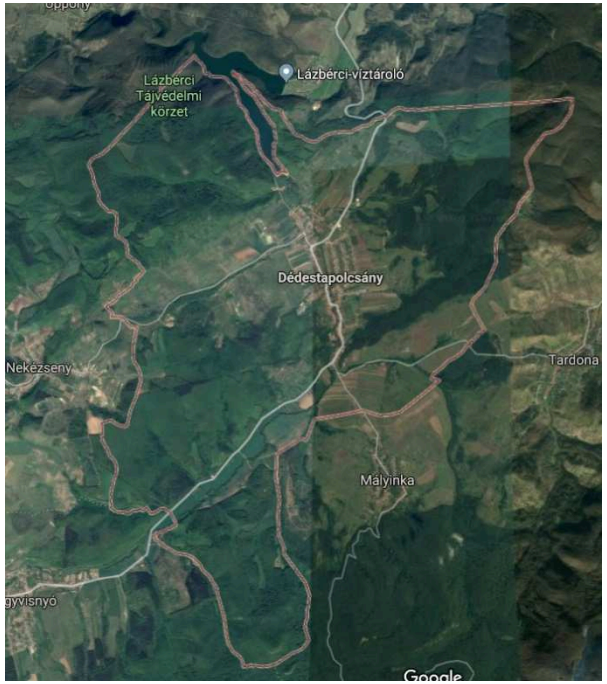
Ezzel szemben helyezkedik el az az általánosan elterjedt, mikor az egységes karakter kizárólag az egy időszakban, helyileg koncentráltan, azonos módon formált épületek halmazában érhető tetten.

Az épületek (értve ez alatt elsősorban a lakóépületeket) az 1950-es évekig közel azonos karakterformákban voltak jelen a településen. Az ezt követően bekövetkezett változások kapcsán az addig egységes karakterjegyeket hordozó településen megjelentek a tömegarányokban, szintszámokban, alaprajzi elrendezésben, tetőformában, színben merőben eltérő épületek. Ezek az épületek mindig az adott kor „divatának" megfelelően lettek megformálva. (Az időszakokra vonatkozó általános építészeti jegyek bemutatását az általános településkarakter résznél részletesebben ismertettük.)

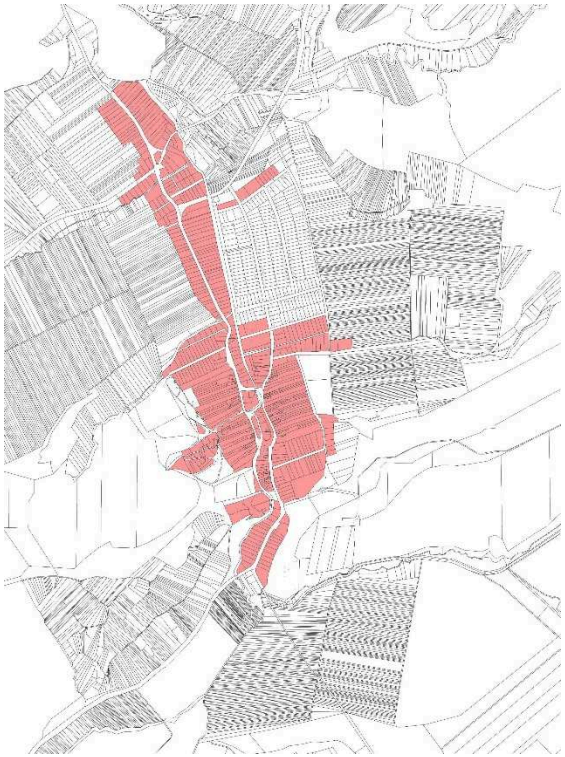
Dédestapolcsány ilyen módon négy eltérő karakterű településrészre osztható. A beépített területek túlnyomó része lakóterület, ezen belül általános, kockaházas és kertvárosias karakterű terület különböztethető meg. Az általános karakterű településrész a beépített területek túlnyomó részét foglalja magába, ahol az átalakult környezet és a heterogén épületállomány a jellemző. A lakóterületek meghatározó részét képezik a kockaházas karakterterületen fekvő ingatlanok, melyekre az azonos építészeti arculat a jellemző. A kertvárosias terület a 80-as 90-es években, közel azonos tömegformálási elvek szerint létrejött településrészeket jelöli. A település külterületi része egységesen külterületi karakterű településrészként lett meghatározva. A jellemző arculat megfogalmazásakor a területen dominánsan jelenlévő elemeket (vagy hiányukat) vettük alapul, azonban ez nem jelent kizárólagosságot.

Meg kell jegyezni, hogy egyes, jellemzően intézményi, kereskedelmi-szolgáltató vagy szakrális (templom, bolt, iskola, hivatal, stb.) épületek bár jelentős hatással vannak a településképre, de ezekre az épületekre a különleges funkció, tömeg és egyéb tényezők okán speciális ajánlásokat nem fogalmaztunk meg. Ennek ellenére a lakóépületekre vonatkozó általános ajánlások figyelembevétele indokolt.

20.

21.

BELTERÜLET

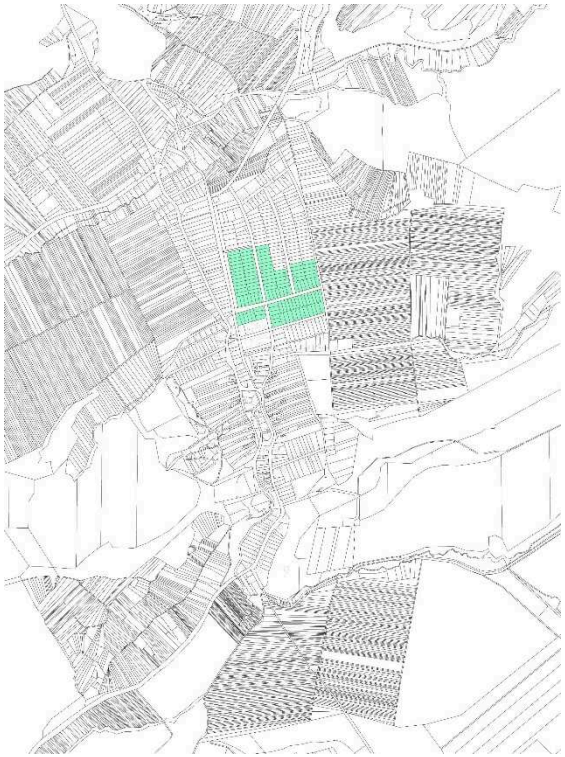
ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSRÉSZ

Az általános településrész magába foglalja az egykori Bántapolcsány és Dédes történelmi magját, valamint az 1950-es évek előtt beépült területek nagy részét. A legjelentősebb településszerkezet formáló tényező a Bán-patak, ami végigfolyik az egész településen.
Dédestapolcsány jelenkor központját az egykori Dédesi településrészen találjuk. A patak és az utak által kijelölt belső tömbön belül koncentráltan elhelyezkedve találjuk a jelentősebb intézményeket és kereskedelmi egységeket.
Szerencsére sok helyen még találkozunk a helyi népi építészeti hagyományokat őrző hagyományos épülettípusokkal. Az 1950-70 es években megvalósult épületek többsége földszintes, magas tetős kialakítású, hagyományos hajlásszögű tetőképzéssel, ilyen formán a korszakbeli különbségek túlzottan élesen nem jelennek meg a településképben.

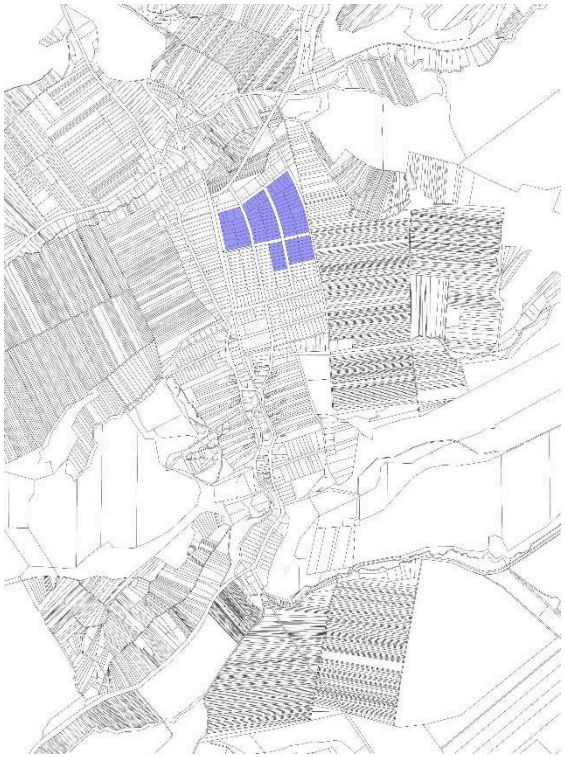
KOCKAHÁZAS TELEPÜLÉSRÉSZ

A kockaházas településrész Dédestapolcsány keleti részén lévő egybefüggő egységes építészeti arculatot hordozó településrésze. Az 1950-es évektől fokozatosan beépült területek telekstruktúrájára a tervezett hálós forma a jellemző. Az épületek alaprajzi elrendezése négyzetes és utcaképi megjelenésük rendkívül egységes. Az azonos tömegarányokkal bíró épületek oldalhatáron álló előkertes telepítésük révén rendezett utcaképi látványt nyújtanak. A tetőforma általában sátor forma. A nagyszámú sátor tetős épületek jelentős településképi értékkel bírnak, ennek megfelelően formai megőrzésük javasolt. Az épületek színezése változatos.

KERTVÁROSIAS TELEPÜLÉSRÉSZ

Kertvárosi karakterű rész a településnek azokat a részeit jelöli, ahol egybefüggően jellemző a nagy tömegű (szuterénes, tetőteres, vagy kétszintes) épületek jelenléte. Az egységes karakter az utcaszakaszonként azonos arányokkal rendelkező általában nyeregtetős oromzatos épületek adják. A közel azonos tetőhajlásra, mint közös rendezőelvre értékként kell tekinteni. A kertvárosias karakterű településrészen a kerítés és az út között széles, szépen gondozott zöldfelület gazdagítja az utcaképet.
Ezen a településrészen könnyen lehet a környezethez illeszkedő, – akár nagyobb tömeg arányokkal is bíró - modern igényes épületet létrehozni. Ennek érdekében javasoljuk, hogy az új épületek hangsúlyos eleme az utcai nyeregtető és oromzat legyen, mely hasonló, 38 fok körüli hajlással legyen kialakítva.

KÜLTERÜLET

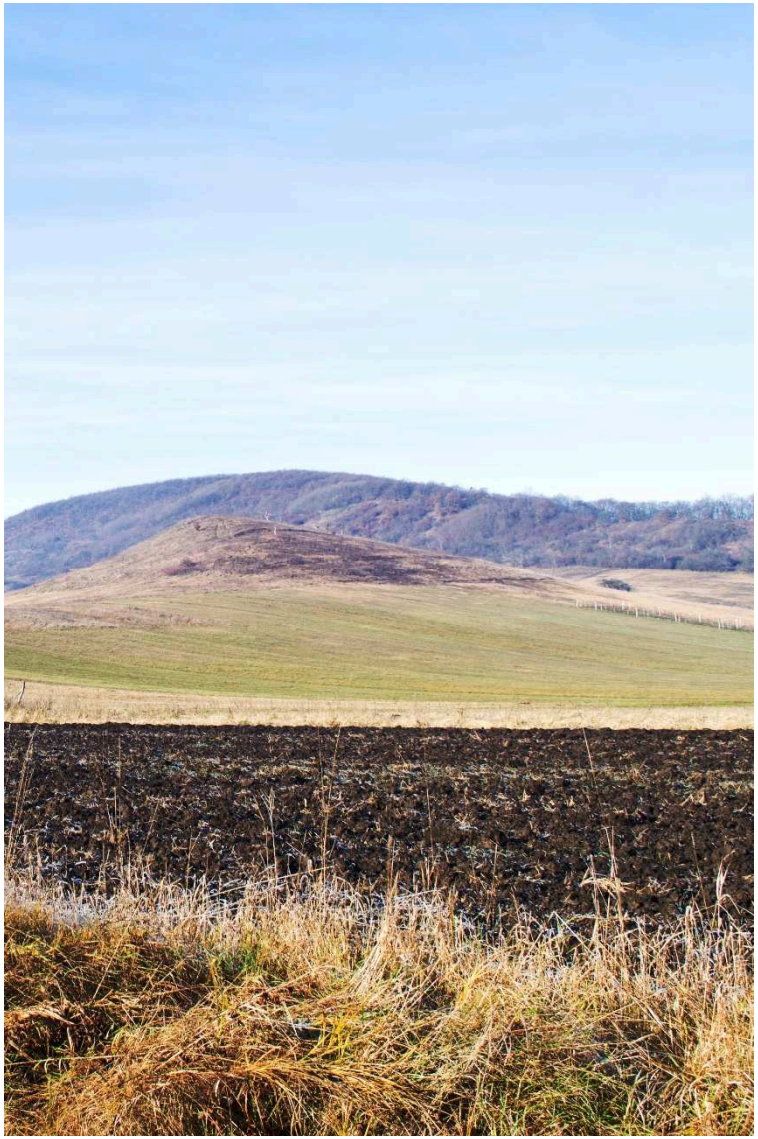
KÜLTERÜLETI KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZ

A település arculatának talán egyik leghangsúlyosabb tényezője a külterületi táj képe, melyet Dédestapolcsány vonatkozásában az erdők, gyepek, szántóföldek, rétek és legelők látványa, valamint a csekély számú külterületi építmények jelenléte határoz meg.

A település értékeit a Natura 2000-res területek és tervezett természeti területek gazdagítják, melyek térképi lehatárolását a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága által szolgáltatott adatok alapján a 100-101. oldalon mutatjuk be.

A természeti védelemmel érintett területeket településkép védelmi szempontból meghatározó területként szükséges meghatározni.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

„Az egyszerűség a végső kifinomultság." /Leonardo da Vinci/

A következő fejezetben kísérletet teszünk arra, hogy bemutassuk azokat a viselkedési módokat, melyek követése segíthet egy szebb lakókörnyezet kialakításában. Az épületek vagy a település szépségének a mibenléte nehezen értelmezhető. Megoszlanak a vélemények arról, hogy az építészeti „szépség" mit is jelent, milyen formán értelmezhető és írható le. Az építészetben folyamatosan jelen van az innováció, a kísérletezés, a folyamatos megújulás iránti vágy, mely az egyén szabadság- és öntudatával keveredve az építészet eszközrendszerét alkalmazva nem egyszer megosztó eredményekre vezet. Számos esetben lehet hallani egy bántó építészeti alkotás vagy elem védelmében felhozott érvek között a szubjektíven megítélhető művészet szabadságára való hivatkozást, de ez nem összetévesztendő a kirívó, magamutogató és önző (építészeti) viselkedéssel. Az építészeti szépség nem szubjektív, mivel mindig jelen van valamiféle elv, mely keretbe fogja és rendszerezi. Az ilyen módon – tudatosan - formált épület végül lehet megosztó, illetve kétségbe vonható a szépsége, de semmiképpen sem igénytelen. Fontos felismerni és tudni a különbséget az igényes és igénytelen, a művészi és giccses, az illeszkedő és kirívó között, mivel csak így lehet– az egyén szabadságára való hivatkozással - valóban felelősségteljes és tudatos döntést hozni. Ellenkező esetben az önámítás csapdájába esve magunk áldozatokká, a csicsás építményünk pedig köznevetség tárgyává válhat (vagy fordítva).

Minden építtető, telek, helyzet és adottság más, éppen ezért minden tervezési feladat megválaszolandó kérdések sokaságát veti föl. A település építészeti értékei között említendők a régi településszerkezet, a többnyire egységes utcakép, a rendezettség, a településrészenként többnyire azonos tömegképzés, az ereszvonal közel azonos magassága és nem utolsó sorban a néhol még ma is fellelhető hagyományos építészeti karakterjegyek. Az épületek tervezésekor legyen az új épület építése vagy a meglévő felújítása, bővítése, ezekhez illeszkedni kell. A tervezés során nagy körültekintésre van szükség, mivel az építtetői igényeknek a komplex települési szövet már kialakult rendszerébe való átültetése több munkát és kötöttséget, ezzel együtt nagyobb érzékenységet követel meg a tervezőtől és az építtetőtől.

Nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, és leszűkíteni a lehetőségeket, viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat. Az ajánlások természetesen nem azt a célt szolgálják, hogy szolgalelkűen másolják azokat, mivel ami jó megoldás az egyik esetben, az más körülmények között akár hibás is lehet.

ÉPÍTÉSZETI MINŐSÉG

"Az épített és táji környezet minősége alapvetően határozza meg testi és lelki egészségünket, és megfelelő keretet adhat emberi méltóságunk kiteljesítéséhez is. Az életminőséget emelni képes épített és természeti környezet harmonikus együttélése alkotja a kulturális tájat, amelyet a helyi adottságokhoz alkalmazkodó minőségi, építészeti alkotások folyamatosan gazdagítanak." /NEMZETI ÉPÍTÉSZPOLITIKA/

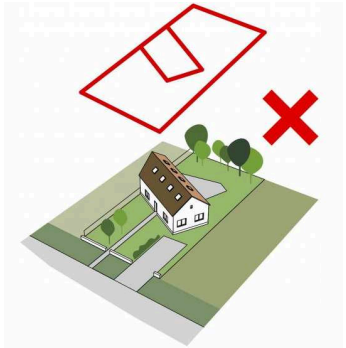
A minőségi épített és táji környezet kialakításához színvonalas humán és tárgyi elemek alkalmazásán keresztül vezet az út, azonban nem minden esetben kell, hogy ezek többlet anyagi ráfordítást jelentsenek. A legfontosabb, hogy helyesen tudjuk az igényeinket és lehetőségeinket felmérni, és majd csak ezek tudatában hozzunk felelősségteljes építtetői döntéseket. Figyeljünk az apró részletekre és próbáljuk megérteni az életterünket működtető hatásokat. A meglévő értékeket felhasználva törekedjünk a magunk és környezetünk elégedettségére egyaránt szolgáló épület létrehozására. Jó építészt válasszunk, akinek adunk a szavára és fogadjuk el a szakmai javaslatait. Használjunk minőségi és/vagy egyszerű, természetes anyagokat. Tartózkodjunk a kivagyi és öncélú építészeti (környezet formálási) megnyilvánulás minden formájától.

TELEK KIVÁLASZTÁSA

Fontos, hogy már a telekvásárlás előtt tájékozódjunk az önkormányzatnál (főépítésznél), hogy a kiszemelt telek adottságai megfelelnek-e az előzetes elképzeléseinknek, mivel az eltérő karakterjegyeket hordozó településrészekhez eltérő szabályok társulhatnak.

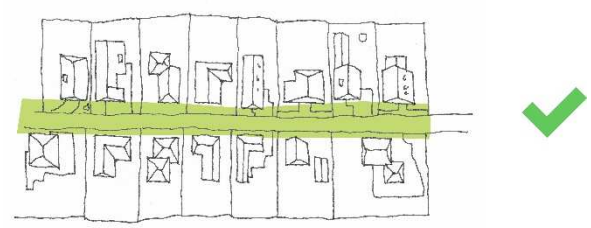

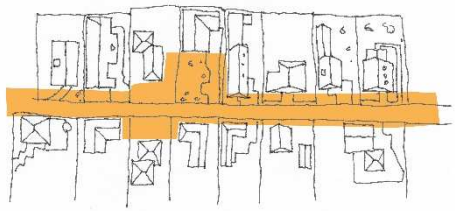

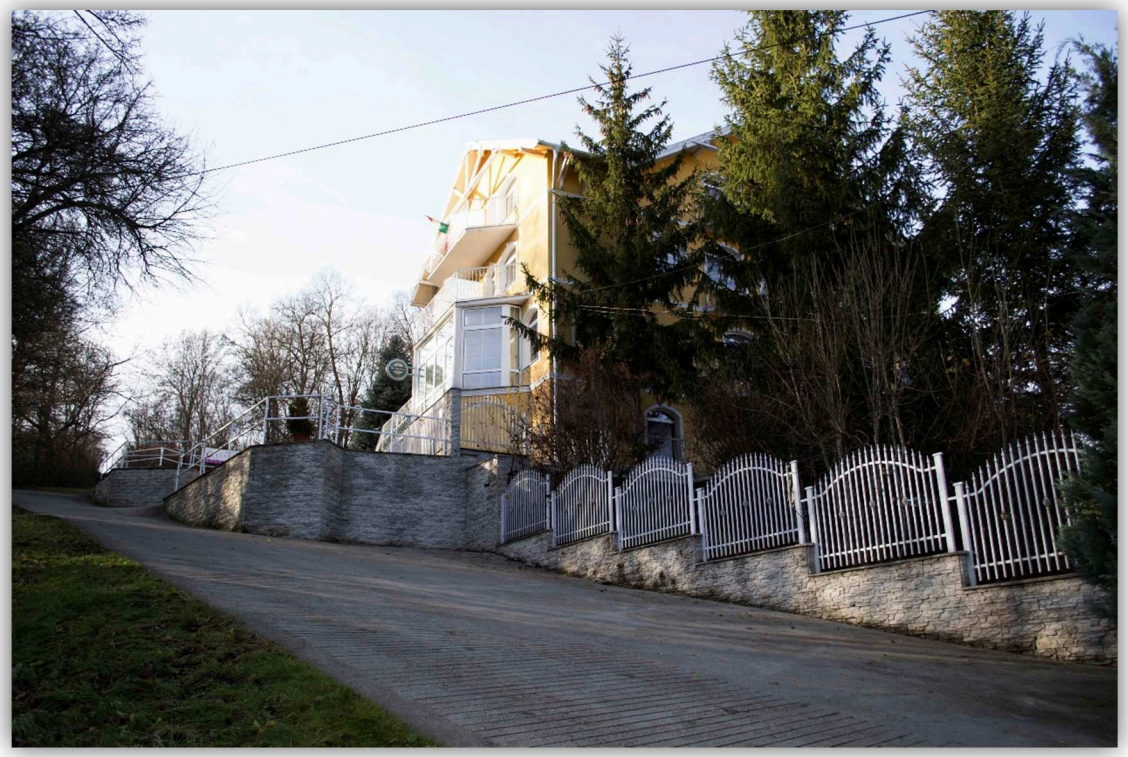
TELEPÍTÉS

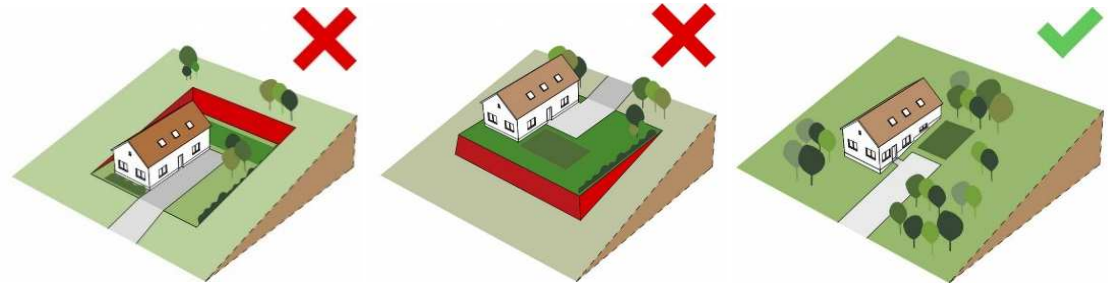
A településkép legidőállóbb eleme a településszerkezet, melynek kialakulásában és formálásában jellemzően a domborzati és vízelvezetési viszonyok, a közlekedési kapcsolatok, valamint a telek tájolási viszonyai játszottak szerepet. Sok helyen a régi telkek még őrzik a korabeli parcellázás nyomait. Új építési telek kialakítása és ezen keresztül az építési hely létrejöttekor a települési környezet meglévő elemeire és azok arányaira fokozott figyelemmel kell lenni.

Az észszerűség határain belül a telekalakítás (telekhatár rendezés) elfogadható, de a már kialakult utcákban a több telek összevonásával létrejövő, – a meglévőektől kirívóan eltérő formájú és méretű – "új telek", és ennek egyenes következményeként a rajta megvalósuló eltérő arányrendszerre alapozott épület létesítése a településen nem kívánatos. Az új épületünket – figyelemmel a helyi építési szabályzat előírásaira – a szomszédos házak kialakult építési tengelyének figyelembevételével szükséges megvalósítani. A hadas jellegű tömbök kivételével a túlzottan hátrahúzott épület megszakítja a már kialakult utcakép ritmusát és akadályozza egy védett kertrész kialakítását, ezért kerülendő. A telek közepére való telepítés azért sem kívánatos, mivel így az épület körül csak a telek teljes körbezárásával alakítható ki védett kert.

TEREPALAKÍTÁS

Elődeink tapasztalati úton szerzett, és emberöltőkön át hagyományozott környezetismerete olyan tájhasználati és építészeti kultúrát teremtett, mely eredményeként létrejött az épületek és a befogadó táji környezet szerves kapcsolata. Korunk gazdasági lehetőségeit és technológiai eszközeit felhasználva könnyűszerrel formáljuk a tájat és feledkezünk meg arról, hogy nem a természeti környezetnek kell az emberhez igazodnia, hanem éppen ellenkezőleg. A kedvező településkép kialakítása érdekében el kell kerülni minden jelentős földmunkával járó beavatkozást (teraszképzés, túlzott feltöltés) és az épületeket a meglévő felszíni adottságokra idomuló módon szükséges megvalósítani. Ne feledkezzünk meg arról, hogy az emberi tevékenység okozta tájsebek begyógyítása – ha az teljességgel nem visszafordíthatatlan – csak rendkívül időigényes folyamaton keresztül valósulhat meg.

Dédestapolcsányban sík és enyhén lejtős telekre egyaránt lehet számítani.

Az épület körbevájása nem elfogadható, mert az így létrejövő kert rosszul használható és az esővíz is összegyűlik a mélyedésben.

Az épület kiemelése sem elfogadható, hiszen így a ház kiemelkedik a szomszédai közül, a terepmagasság sem lenne egységes.

A lakóépület részleges bevágása vagy az épület terepbe illesztése a legmegfelelőbb módja a terepalakításnak. Az így létrehozott épület kapcsolata a környezetével jó és a földmunka minimális.

TÖMEGKÉPZÉS

Új épület építése, meglévő épület átalakítása vagy bővítése során elsődleges szempont a telek adottságainak a felmérése, majd csak ezt követően szabad a tervez(get)ésnek hozzákezdeni. A meglévő állapot feltérképezése nem korlátozódhat kizárólag a saját ingatlanunk területére, mivel a közvetlen környezet, illetve tágabb kitekintésben a település(rész)i adottságokat is kötelező figyelembe venni. Az épület tömegének meghatározása csak az utca és az épületek tömeg arányának megértésével lehetséges. Az épület léptékének, tömegének, arányának a meghatározása komplex megközelítést követel meg, tekintettel arra, hogy egyszerre kell figyelembe venni a telek adottságait (szélesség, domborzati viszonyok), az építtetői igényeket, lehetőségeket és ezt kell integrálni az adott korszak technikai színvonalához. A harmonikus lakókörnyezet titka a megfelelő teleknagyságokhoz illő, arányos beépítésben rejlik. Az építtetők hibát követnek el, ha a régi keskeny telekosztásra aránytalanul nagy és széles új házat építenek. A hagyományos vidéki életmódhoz igazodóan kialakult keskeny fésűs telekosztás esetén a hatalmas tömb, vagy tömegében kirívóan eltérő mediterrán típusú házak megbontják és zavarják a faluképet.

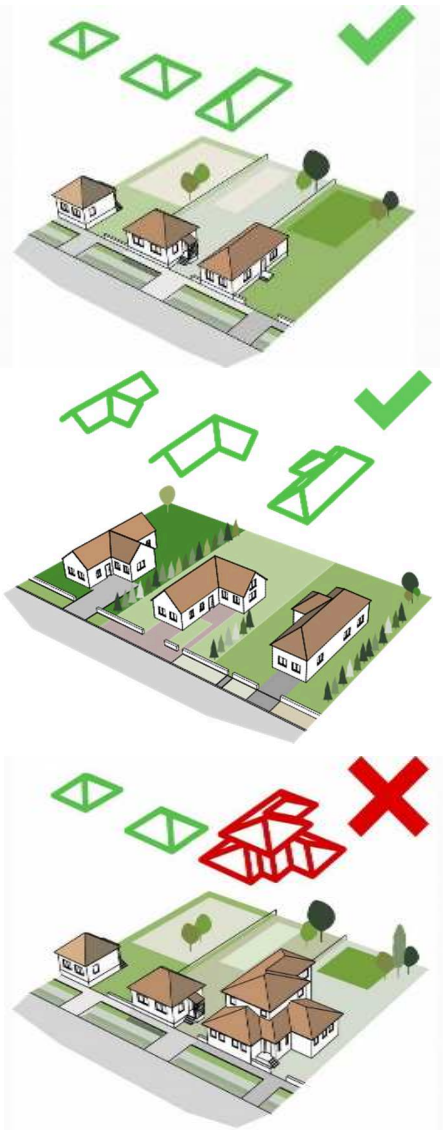
Keskeny telek esetén a hagyományos épülettömegek mellett megoldás lehet az "L" vagy "T" elrendezésű ház elhelyezése, vagy ilyen formára történő bővítése. Ebben az esetben az 5-7 m traktusszélességű hossz- és keresztszárny nyugodt és kiegyensúlyozott épülettömeget hoz létre, mely nyeregtetővel fedve harmonikusan illeszkedik a település képébe.

Dédestapolcsány az egyszerű és a visszafogottan tagolt tömegképzés a meghatározó, ezért új épület építése esetén is ilyen módon szükséges eljárni.

A túlságosan tagolt alaprajzú épület amellett, hogy nem illeszkedik a környezethez, épületszerkezeti problémákat is felvet, ezért Dédestapolcsányban ilyen tömegképzésű épület építése nem ajánlott.

Az átalakult **általános** településrészen nem lehet konkrétan meghatározható tömegformát megállapítani. A keskeny telkeken javasoljuk a népi lakóépületek tömegarányát megidéző – egy traktus szélességű maximum 7 méter széles tornácos - épületek létrehozását. A viszonylag keskeny, hosszú telek formájából adódóan a rajtuk fekvő épületek is hosszanti alakúak voltak. A korabeli épületeket sohasem felfelé, hanem hátrafelé bővítették, ezzel a szakaszos építkezéssel megteremtve a hosszú házat. Korábban a hagyományos népi lakóépületek padlását nem építették be, de amennyiben a használati igény ezt megkívánja, úgy erre lehetőség van. Ilyen esetben figyeljünk arra, hogy:

- a tetőtér térdfalasan történő beépítése csak az utcafronttól hátrébb javasolt
- elsősorban tetősíkablak alkalmazása javasolt tekintettel arra, hogy kevésbé bontja meg a nyugodt tetősík látványát
- tetőből kiálló tetőfelépítmény és térdfalas tetőképzés csak az utcavonaltól hátrébb, az épület egyharmadától javasolt
- a nagyméretű, aránytalan tetőfelépítmények létesítését kerülni kell

Az **általános** településrészen minden korszakra jellemző épület megtalálható, ilyen módon új épület építése, régi felújítása esetén a fent részletezett általános tömegalakítási elvek megtartása ajánlott.

A **kockaházas** településrészen nagy számban jelenlévő négyzetes alaprajzú un. kockaházas épületek korszerűsítése kapcsán lehetőség nyílik az épületek településképi szempontból kedvező átalakítására is. Ebben az esetben rendkívül széles az az építészeti eszköztár, melyet alkalmazhatunk. Lehetőség van átmeneti terek létrehozására, melyek megidézik a korabeli tornácok és verandák világát. Visszafogott oromzatképzéssel új arculatot adhatunk az épületünknek, mely egyszerre teremtheti meg a kapcsolatot a hagyományos múlt és egyedi modern jelen között.

A **kertvárosi** településrészen lévő nagyobb arányokkal bíró épületek esetében általánosságban jellemző, hogy a tömegképzés tagolatlan. Felújításuk során a vakolat plasztikusságának vagy felületi struktúrájának vagy a szín és anyaghasználat változásával oldani és optikailag csökkenteni lehet a nagy tömegérzetet.

MAGASSÁG

Az **általános** településrészen az épületek túlnyomó többsége földszintes vagy tetőtér-beépítéses. Elsősorban azt javasoljuk, hogy ezen a településrészen az épületek továbbra is kövessék a hagyományosan kialakult arányokat és elsősorban földszintesek legyenek. A hagyományos népi lakóépületek arányukat vesztik, ha térdfalasan beépítik a tetőterüket. Ennek megfelelően ezt nem javasoljuk, de amennyiben elengedhetetlen, akkor az utcától kellő távolságra, hátrébb elfogadható a tetőzet kiemelése, mely lehetőleg a 10%-os magasságkülönbséget ne haladja meg. A központ közeli területeken elfogadhatóbb a magasabb épületek jelenléte. Az épületek magasságát a helyi építési szabályzat keretei között szükséges megállapítani. Az általános településrészen belül azokban az utcákban ahol a hajlított vagy kockaház tömegű épületek a jellemzőek, ott az épületek magassága egységes. Az ereszvonal magassága és az épület gerince azonos, mely rendezett képet sugároz. Ezen a településrészen újonnan a kialakult környezethez illeszkedő épületek építését javasoljuk. A tető felújítása esetén az elsősorban az eredeti forma és mérete megtartása a javasolt más esetben az ereszvonal és a tetőgerinc megatartása erősen ajánlott.

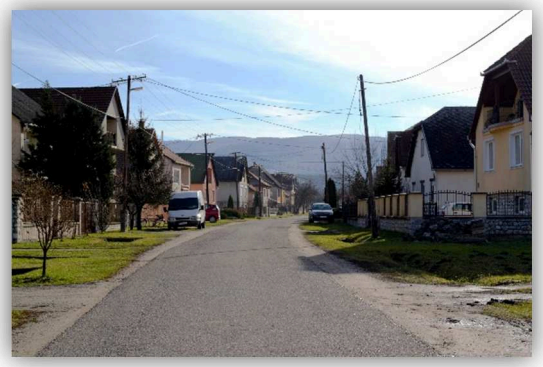

A **kockaházas** karakterű településrészen az épületek magassága egységes. Az ereszvonal magassága és az épület gerince azonos, mely rendezett képet sugároz. Ezen a településrészen újonnan a kialakult környezethez illeszkedő épületek építését javasoljuk. A tető felújítása esetén az elsősorban az eredeti forma és mérete megtartása a javasolt, más esetben az ereszvonal és a tetőgerinc megtartása erősen ajánlott.

A **nyeregtetős** területen a kétszintes, tetőtér beépítéses és egyszintes épületek egyaránt jellemzőek, ezért a földszintes és tetőteres épületek mellett a kétszintes épület elhelyezésére ezek a területek javasolhatók.

TETŐHAJLÁS - TETŐFORMA

Dédestapolcsány változatos tetőformákban bővelkedő település. Az épületek kivétel nélkül magastetős kialakításúak. Az általános településrészen bár vegyes a tetőforma, de elsősorban a hagyományos nyeregtető képzése ajánlott, a meglévő arányokhoz igazodva 38-42° között, kontyolt vagy oromzatos formában. A túlságosan széles nagy felületű utcafronti oromzatok képzése káros a településképre.

A **kockaházas** településrészen nagy számban jelenlévő sátor tetős épületek tetőidoma adottság. Megőrzésük javasolt. Átépítésük esetén az eresz vonal és tetőgerinc megtartása követelmény!

A **nyeregtetős** településrészen a nyeregtető 38-45° közötti kialakítású. Ennek megfelelően új tető építésekor figyelemmel kell lenni a kialakult utcaképre, a jellemző tetőformára és hajlásszögre, mivel ezek a harmonikus utcakép alapfeltételei.

Új ház építésekor figyelemmel kell lenni a kialakult utcaképre, a jellemző tetőformára és hajlásszögre, mivel ezek a harmonikus településkép alapfeltételei.

A helyi viszonyoktól idegen, meredek (alpesi) vagy alacsony (mediterrán) hajlásszögű, esetleg többszörösen összetett tetőformákat kerülni kell, mivel azok nem illenek a település arculatához. A jellemző hajlásszögtől nagymértékben eltérő tető zavaró látványt nyújt. Tetőtér-beépítés esetén tetősíkablakot alkalmazzunk, mivel a nagyméretű, aránytalan tetőfelépítmények zavarólag hatnak a nyugodt tetősíkon.

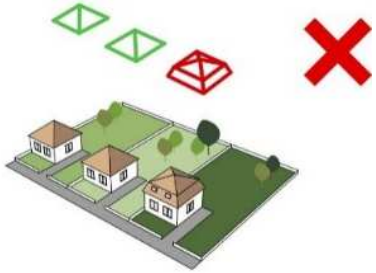

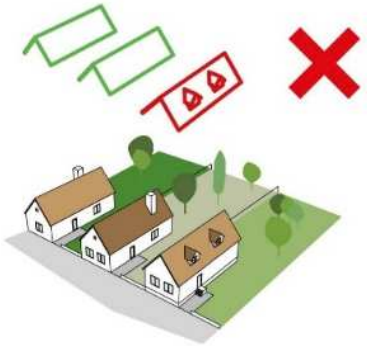

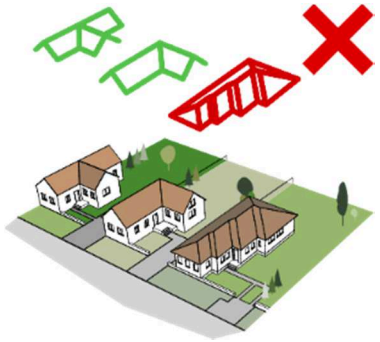

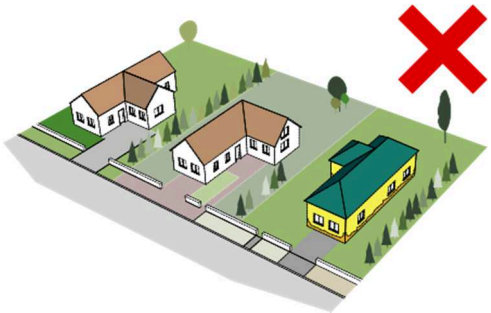
SZÍNHASZNÁLAT

Dédestapolcsányban az általánosan alkalmazott színvilág változatos. Az épületek színezése során a környezethez való illeszkedés érdekében a fehér, tört fehér, a homok- és agyagszín, a tégla- és terrakotta vörös színek, a pasztell földszínek, valamint természetes színű építőanyagok alkalmazása javasolt. A homlokzat színezésekor tartózkodjunk a rikító, élénk, harsány és a nagyon sötét színektől.

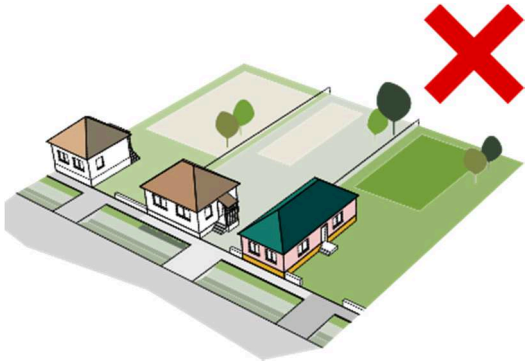
A kerítéseken, kapukon, ajtókon és ablakokon a barna színárnyalatai mellett a szürke és zöld különböző (nem élénk) színárnyalatai is alkalmazhatók.

Tetőfedő anyagok esetében szintén a környezethez való illeszkedés érdekében részesítsük előnyben a hagyományos natúr agyagcserép (terrakotta) színű anyagokat és a környezethez még megfelelő módon illeszkedni képes szürke, barna, rozsdabarna színűeket.

Semmi esetre se alkalmazzunk a hagyományos tetőfedő anyagok természetes színvilágától eltérő (zöld, kék, fehér, élénkpiros) vagy rikító, csillogó, fénylő anyagokat!

KERÍTÉSEK

Amióta magántulajdon létezik, azóta szinte minden telket, telekrészt kerítéssel választanak el a tulajdonosok. A kerítések különleges pozíciójukból adódóan egyszerre elhatároló és kapcsolatteremtő szerepkörben is megjelennek. A kapuban - legyen az a személyi- vagy gépjármű közlekedésére alkalmas kis és nagykapu, - ölt testet a köz- és magánterületek összekötése.

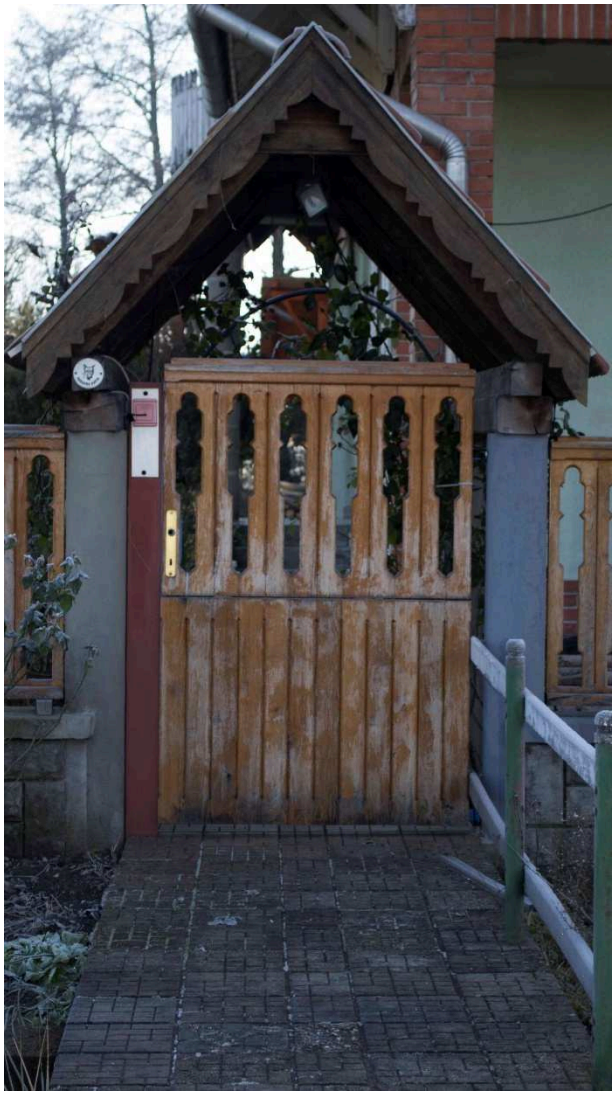
Az utcai határvonal építmény általi kijelölése, valamint azok kapcsolódó műtárgyai rendkívüli jelentőséggel bírnak a településkép formálása során. A településkép alatt egyszerre kell érteni a vizuálisan felfogható élmények mellett az általuk generált mentális képet is. Rossz példaként említendők a szögesdróttal gazdagított magas tömör kerítések, melyek bizalmatlanságot sugároznak, ezért az ilyenek rendkívül kedvezőtlenek az ideális településkép szempontjából.

Az áttört kerítés lehetőséget teremt arra, hogy a járókelők megcsodálják a szépen gondozott virágos előkertet. A nem tömör fémkerítések teremtik meg a legnagyobb átláthatóságot és az ilyen módon formált kerítés a védelmi funkció mellett biztosítja, hogy az épület teljes homlokzata feltáruljon az utca irányába.

A kerítések fizikai korlátként való felfogása mellett egyre hangsúlyosabb szerepet kap annak esztétikai vetülete, és ilyen módon a kerítés lakóházunkat keretbe fogva díszítő, kiegészítő szerepet is kap. A magyar építészeti hagyományokra visszatekintve nem találunk olyan építőanyagot, technikát, vagy technológiát, amit ne alkalmaztak volna már kerítés építésre.

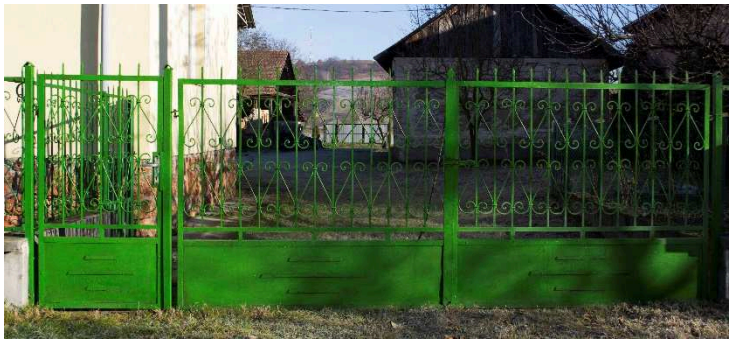

A kerítések kezdetben kizárólag fából készültek. A léc, deszka, pallókerítések napjainkban is kedveltek. A fa mellett a kovácsoltvas, fémpálcás vagy a dróthálós (Haidekker) fém kerítések változatai a legelterjedtebbek. Falazott kerítések esetében a lábazat és az oszlop legtöbbször kő, tégla vagy beton anyagból készült. Az anyagok változatossága akár egy ingatlanhoz tartozó kerítés esetében összetetten is megjelenhet. A rendelkezésre álló anyagok és a lehetséges formák, minták sokasága végtelen számú lehetőséget teremt számunkra, mellyel egyedien formálhatjuk kerítésünket. Az azonos arányokkal bíró kerítés részletek (lábazat magasság, oszlop magasság, a közök közel azonos szélessége és magassága) utcaképet rendező vonalakat jelölnek ki, melyek megtartása erősen ajánlott.
Dédestapolcsányban nyitott szemmel sétálva sok jó példát lehet találni az igényesen megfogalmazott kerítésekre.

32

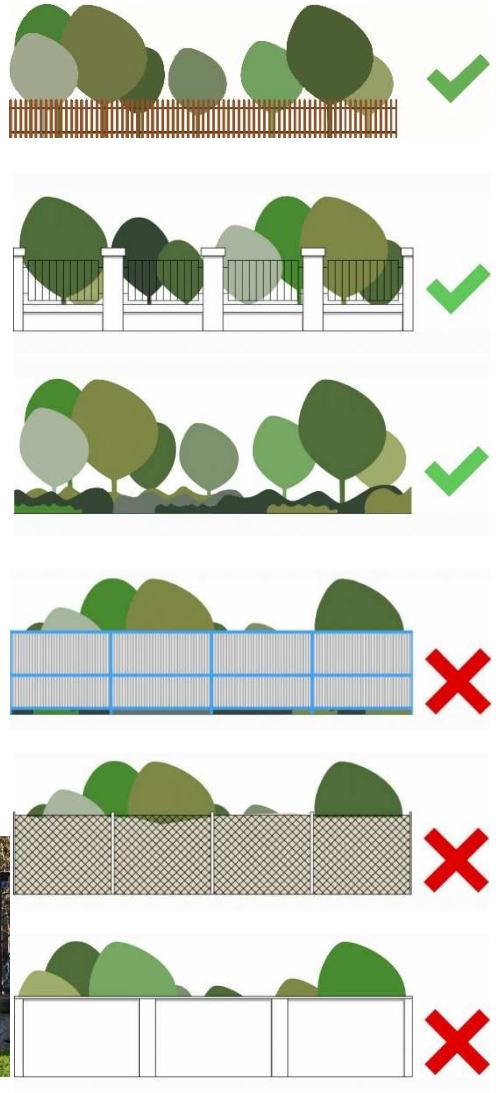

Ajánlások:

Az egységes utcakép megőrzése érdekében a kerítéseken biztosítani kell az átláthatóságot.
Településünkre nem jellemző a teljesen tömör, zárt utcai kerítés, így nem is kívánatos ilyen építése. Indokolt esetben a sűrűbb lécezéssel, gyékénytakarással vagy növényzet telepítésével korlátozható az átláthatóság.
Az azonos magasságú kerítések vonala kellemesen vezeti végig a szemet az utcán, ezért törekedni kell az utcában kialakult, jellemző állapotokhoz igazodó magasságú lábazat és kerítés létesítésére. Ennek hiányában a tömör lábazat magassága ne haladja meg a 60 cm-t, a kerítés teljes magassága pedig a 160 cm-t.
A kapuk elhelyezésére is érdemes figyelmet fordítani és az utcában már kialakult rendhez igazodni. A személyi- és a gépjárművek közlekedésére alkalmas kapuk kialakításakor törekedjünk azok diszkrét, nem hivalkodó hangsúlyozására. A kapu megfogalmazásakor nem szerencsés a más országrészek, vagy határon túli vidékre jellemző minták feltétel nélküli követése, ezért javasoljuk, hogy elsősorban a helyi hagyományokat vegyék alapul.
A kerítés kialakításakor törekedjünk a hagyományos igényességre, semmiképpen sem hátrány, ha a lábazatot, oszlopokat, mezőket a legegyszerűbb eszközökkel formáljuk meg (pl.: simított beton felületek, fa kerítés lécek).
Az egyszerű beton lábazat és oszlopok képzésekor a plasztikus minták, az igényesen formált oszlopfej, vagy a felületi struktúrával való játék elegendő eszköz egy egyedi, de visszafogottan illeszkedő kerítés kialakításához.
A kerítések és kapuk anyaghasználatára elsősorban a fa, mint természetes anyag kínálkozik, ezt mindenkor bátran alkalmazhatjuk. A fa mellett a fém kerítések is rendkívül igényes módon alakíthatók ki.
Jótékony, ha a kerítésekben visszaköszönnek épületünk egyes részletei, építészeti elemei (pl.: szín, anyag, minta stb.), ilyen módon az összhang megteremthető.

A településünk arculatához nem illik a lábazat nélküli fonott, vagy hegesztett dróthálóból készült utcafronti kerítés.
Nem ajánljuk a kerítés falazott részét csempével, hulladék vagy mediterrán kővel burkolni.
Trapézlemez, cserepes lemez, hullámpala, műanyag hullámlemez utcai kerítésnek való felhasználása tilos!
Az előre gyártott teljesen tömör beton kerítés elemek alkalmazását is kerülni kell.

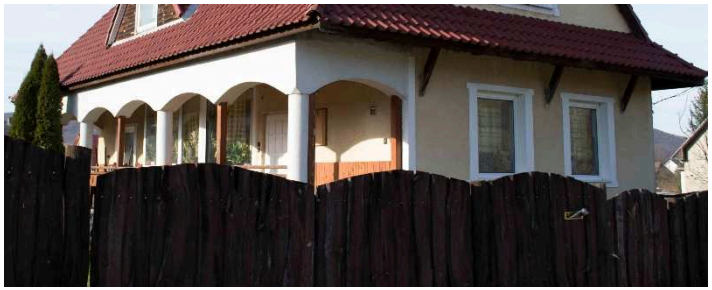
TORNÁCOK, TERASZOK

A régi lakóépületek tornáca a magyarországi népi építészet jellegzetessége és egyik legmarkánsabb megjelenési formája. Kialakulását a szakirodalom a XIX. század elejére teszi, de egyes források szerint már jóval korábban, a török dúlás utáni időkben megjelent Magyarországon. A tornác a paraszthá̀z egyik fontos szerkezeti része, kinézetét, formáját meghatározó látványos építészeti eleme. Szerkezeti funkciója, hogy tartsa a széles tetőt, ami biztosítja, hogy a rá hulló csapadék minél távolabb kerüljön a földre az épület falától. Kialakítása révén egy félig zárt, félig nyitott teret határol le, mely előtetőt is biztosít a bejárathoz. A tornác lehetőséget ad arra, hogy a nagy melegben vagy csapadékos idő esetén a lakók a félig nyitott folyosóra húzódjanak, de még így is a szabad levegőn tartózkodhassanak.
Nyaranta a tornác árnyékolja az épület falát, így a falon lévő ablakokat nem éri közvetlen napsütés, télen viszont a nap alacsonyabb szögéből adódóan beengedi a sugarait a szobákba, ezáltal felmelegítve azt. A tornác – mai szóhasználattal – a passzív napvédelem, a klímaszabályozás egyik első és mi tagadás egyik leghatékonyabb szerkezete. Számos más szerepe mellett a tornác tárolási, olykor háló funkciót is betöltött. A tornácos épületek építészeti arculatában bekövetkezett változás, mikor a tornácot részben vagy egészben befalazták, vagy beüvegezték. Ennek hatására az épület elvesztette az egyediségét, ezért a tornácok félig nyitott, zárt térként való megőrzését javasoljuk.

A tornác elhelyezkedése és kialakítása szempontjából településünkön számos változattal találkozhatunk. A legelterjedtebbek az oldal és az un. lopott tornácos épületek, ilyenkor az oszlopsor vagy végig fut a lakóház oldalán, vagy az egyik esetleg mindkét végén helyiséggel lezárásra kerül.

A tornácok tartóoszlopai készülhetnek fából, de a komolyabb változatok kőből, téglából falazottak. Az oszlop vagy pillér kialakítás egyaránt jellemző.
A fából készült oszlopos tornácokon a látványos ács- és asztalos munkák is visszatükröződnek.
Nem ritka látvány az alátámasztások között mellvéd kialakítás, mely a tornác és az udvar fizikai lehatárolására szolgál.
A közök kiváltása lehetett egyenes fagerendás vagy boltozott, azon belül félkörív, kosárgörbe, szegmensív, több karéjos.
A meglévő tornácok felújítása, helyreállítása, állagának, állapotának megóvása településképi szempontból fontos. A felújításnál törekedni kell a tornác jellegének és értékes részleteinek megtartására. Felújításuknál törekedni kell az eredeti szerkezeti illesztések megtartására. Új tornácok vagy új tornácos épület építésénél, a településünkön jellemző kialakítások követendők. A tornácokra a cserépfedés a legmegfelelőbb, ami a lakóépület tetőszerkezetének folytatásaként kerüljön kialakításra. A teraszok ugyancsak sok pozitív tulajdonsággal rendelkeznek, mivel bizonyos értelemben a modern kor igényei és a múlt hagyományai ötvöződnek benne. A kellő alapossággal megfogalmazott terasz összeköttetést biztosít a belső tér és a kert között. Az ilyen módon kialakított tér az időjárási viszonyoktól védelmet nyújtva kiterjeszti életterünket, ezzel lehetőséget teremtve a teljes körű kibontakozásra. A terasz a családi és baráti összejövetelek színtereként közösségteremtő funkciót is be tud tölteni.

AJTÓK, ABLAKOK

Ahogy a település arculat az épületek sokaságából, úgy az épületek arculata a különböző szerkezetek és építészeti elemek egymásra hatásából következik. Ennek az egyedi képnek a formálásában kimagasló szereppel bírnak a nyílászárók (ajtók, ablakok), melyek az épület megjelenését és hangulatát jelentős mértékben befolyásolják. E szerkezetek teremtik meg a kapcsolatot a külső és belső terek között, biztosítják a szükséges bevilágítást és a megfelelő hő- és hangvédelmet.

A nyílászárók anyagát, színét, méreteit, arányait mindig az adott korok lehetőségei, igényei, olykor eszméi határozták meg.

Népi lakóépületeink túlnyomó többségének utcai homlokzatán általában két darab osztott, álló ablak volt látható, azonban ezek egy jelentős részét a hatvanas, hetvenes években négyzetes, vagy fekvő arányú kétszárnyú, két vagy háromosztású ablakra cserélték. Kétségtelen, hogy az ilyen módon korszerűsített épületek világosabbak lettek, de ez a folyamat az épületek hagyományos arculatának az elvesztését eredményezte. Az ilyen esetekben javasoljuk az eredeti állapotot anyag és szín azonos változatban visszaállítani.

Napjaink energetikai korszerűsítési törekvéseire tekintettel (és a vonatkozó pályázati kiírásokban szereplő feltételekre) a műanyag nyílászárók megkerülhetetlen szereplői a hazai nyílászáró piacnak. Nem kívánunk értékrendet felállítani fa, fém vagy műanyag profilú nyílászárók között, de a következő jó tanácsok megfontolását erősen ajánljuk.

Ahogy majdnem minden szerkezet esetében, úgy itt is a fa a legősibb alapanyag, ezért bármilyen épületen (az arányokra és színekre tekintettel) elsődlegesen alkalmazható.

Az épület építési korszakának megfelelő arányú, méretű, anyagú nyílászáró beépítését preferáljuk.

A műanyag nyílászárók rendkívül jó hőtechnikai tulajdonsággal bírnak, de gyakori (vagy gépészeti) szellőztetést kívánnak.

A korszerű nyílászárók profil (keret, szárny) mérete más arányokkal bír, ami az épület megjelenését rendkívüli mértékben képes megváltoztatni, ilyen esetben a káva mélység növelésével kedvező hatásokat érhetünk el.

A nyílászárók színének harmonizálni kell az épület egészével, de elsősorban javasoljuk a barna, olíva zöld vagy ezek szürkével tört árnyalatait.

A nyílászáróknak az épület egészével egy rendszert kell alkotniuk.

Árnyékolástechnikai szempontból elsődlegesen az ablak színével azonos rejtett vagy belső redőnytokos változatokat javasoljuk. Külső tokos redőnyök alkalmazása még színazonosság esetén sem javasolt.

A külső zsalugáter alkalmazása során mérlegelni szükséges annak az egész épületre gyakorolt hatását.

A nyílás keretezése esetén részlegesen megjelenő ragasztott polisztirol elemeket ne alkalmazzunk. Helyette teljesen körbefutó vakolat díszítést helyezzünk el a homlokzaton.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

A homlokzat az épület arca, és ebben az arcban a gazda saját képe (annak szokásai, gondolkodásmódja, ízlése, értékrendje) tükröződik vissza, éppen ezért nem mindegy, hogy milyen formában fordulunk a közterület (a közösség) felé.

Az épületek homlokzatának a díszítését minden korban az önkifejezés egyik eszközeként alkalmazták, melyet mi is használhatunk, de figyeljünk a végső összképre! A túldíszített, túlszínezett épület hamar elveszíti érdekességét, és utána inkább zavaróan hat a nyugodt, tiszta településképben.

Minden épület kialakításakor törekedni kell a hagyományos arányok megtartására, a kellemes arányú ablakok megfelelő, rendezett kiosztására.

A népi lakóépületeken néhol még fellelhető vakolat díszek és díszített oromzatok kimagasló értéket képviselnek, ezért megóvásukról gondoskodni kell. Az ilyen jellegű épületeken külső oldali hőszigetelés alkalmazása nem javasolt, mivel az épület hagyományos arányainak a torzulása mellett az értékes ornamentika is elveszik.

Ugyancsak értéket képviselnek a múlt században épített házak homlokzatdíszei, melyek jó példák arra, hogy miként lehet egy teljesen azonos épülettömegekből álló halmazt kreatívan egyedivé varázsolni.

A 70-es, 80-as években épült nagy tömegű épületekre általánosságban jellemző, hogy homlokzatuk tagolatlan. Méretükből fakadóan a településképet jelentősen meghatározó elemek, ezért egyéb építészeti eszközökkel való hangsúlyozásuk nem szükséges. Az ilyen épületek komplex felújítása esetén a tudatosan, építészetileg tervezett színezési koncepcióval, a hozzá illeszkedő tetőfedés és nyílászárók megfelelő színének és anyagának a megválasztásával a nagy tömegérzetet oldani lehet. Az igényes anyag és színhasználat alkalmazásával megújuló épületünk visszafogott, de változatosságban bővelkedő egyedi arculatú értékké válhat a településünkön.

Anyaghasználat:

Épületünk felújításakor, új épület építésekor az igényes, modern építőanyagok és a hagyományos természetes építőanyagok együttes alkalmazása esztétikus megoldásokra vezet.
Az építőanyagok (kő, tégla) anyagszerűen csak kevés helyen jelennek meg a homlokzatokon. A településen a homlokzati anyaghasználatra jellemzőek a vakolt vagy kőporos felületek, melyek színei visszafogottan változatosak. Javasoljuk, hogy az épületek homlokzatán a vakolt felületek domináljanak. Az eltérő struktúrájú (finom, durva) vakolatok egyidejű - megfelelő módon történő – alkalmazása segíthet változatossá tenni az akár teljesen egyszínű homlokzatot is.
Utólagos hőszigetelés esetén minőségi anyagokat válasszunk!
A fa (gerenda) ház architektúrájú épület a településen nem jellemző, ezért ilyen jellegű épület építését nem javasoljuk. A fa szerkezetek és faanyagok (lást díszített fa oromzat, borona falas építkezési hagyományok, csűr épület) mindig is az építészeti kultúránk részét képezték, ezért építészeti forrásként való alkalmazásuk javasolt.
A fa védőszerrel (lazúrral, páccal) való kezelésekor figyeljünk arra, hogy a helyben fellelhető faanyagok természetes, a fa természetes öregedési színével azonos színt válasszunk (pl. sötétbarna, poliszander).
Nyíláskeretezés érzetét csak részben megidéző polisztirol díszítő elemek alkalmazása nem ajánlott!

A lábazat jellemzően kő vagy kővel burkolt, esetleg vakolt, amely világos vagy közepesen sötétszürke.
Ne alkalmazzunk lábazaton, homlokzaton csempe jellegű burkolatokat akkor se, ha azok természetes kő anyagúak, vagy követ imitálnak! Kerüljük a lapos hulladékkőből csemperagasztóval felragasztott lábazat vagy nyíláskeretezés díszítéseket!

A tetőhéjalásra elsősorban a terrakotta vörös, sík, egyenes vágású égetett- vagy betoncserép, másodsorban a sík vagy közel síkfelületű szürke, barna, rozsdabarna színű agyag-, betoncserép, azbesztmentes síkpala vagy állókorcos fémlemezfedés ajánlott. Elfogadható az előzőekben felsorolt egyszínű, nem síkfelületű cserép fedés használata. Nem ajánlott, de szüksége esetében alkalmazása eltűrt az előzőekben felsorolt színű, matt felületű, csillogás mentes cserepes lemez és bitumenes zsindelyfedésnek. A műanyag hullámlemez, alumínium trapézlemez, bitumenes hullámpala, bitumenes szigetelő lemez vagy kirívó színű cserép fedés alkalmazása a fő és melléképületeken nem megengedett.

Homlokzatképzés:

Az utcai homlokzaton ne legyen erkély, loggia, garázskapu!
Új lakóház építése esetén eltérhetünk a hagyományos nyílászáró méretektől, de törekedjünk az áttört és tömör homlokzatfelületek egyensúlyára. Az utca irányába kerüljük a túl nagy üvegfelületeket!
Új épület építése esetén közvetlenül az utca irányába garázskapuval fordulni nem javasolt, helyette célszerűbb a garázst oldal irányból feltárni. Amennyiben a garázskapu az utca irányába van elhelyezve, úgy a tömegképzést oly módon kell megvalósítani, hogy a fő hangsúlyt ne a garázskapu kapja.

GAZDASÁGI ÉPÜLETEK, MELLÉKÉPÜLETEK

Telkünk, kertünk elengedhetetlen kiegészítői a gazdasági, tárolási funkciókat tartalmazó melléképületek, és egyéb építmények.

Évszázadokon át zajló folyamatok eredményeként jött létre a vidéki életmód feltételeihez illeszkedő keskeny, hosszú telekrendszer. A telek utca felőli végéhez közel (utcavonalasan, vagy előkertesen, ebben az esetben virágos kerttel) helyezkedett el a hosszú lakóház. A telek annak funkciójához igazodóan több részre oszlott. Az első rész a lakó udvar, ahol a lakóépület mellett a nyári konyha, a kút, esetleg egy kisebb műhely is megfért. A telek belseje felé haladva, következett a gazdasági udvar, ahol az alárendelt funkciójú épületek, mint az istálló, a lakóépület folytatásaként, ahhoz szervesen kapcsolódva jelentek meg. Ugyancsak a gazdasági udvar rész ad otthont az állattartás céljára szolgáló többi ólnak és a terménytárolónak. Számos esetben ezt a telekrészt keresztbefordított csűr zárta le és választotta el a hátsó, növénytermesztés céljára szolgáló területtől.

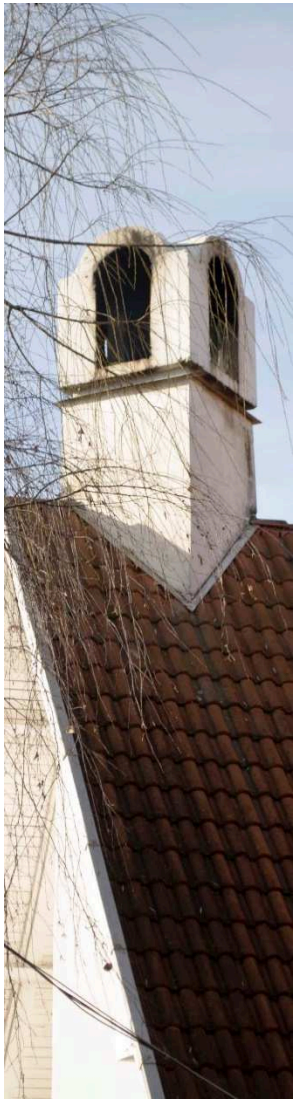

A hagyományos gyökerekkel rendelkező építési kultúrában mindvégig benne volt a folyamatos továbbépítés lehetősége. Az 1950-es éveket követő korok épületei a 60-as évek kocka, a 70-es évek nagytömb, a 90-es évek nagy tömegtagolású tornyos és napjaink amerikai, vagy mediterrán típusú házai ezzel szemben befejezettek, lezártak és nem tűrik az addíciót. Ilyen esetben nagyobb gondot kell fordítani a bővítésre vagy a melléképület elhelyezésére. A kívánt jó minőségű épített környezet kialakítása megkívánja, hogy az alárendelt funkciókat tartalmazó épületek, építmények (gépkocsi tároló, műhely, filagória) megformálásánál is színvonalas építészeti eszköztárat alkalmazzunk. A melléképület eltérő anyaghasználat alkalmazásával könnyen megkülönböztethető a főépülettől. Inspirációért bátran tekintsünk vissza elődeink építészeti kultúrájára, az épületek anyagára, színére, arányaira és ezek figyelembevételével formáljuk meg építményeinket. Telepítéskor ugyancsak emlékezzünk elődeink hagyományaira. Elengedhetetlen, hogy a telek összes építménye egy logikus rendszer részét képezze, ezért a melléképületet a nyári konyha helyére vagy az épület mögé helyezzük el. Figyeljünk arra, hogy a gépkocsi tárolót vagy más melléképületet közvetlen utcafrontra ne telepítsünk és soha se jelenjenek meg domináns elemként.

RÉSZLETEK

„god is in the details"

A híres német építész Ludwig Mies van der Rohe által gyakran idézett közmondás magyarul annyit tesz:
„A Jóisten a részletekben rejlik".

És valóban, ebben a pár szóból álló rövidke közmondásban rejlő örökérvényű igazság az életünk minden részére vonatkoztatható. Az (egész) épületünk megannyi apró részlet sokaságából formálódik és ölt testet. A részletek sok összefüggésre fényt derítenek. A részletek sűrített információtartalommal bíró elemek.
Szerencsések azok, akik genetikailag hordozzák magukban a tudását, hogy azonnal lássák a mögöttes tartalmakat. A hétköznapi embereknek időre van szükségük arra, hogy megfigyelve megértsék környezetüket. Ebben a felgyorsult, rohanó világban épp az idő, ami hiányzik és ez a részletek ellensége!
Ha nincs idő a részleteket megfigyelni, akkor nincs lehetőség megérteni és kibontani a bennük rejlő sűrített mondanivalót. Idő hiányában még ha igény lenne is rá, nem lehet kidolgozni (megtervezni - kivitelezni) a részleteket. A részletek kapcsán elsősorban azt javasoljuk, hogy mindenki szánjon rájuk elegendő időt.

A régi házak részleteit öröm megfigyelni! Elődeink fa és fémmunkái csodálatosak, formakincsük időtálló, az alkalmazott anyag szépen öregszik. Egy-egy burkolat, eresz, tetőcsatlakozás, párkány részlet ilyen minőségben elkészítve díszítőelemként is működik, további, öncélú díszítés már nem kívánkozik az épületre. Házaink kiegészítői a házszámok, utcanév táblák, lámpák, árnyékolók, postaládák, korlátok egytől-egyig aktívan alakítják a végső látható képet, hangulatot. Az egyszerű, de igényes, jól kitalált, szépen megformált részletek gazdagítják épületeinket, büszkévé tesznek minket.

Akkor járunk jól, ha mindent igényességgel és odafigyeléssel tervezünk meg, választunk ki.

1988

KERTEK, KERTI ÉPÍTMÉNYEK

A ház körüli szabad terek, kertek, udvarok szerepe rendkívül jelentős a települések megjelenésének, arculatának formálásában. A kert teremti meg a kapcsolatot a lakóházak és a települési közterületek illetve a környező táj között. A kert, a zöld növényzet és a szabadtéri építmények, berendezések, burkolatok segítik az épületek környezetbe és tájba illesztését.

A megfelelően megválasztott növények harmonizálnak a tájegység növényvilágával, éppen ezért érdemes a kertek kialakítása során olyan növényfajtákat választani, melyek a tájegység éghajlati viszonyaihoz, az őshonos növényfajtákhoz illeszkednek, tehát honos fa és cserje fajtákat és azok dísznövény fajtaváltozatait telepíteni. A növények elhelyezésénél vegyük figyelembe az égtáji adottságokat, a fény és árnyék viszonyokat. Általánosságban elmondható, hogy a lombos fákat célszerű az épületek D-DK-i és a D-DNy-i oldalán elhelyezni, így a lombkorona a nyári napsütéstől árnyékolva segíti az épületek hűtését, hozzájárulva ezzel a gazdaságosabb energiafogyasztáshoz. Ezzel szemben télen a lombkorona lehullásával szabaddá teszi az épületet a téli napsugarak átmelegítő hatásának érvényesüléséhez. A házak északi oldalánál örökzöld, árnyéktűrő fajok telepítése javasolt, alacsonyabb és magasabb fajták együttes alkalmazásával, mely növényzet segítheti az épületek szélvédelmét. A jól megválasztott növényekkel az optikai hatást kedvezően befolyásolhatjuk, ha az épület méretét optikailag csökkenteni szeretnénk, érdemes nagyra növő terebélyes növényzetet választani, míg ha nagyobbnak szeretnénk láttatni a házat, úgy alacsonyabb, kisebb növényfajtákat válasszunk. A kert kialakítása során ügyeljünk arra, hogy a meglévő fás növényzetet minél nagyobb arányban megőrizzük, és az új kertrészeket, új építményeket a meglévő adottságok figyelembe vételével alakítsuk ki. Célszerű ezt az elvet követni a tereprendezés során is ügyelve arra, hogy a ház körül kialakított terep illeszkedjen a környező táj domborzati viszonyaihoz. Bár látszólag rendezettnek tűnhet egy teljesen sík, frissen füvesített nyílt gyepfelület és néhány fiatal tujával határolt kert, azonban jellegtelen, táj- és életidegen megjelenést eredményez a településképben, mely rövid időn belül unalmassá, kihasználatlanná válik az azt használó lakók számára is. Különösen kerülendő az ilyen kialakítás a dombvidéki településeken. Számos egyéb haszna mellett a kert élvezeti és esztétikai értékét is növeli a változatos növényhasználat. Célszerű a gyepfelületek mellett a talajtakaró évelők és cserjék használata, hiszen hosszútávon kevésbé fenntartás igényes, esztétikus zöldfelületeket tudunk kialakítani.

A biodiverz kialakítású kert tájba illő, élővilág szempontjából is kedvező (pl. pillangó kert). Választhatunk a látványosan virágzó, illetve a levelük formájával és színével díszítő növények közt. Gyepszegély illetve mulcsterítés alkalmazásával még esztétikusabb és könnyebben fenntartható kertet tudunk kialakítani.

22.

23.

24. – 28.

A ház körüli kertekben célszerű az alacsonyabb, illetve középmagas méretű virágzó díszfák, gyümölcsfák ültetése. Érdemes az épületek közvetlen közelében dekoratívabb, intenzívebb kertrészt kialakítani, míg az épülettől távolodva egyre természet közelibb növényzettel kapcsolódni a környező tájhoz. A magyarországi éghajlathoz igazodó fajok megválasztásával könnyedén kialakítható a négy évszakos kert, mely az időjárásnak megfelelően változik és az év minden időszakában esztétikus megjelenést nyújt. (Tavasszal és nyáron a virágzó cserjék, évelők, egynyáriak, hagymás növények stb. változatos képet adnak a kertnek, de ősszel és télen is igazán esztétikus egy színes levelű díszfa, esetleg díszfű félék, lombhullató fák ágrendszere, esetleg lomblevelű örökzöldek kombinációja.)

29.

30.

Előkert

Az utcafront felé eső előkertek kialakítása során elsősorban annak díszítő funkciója kerül előtérbe. Fontos figyelembe venni, hogy a növényzet az épülettel harmóniában legyen, igazodva a nyílászáróinak elhelyezkedéséhez, a homlokzat kialakításához. Az esetek többségében kedvező, ha az épületek sarokpontjaihoz, burkolt járófelületek elágazásaihoz, gyalogos kapubejáró vagy épület bejárat mellé ültetünk kisebb, esetleg közepes méretű díszfát.

31.

32.

33.

34.

Oldalkert

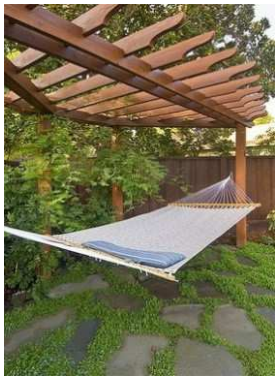
Az oldalkertek mérete, elhelyezkedése és ezáltal szerepe erősen eltérő a különböző telkeken. A keskeny, árnyékos, az épület fala és a kerítés közt elhelyezkedő oldalkertekben örökzöld talajtakaró és oszlopos, akár tűlevelű cserje ültetése célszerű. Azokban az oldalkertekben, melyek az utcafrontról még látszanak, illetve melyekre kilátás nyílik a lakótérből, esetleg az épületnek kijárata van célszerű az esztétikai funkció elsődleges szerepét megőrizni, használati funkciók vegyítésével.

Hátsó kert

A hátsó kert az esetek többségében intimebb, közterület felől kevésbé látható, nagyobb méretű kertrész, ahol kialakítható nagyobb méretű egybefüggő gyepfelület, játéktér, pihenőkert, de akár kerti tároló, haszonkert, gyümölcsös, konyhakert is. Itt célszerű a magasabb fák ültetése, napos és árnyékos területek kialakítása.

35.

36.

37.

Kerti építmények

A kerti építmények anyaghasználatával igazodjunk az épületek anyaghasználatához, azt kombináljuk kültéri használatra alkalmas, kezelt fa építőanyaggal, mely természetes hatást biztosít, egyfajta átmenet, kapcsolat az épített és a természeti környezet között. Elsősorban faanyagú pergolák, lugasok, terasztetők, játszóeszközök, növénytartó dézsák, fatároló, kukatároló építése javasolt, mely kombinálható egyéb építőanyagokkal is.

38.

39.

40.

Kerti burkolatok

A kerti burkolatok kiválasztásánál szintén igazodjunk az épület anyaghasználatához, homlokzati kialakításához. Elsősorban vízáteresztő burkolatot alkalmazzunk kertünkben, ami lehet szórt burkolat, tipegő kő, farönk burkolat, gyeprács, gyephézagos térkő, szárazon rakott térkő, vagy faburkolat is.

41.

42.

43.

44.

45.

Kerti tavak, medencék

Településünkön nem jellemző a kerti tavak megléte, de amennyiben valaki mégis szeretne kialakítani, úgy az alábbiakat vegye figyelembe: a kerti tavakat a kertek legmélyebb pontjában célszerű elhelyezni, a part környezetét vízpartimitátor növényekkel, évelőkkel beültetni, a mesterséges kialakítás nyomait elrejteni. Fólia tavaknál a tószegély és a fólia kilátszó részeinek elrejtése kulékavics ágyásba ültetett vízparti dísznövényekkel. A medencék jóval mesterségesebb hatást keltenek egy kertben, azonban azok környezetét szintén célszerű természet közelivé tenni, körülötte vörösfenyő vagy trópusi faburkolat kialakításával.

46.

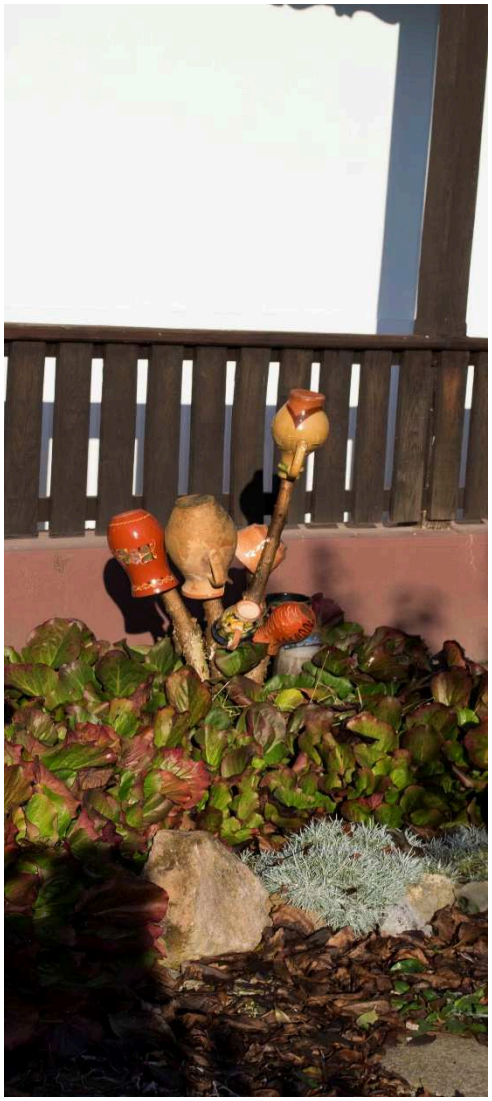

47.

DÉDESTAPOLCSÁNYI PÉLDÁK

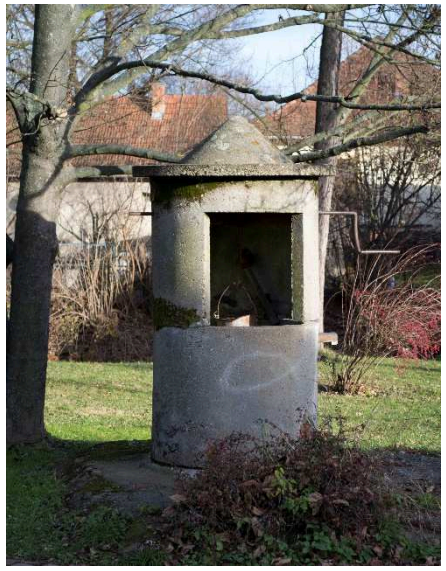

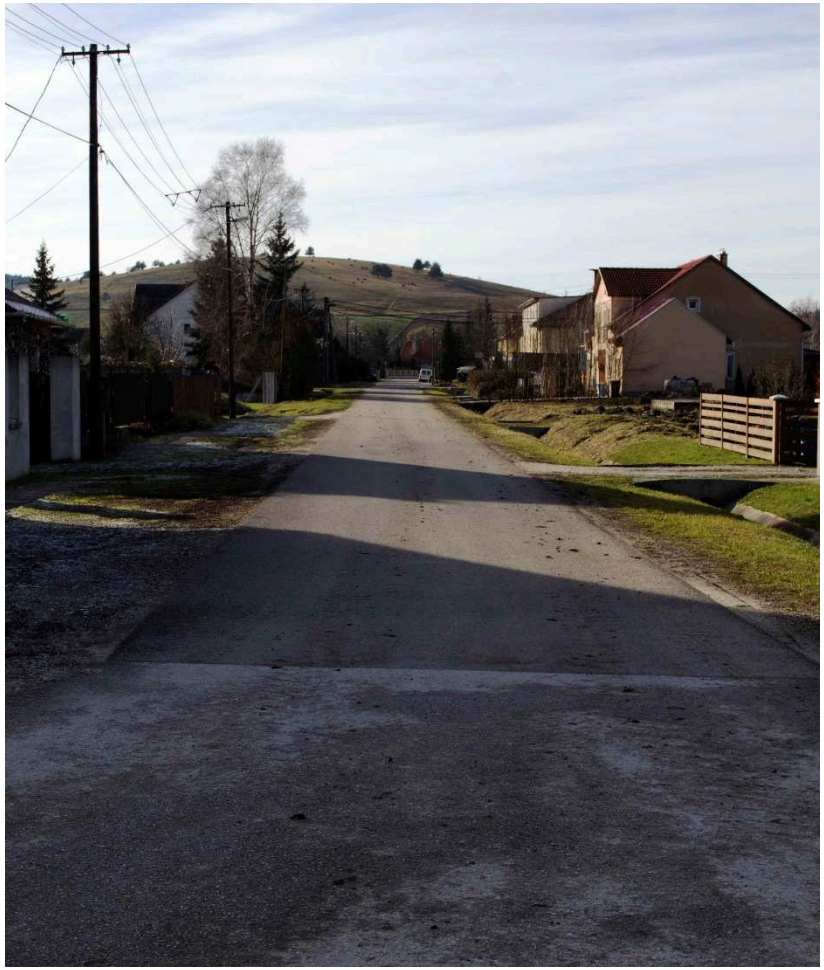
UTCÁK

A település megjelenését, képét nagymértékben befolyásolja utcáinak összképe. Különösen fontos a településen átmenő fő útvonal arculata, hiszen az átközlekedő utazók az elsődleges benyomást ennek az útvonalnak a látványa alapján szerzik a településről.

Az utcakép esztétikus megjelenésének egyik fő feltétele a rendezettségben rejlik, az éles kontúrok és határvonalak nagyban hozzájárulnak a harmonikus, egységes, rendezett utcakép kialakításához. Ennek megfelelően a különböző felületeket célszerű éles, határozott vonalakkal elhatárolni, így a szokványos zúzalékos útpadka és aszfalttalálkozás helyett szegélykövezés, esetleg térkő padkasáv, az úttest menti járdák eltérő burkolat típussal történő kialakítása javasolt.

Az úttest és a kerítéssel zárt magánkertek közt található zöldfelület rendezettsége szintén fontos, itt is esztétikusabb látványt nyújt a különböző borítású felszínek éles kontúrral történő elhatárolása, tehát célszerű a gyepszegély használata. Közvetlenül az út mentén a megfelelő belátási viszonyok érdekében célszerű alacsony növényeket ültetni, tehát vagy gyepfelületet, vagy valamilyen talajtakaró cserjét, félcserjét. Amennyiben kellő méretű felület áll rendelkezésre, célszerű az út mentén parkoló helyek kialakítása úgy, hogy a parkoló menti zöldfelületek védettek legyenek a gépjárműforgalomtól, a gyepfelületre az autók ne tudjanak ráhajtani, például kiemelt szegély alkalmazásával. Amennyiben a hely mérete engedi, célszerű az úttesttől távolabb magasabb díszcserjék ültetése, mely esztétikai értéke mellett segíti a gépjárműforgalomból adódó zaj- és porszűrést. Amennyiben kertünk előtt egyedi kialakítású utcakertet szeretnénk kialakítani, figyeljünk arra, hogy illeszkedjen az utcaképbe, a szomszédos és a távolabbi zöldfelületekhez is.

Az út menti fasorok rengeteget emelnek egy-egy utca esztétikai megjelenésén, kellemes hangulatán. A tekintetet vezető egységes fasorok egy utcán belül azonos fajtákból álljanak, melyek ne legyenek termésükkel szemetelőek, vagy törékenyek. Ügyeljünk arra, hogy a közművezetékektől és a burkolt felületektől megfelelő távolságra ültessük a fákat, úgy hogy a gyökérzet ne tegyen kárt a burkolatban, és a fa is egészségesen tudjon fejlődni. Légvezetékek alá ne ültessünk magasra növő fákat.

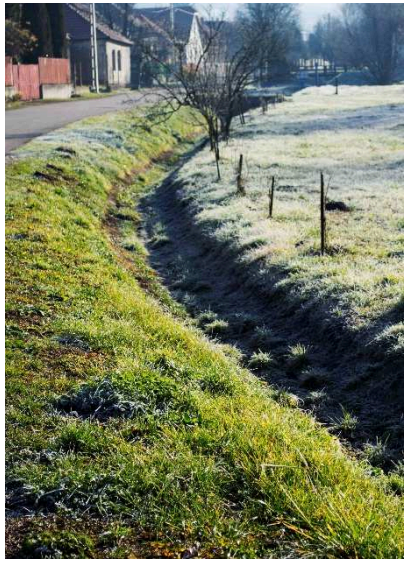

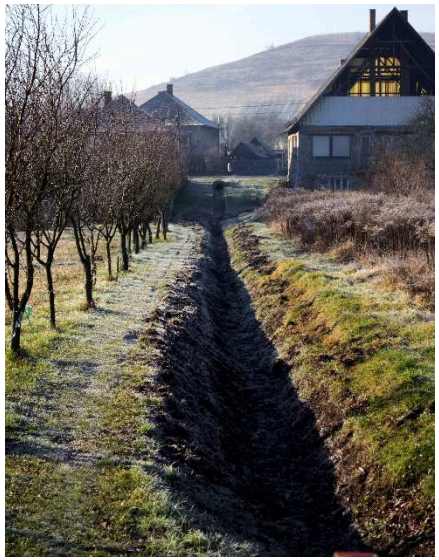
Az utcakép rendezettségéhez nagyban hozzájárul, ha a kusza légvezetékeket földkábelre cseréljük, ennek első lépéseként az ingatlanokra történő bekötések már földalatti kábelezéssel történjenek akkor is, ha az utcában légvezetékek vannak. Az esztétikus villanyoszlopok, kandeláberek, a meleg fényű világítás alkalmazása szintén hangulatosabbá teheti utcáinkat.

Az utak mentén elhelyezett berendezések, például információs táblák, hulladékgyűjtők, utcabútorok megjelenésükben illeszkedjenek egymáshoz, a település általános arculatához. A buszmegálló kialakítás szintén illeszkedjen az utcaképbe, az egyéb környezet architektúra elemekhez és növényekhez. A nem használt, esetleg romos megjelenésű közterületi elemeket javasolt elbontani, helyüket rendezni.

Vízelvezetés, amennyiben megoldható növényzettel borított nyílt árokban történjen, mely lehetővé teszi a csapadékvíz talajba szivárgását. Kialakíthatók akár úgynevezett „sud"-ok is, melyek olyan virágzó évelőkkel beültette árkok, melyek jól viselik az időszakos vízborítást. Annak érdekében, hogy az utcákra minél kevesebb csapadékvíz folyjon, fontos, hogy lehullott csapadékot az egyes telkeken belül megtartva, helybe szikkasszuk el.

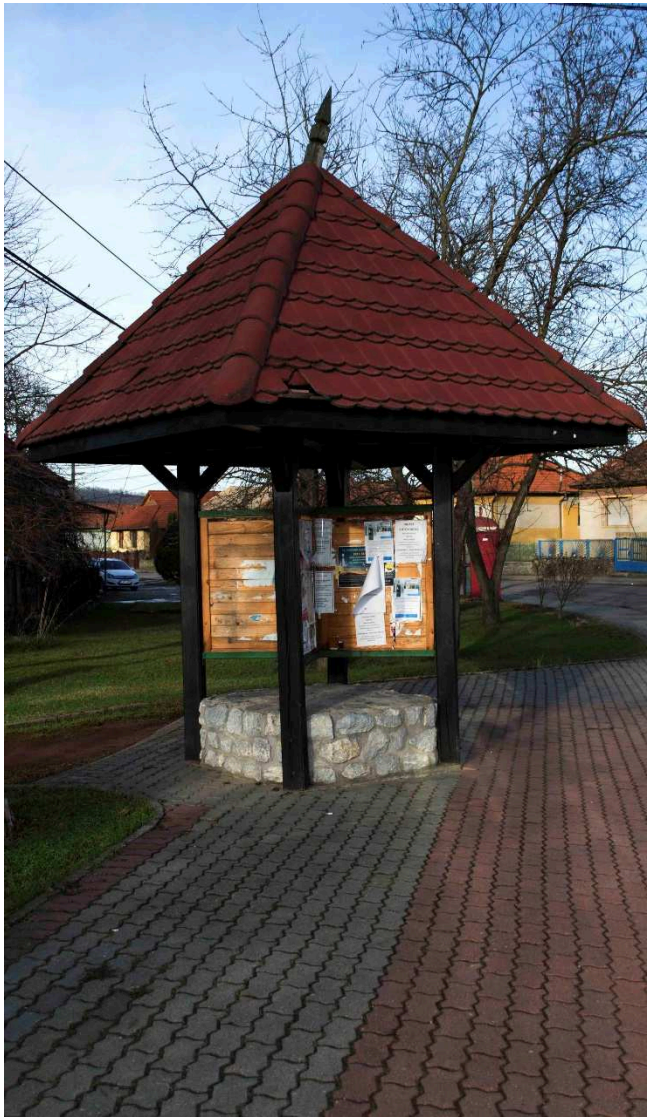

TEREK, KÖZTERÜLETEK

A burkolt közterek, esetleg egy-egy műalkotás körüli burkolt kis terek, és egyéb gyalogos terek esetében is fontos, hogy a burkolat illeszkedjen a környező településképbe. A hagyományos szürke térburkolat mellett bátran alkalmazzunk antracit színt, vagy esetleg melegebb színárnyalatokat, például homokszínt, mellyel kellemesebb, meghittebb hangulatú tereket teremthetünk. Kerüljük az egybefüggő nagy burkolt felületeket, fákkal, cserjefoltokkal, virágágyásokkal, esetleg gyepfelületekkel tegyük változatossá és kellemesebb mikroklímájúvá a területet. Növényzet telepítése során kerülni kell a kivadulásra hajlamos, inváziósan viselkedő növényfajokat. Ültetésre őshonos fajok ajánlottak, melyek megfelelő kiválasztásában a Nemzeti Park Igazgatóságának illetékes szakemberei készséggel állnak rendelkezésre. Az ültetésre javasolt növényfajok listáját a 105. oldalon lévő táblázat, a nem javasolt növényfajok listáját a 106. oldal tartalmazza. A terekre kihelyezett környezet architektúra elemek, berendezések illeszkedjenek egymáshoz és a település többi részén található utcabútorokhoz. A pihenő padokat árnyékos, félárnyékos helyre tegyük, a legkellemesebb a laza (áttört fényhatást eredményező) lombkoronájú fák alatt pihenni, de alkalmazhatunk stabil szerkezettel megépített köztéri árnyékolókat is, például virágos növénnyel befuttatott pergolát.

Az egyik leginkább használt közösségi zöldfelületnek a játszóterek minősülnek. Fontos, hogy a lakóterületektől gyalogosan megközelíthető távolságban legyen olyan - mind anyaghasználatában, mind formavilágában - minőségi játszótér, ahol nemcsak a gyermekek, de a rájuk felügyelő szülők, nagyszülők is kellemes pihenő környezetben lehetnek. A játszóterek esetében is ügyeljünk a napos és árnyékos területek létrehozására, itt is alkalmazhatunk magas esztétikai értékű virágzó díszfákat, cserjéket is. Az ütéscsillapító burkolatokat változatosan alakítsuk ki, használjunk kreatív, esetleg színes megoldásokat, de kerüljük a természetellenesen mű hatású játszóterek kialakítását. Esztétikus, és kreatív játszóterek alakíthatók ki színes öntött gumi burkolattal, de ne alkalmazzunk a játszótér teljes felületén gumiburkolatot, vagy műfüvet. Alakítsunk ki szabad természetes gyepfelületet is a játéktérnek, elsősorban fák ültetésével oldjuk meg az árnyékolást, és bátran alkalmazzunk virágzó díszcserjéket is, azonban ügyeljünk arra, hogy semmi esetre se ültessünk mérgező növényeket játszótérre és annak közelébe. A vonatkozó szabványoknak megfelelően kialakított játszóeszközöket telepítsünk. Célszerű elhelyezni olyan térelemeket, melyek ugyan nem játszóeszközök, de természet közelibbé, kreatívabbá tehetik a gyermekek játszóterét, például terepdomb kialakításával.

FÉNYEK, VILÁGÍTÁS

Sötétedés után kigyúlnak a település fényei, az utaknak, az üzleteknek, és még a lakóházaknak is elengedhetetlen kellékei a fényforrások. Különösen a téli ünnepi időszakban jellemző, hogy a település fényárban úszik, de a mindennapokban is egyre népszerűbbé válik, hogy különböző típusú fényforrások alkalmazásával egyedi éjszakai homlokzatot varázsolunk épületünknek. Kétségtelen tény, hogy rendkívül kedvező településképi hatásokat tudunk elérni ezen eszközök alkalmazása révén, azonban e fénylő szépségnek nagy ára van! A fényszennyezés (mert tudományosan ezt így nevezik) elnyomja az oly gyönyörűen tündöklő csillagok fényét, és ezzel épp az egyedi településkép szenved csorbát.

A fényszennyezés elkerülése érdekében a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága részéről tett, és az alábbiakban bemutatásra kerülő ajánlásokat javasolt megfogadni.

- El kell kerülni a hideg fehér fényű világítást, amely 500 nanométernél rövidebb hullámhosszúságú fényt tartalmaz: Ennek megfelelően 3000K alatti érték javasolt a kültéri világítás színhőmérsékletére.
- A világítótestek ernyőzése olyan legyen, hogy a fényt oda irányítsa, ahol arra szükség van: Megfelelő ernyőzés esetén a kibocsátott fényt nem látjuk közvetlenül. A megfelelően irányított fény nem jut a gyalogosok, járművezetők szemébe, az épületek ablakai felé vagy éppen az égbolt irányába. A fényeknek – még a díszvilágítás esetén is – lefelé kell irányulniuk. Így például a talajszintbe épített fényvetőket, melyek felfelé sugároznak, el kell kerülni.
- Az utcákat amennyire csak lehet egyenletesen, és amennyire csak lehet alacsony intenzitással világítsuk meg: Vidéki utakon a 0,3 cd/m² fénysűrűség elegendő, amely kb. 4 lux megvilágítással elérhető. Ez az EU útvilágítási szabványoknak (EN13201) megfelelő legalacsonyabb útosztály. Az EU szabványok gyakran sokszor erősebb megvilágítást ajánlanak, mint ami jelenleg a legtöbb európai településen megvalósult.
- Igazítsák a kültéri világítást a tényleges használat idejéhez. Este 10 óra, vagy éjfél után jóval kevesebb fényre van szükség, ennek megfelelően az közvilágítás fénye csökkenthető. A megvilágítási szintek akár 50-80%-os csökkentése is lehetséges. A nem közcélú világítást teljesen ki kell kapcsolni, ha nincs arra közvetlen szükség.

48.

49.

AJÁNLÁSOK KÜLTERÜLETI ÁLTALÁNOS ÉS VÉDETT TERÜLETEKRE

A védett vagy védelemre tervezett területeken fokozott körültekintéssel kell minden beavatkozást (építést és területhasználatot) megvalósítani. Általánosan javasolt a területek beépítetlen jellegének megtartása. A védett területeken reklámfelület elhelyezésére szolgáló önálló építmény, felszíni elektromos hálózati vagy hírközlési elem vagy építmény elhelyezése nem ajánlott.

Dédestapolcsány külterületén nem jellemző az épületek elhelyezése, ilyen módon ez a jövőben sem ajánlott, de amennyiben mégis külterületi építkezés valósulna meg, úgy a belterületre vonatkozó általános ajánlásokat az alábbi eltérésekkel szükséges figyelembe venni:
A külterületi beépítések általában adott területen több funkciójú épületek csoportjában ölt testet, ilyen módon az összes épületet azonos rendezőelvek mentén szükséges kialakítani. A lakó funkciójú épületet önállóan szükséges megfogalmazni.
Külterületen az épületek telepítése szabadon álló. A tájképbe kizárólag az egyszerű tömegképzésű, nyeregtetős épületek illeszkednek.
Mezőgazdasági funkciójú épületek esetén a 20-40° közötti tetőhajlás megengedett. Az épületeket egyszintesként kell kialakítani.

A tájtól idegen az élénk színűre festett homlokzatú épület, ezért az élénk színek alkalmazása, a hagyományostól eltérő színű tetőfedő anyagok használata tilos!
Csarnok épületek esetében a trapézlemez fedés megengedett, de kizárólag nem tükröződő, matt felülettel és visszafogott színben (pl.: zöld).
A külterületi gazdasági területeket takaró fásítással kell körbevenni, a megközelítést biztosító bekötő út mellett kísérő fasor telepítése szükséges. Telepítésre kizárólag őshonos és közvetlen környezetben fellelhető fajok alkalmazhatók.
A külterületi út menti, vagy mezővédő fasorok folyamatos pótlásával (újra telepítésével) szükséges az állományt megújítani.

JÓ PÉLDÁK MÁSHONNAN

Az alábbi képeken szereplő épületeket inspirációs célzattal az ország más településeiről származó jó példaként mutatjuk be, ahol az áttört és tömör felületek aránya, a visszafogott, de mégis részletgazdag homlokzatképzés és a rendkívül igényes anyaghasználat mind követendő példák. Jó építész közreműködésével hasonlóan igényes és a helyi egyedi viszonyokhoz illeszkedő épületekkel gazdagodhat a település épített környezete.

Klasszikus kockaház igényes felújítása

50.

51.

52.

Klasszikus kockaház átalakításának és bővítésének egy lehetséges formája.

53.

Népi lakóépület bővítése tornáccal és verandával.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

60.

61.

62.

63.

64.

65.

66.

67.

69.

68.

70.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK, FELIRATOK

71.

72.

A településkép formálása nem merül ki az épületek vagy a növényzet megfelelő kialakításában. A kedvező utcakép eléréséhez nagy hangsúlyt kell fektetni a hirdetőtáblák, reklámfelületek, cégérek és egyéb információs felületek formálására. Üzletünk vagy szolgáltatásunk népszerűsítésére kiváló lehetőséget nyújt az épület jellemzőihez illeszkedő formában megfogalmazott cégér, cégtábla. Üzletfelirat esetén a térbeli betűk plasztikussága önmagában is figyelemfelkeltő, ezért nincs szüksége (egyéb erőteljes elem alkalmazására).

Reklámozás céljára kizárólag az önkormányzat által rendeletben meghatározott utcabútorok használhatók fel.

Cégérek, üzletfeliratok és reklámhordozók kialakítása során fontos, hogy anyagában, színében, tagolásában illeszkedjenek az épülethez. A finoman megvilágított felület kedvező, de a világító, villózó fények zavaró hatásúak, ezért kerülni kell azokat.

73.

EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Napjainkban növekszik az igény a kellemesebb hőmérsékletű házbelső megteremtése iránt. Ennek egyik lehetséges eszköze a kültéri klíma berendezés elhelyezése. Az eszköz kiépítése során legyünk figyelemmel arra, hogy a kültéri egység utcai és szomszéd oldali homlokzatra nem kerülhet. A legideálisabb, ha a hátsókert irányába takartan helyezzük el. A földre telepített kültéri klíma egységet könnyűszerrel el lehet takarni, ilyen módon esztétikusan illeszkedik a környezetbe. A kültéri egység erkélyen, loggián esetleg az előtető alatt elhelyezve kevésbé észrevehető.

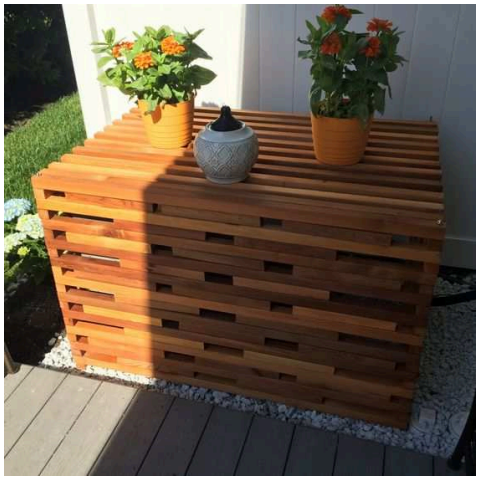
Energiatudatos életmódunk egyik segédeszköze lehet a napelem, napkollektor. Elhelyezése során az energiatermelés szempontjából ideális tetősík kiválasztásánál mérlegelni kell annak utcaképi hatásait is. Utcafronti síkra napelemet, napkollektort ne helyezzünk el. A napelemek kiosztását szimmetrikusan, egységesen végezzük.

74.

75.

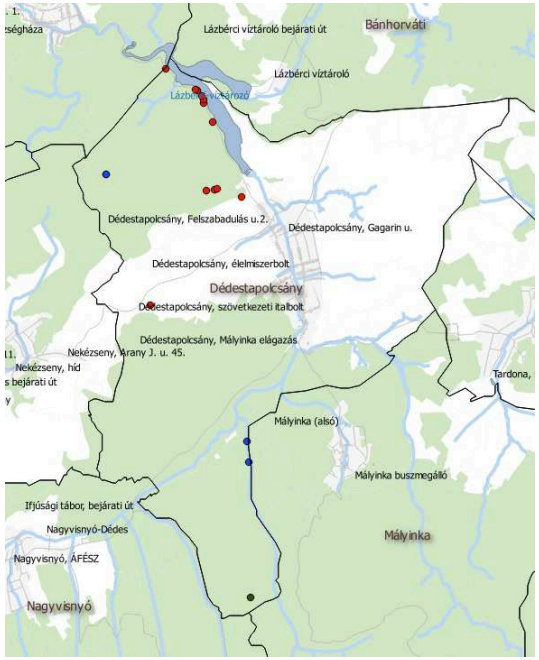
76.

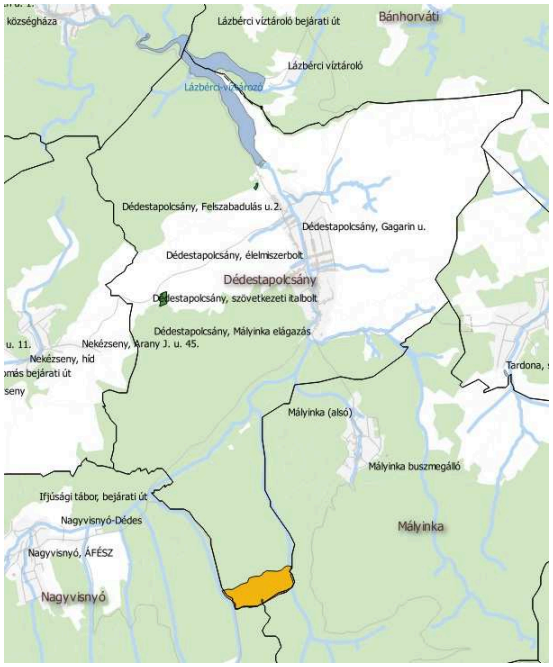
77.

MELLÉKLETEK

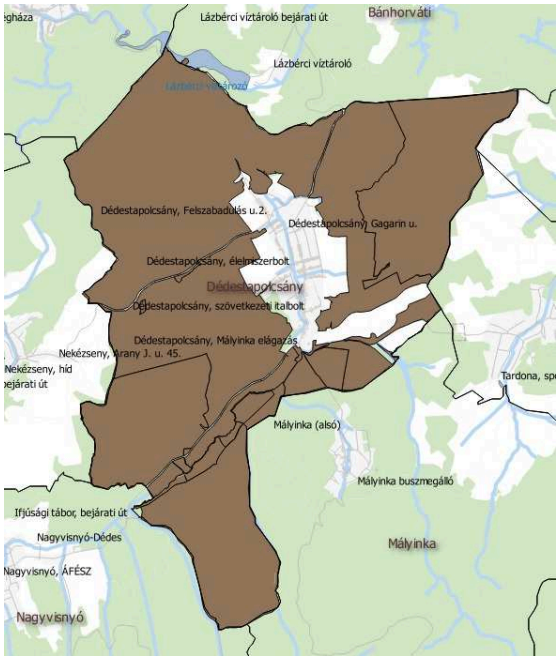
TERMÉSZETI TERÜLETEK, VÉDETT TERÜLETEK

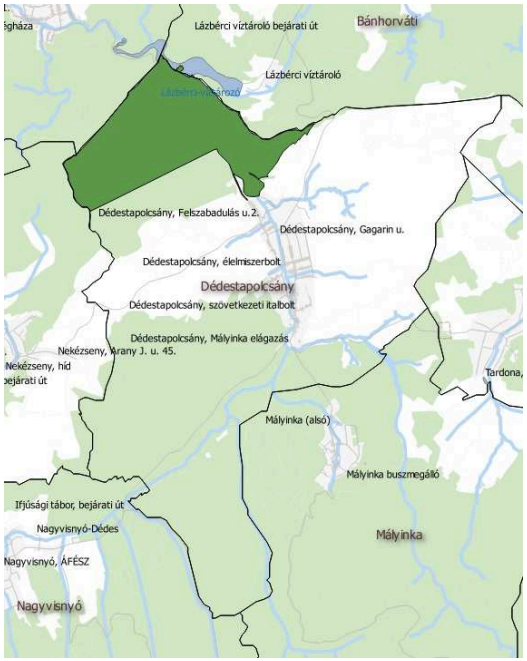
Földtani alapszelvény védelemre tervezett – piros
Földvár – zöld
Forrás - kék

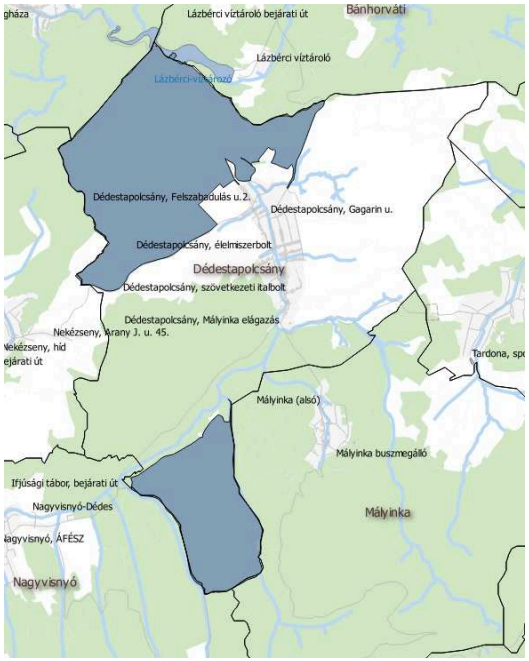
Földtani alapszelvény védelemre tervezett – zöld
Fokozottan védett terület - sárga

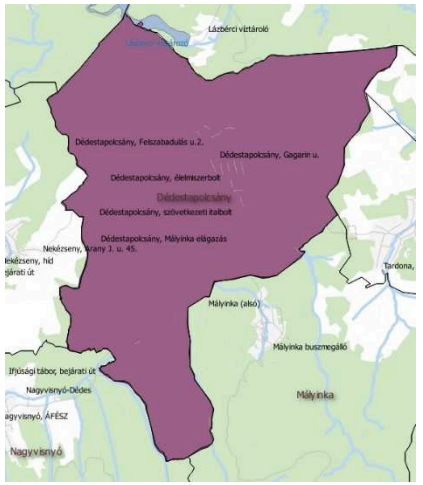
Országos ökológiai hálózat

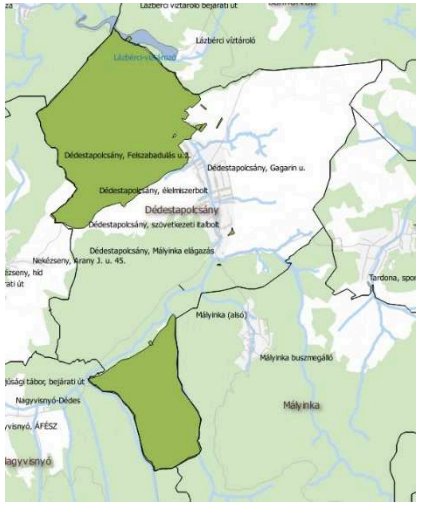
NATURA 2000_SAC
(különleges természetmegőrzési terület)

NATURA 2000_SPA
(különleges madárvédelmi terület)

Tájképvédelmi övezet

Védett terület

EGYEDI TÁJÉRTÉKEK

1	757662	318425	HRSZ	082/14	Az ÉNY-i Bükkre és az Upponyi-hegységre való rálátás
2	756742	317110	HRSZ	540/1	Lakható állapotban lévő régi paraszтház kb 3,5x6 m alapterületű. Kicsi, kőtornácos paraszтház, mely a nem messze bányászott kőbánya anyagából készülhetett sártapasztásos kötésben. 1929-ben épült. Hozzá tartozik egy kb. 10 x 5 m-es baromfiudvar, valamint közvetlenül a házhoz épített istálló, mely legfeljebb 2 i
3	757186	317146	HRSZ	076	Kb 0.5 ha -on fekszik, régi kripták és régi fejfák találhatóak benne. A temető domboldalban áll, ahol a sírok lépcsőzetesen helyezkednek el. A temetőben kb. 20 öreg kopjafa van, továbbá közvetlenül a ravatalozó mellett egy kripta, mely 1920 és 1930 között épülhetett.
4	754680	315576	HRSZ	0207	Elhagyott kavicsbánya, geológiai bemutatóhely, kifli alakú, 10-12 méter átlagmagasságú és kb 200 m széles bányafal. A BNPI által kihelyezett tájékoztató táblák vannak a bányaudvaron.
5	756985	315633	HRSZ	151-152	Régi paraszтházak és egy felújított ref. parókia. A házak mindegyike tornácos. A református parókiát valószínűleg az 1860-as években építették.
5			HRSZ	157	
5			HRSZ	160-163	
5			HRSZ	167-168	
6	756974	315728	HRSZ	161	Faragott faoszlop, felújított állapotban
7	756939	315725	HRSZ	161	Régi ültetésű gesztenye fasor és facsoport sétautakkal és padokkal, közvetlenül a Bán-patak mellett. A dédesi református templom körül, egyik oldalán a pataktól határolt szép, gondozott park.
8	757038	315574	HRSZ	16/1	Felújított I. és II. világháborús emlékmű, tetején Turulmadárral. A régi emlékmű I. világháborús volt, helye a mostanitól 20 m-re keletre volt. A most látható emlékmű az eredeti állapotot tükrözi, de erre már a II. világháborúban elesettek neve is felkerült.
9	757051	315333	HRSZ	48	Faragott faoszlop, kb. 2 m magas, terméskő alappal
10	757129	315305	HRSZ	1207	Régi majorsági épület, egyedi jellegekkel, 3x8 m alapterületű. A község legrégibb épülete, melyet majdnem lebontottak romos állapota miatt, de jelenlegi tulajdonosa teljes felújítást végeztet rajta, és a továbbiakban feltehetően lakóháznak használja majd.
11	757026	315255	HRSZ	88/1	Kb. 11x4 m és, kb. 4 m magas magtárépület. A magtár jó állapotban van, de a falai meg vannak erősítve süllyedés ellen. A magtár közvetlenül a katolikus templom alatt áll, a Bán-patak partján.
12	757018	315244	HRSZ	86	1m magas sziklába vájt kőfülke, amelyben egy Mária-szobor található
13	757018	315247	HRSZ	86	Kb. 2,8-3 méter magas faragott kőfeszület. Gróf Serényi István építtette a templom és a hívők részére.
14	757114	315209	HRSZ	49/2	3x5 m-es alapterületű vízimalom. A vízikerék és a többi faalkatrész nem található meg. Az épület kőből épült, sártapasztással, a vakolat erősen málladozó. Viszonylag kicsi malomépület, a ház egy része viszonylag jó állapotú, de az őrlő szerkezet és az eszközök már nincsenek meg. Az épület a magtárral és a majorra
15	757176	315248	HRSZ	1209	Kb. 200 m hosszú, a Serényi-kastélyhoz vezető út mentén található.
16	757080	314892	HRSZ	1209	Kb. 50-60 m hosszú és 10-20 m magas felszíni kibúvás barlangokkal és sziklai vegetációval.
17	754032	312873	HRSZ	0185/1	Kb. 100-110 m hosszú 10-12 m magas, pados permi mészkő rétegeinek feltárása.
18	757124	315000			A Serényi család grófi nyaralója volt. Az épület később pedagógus üdülőként, majd szociális otthonként működött. A egyemeletes kastély eklektikus stílusban épült, közép- és oldalrizalitos, a falak és az ablakok kiugró homlokzat- és párkánydíszítéssel ellátottak. A tetőzet összetett, az épület É-i oldalán két csonkagú

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG, VÉDETT TERÜLETEK

ÖRÖKSÉGVÉDELEMMEL ÉRINTETT INGATLANOK JEGYZÉKE

(a BO-08D/ÉH/3281-2/2017. sz. levél melléklete)

Helyrajzi szám	védettség jogi jellege	Törzsszám [Azonosító]	védett örökségi érték neve
0102/2	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0102/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0119/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0120/1	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0120/2	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0120/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/1	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/33	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/34	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/35	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/36	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/37	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/38	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/39	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0123/40	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0130/1	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/10	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/11	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/12	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/13	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/4	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/6	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/8	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0131/9	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0143	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0148/1	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0148/2	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/4	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/5	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/6	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/7	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/8	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0149/9	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
0158	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0159	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0160	műemlék	1231 [2721]	Várrom
	kiemelten védett régészeti lelőhely	21280	Dédesvári-barlang
		45948	Gedeon-vágás
		59834	Vár-erdő
		61360	Gedeon-vágás 2
		16539	Verebce-tető
		16540	Dédes-vár
	régészeti lelőhely	16980	Dédesi vár és Kis-vár közti nyereg
0164	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0165	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0166	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0167	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0168	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
0169	műemléki környezet	1231 [23306]	Várrom ex-lege műemléki környezete
1	műemlék	1230 [2722]	Ref. templom
1202	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1207	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1208	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1209	műemlék	11579 [18757]	volt Serényi-kastély
	régészeti lelőhely	61378	Dédestapolcsányi 2. sz. barlang
1210/2	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1211	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1212/1	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1212/2	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1212/3	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1212/5	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1212/6	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1213	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1214	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1215	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1216	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1217	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1218	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1219	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
1220	műemléki környezet	11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
135	nyilvántartott műemléki érték	10177 [2723]	Lakóház
		10177 [30641]	lakóház
136	nyilvántartott műemléki érték	10177 [2723]	Lakóház
		10177 [30639]	gazdasági épület (északi)
		10177 [30640]	gazdasági épület (nyugati)
137	nyilvántartott műemléki érték	10177 [2723]	Lakóház
138	nyilvántartott műemléki érték	10177 [2723]	Lakóház
139	nyilvántartott műemléki érték	10177 [2723]	Lakóház
174	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
199	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
2	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
202	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
3/2	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
4	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
489	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete

49/1	műemléki környezet	11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
		11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
49/2	műemléki környezet	11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
		11579 [19119]	Volt Serényi-kastély műemléki környezete
490	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
491	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
492	műemlék	11335 [12359]	Református templom
493	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
494/4	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
494/5	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
495	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
498	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
5	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
50	műemléki környezet	11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
51	műemléki környezet	11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
52	nyilvántartott műemléki érték	10817 [2720]	Lakóház, népi
527	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
528	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
529	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
530/2	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
531/1	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
532	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
533	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
534	műemléki környezet	11335 [12741]	Református templom műemléki környezete
6	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
64/1	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
		11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
65	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
		11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
84	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
85	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
86	műemlék	11336 [12360]	Római katolikus templom
	műemléki környezet	11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
87	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
		11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
88/1	műemlék	11337 [12361]	Magtár
	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
88/2	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
		11337 [12743]	Magtár műemléki környezete
89	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete
9	műemléki környezet	1230 [22632]	Ref. templom ex-lege műemléki környezete
90	műemléki környezet	11336 [12742]	Római katolikus templom műemléki környezete

Fásításra, növénytelepítésre javasolt őshonos növények jegyzéke

1.1 Lombos fafajok

tudományos (latin) elnevezés	magyar elnevezés
Acer campestre	mezei juhar
Acer platanoides	korai juhar
Acer pseudoplatanus	hegyi juhar, jávorfa
Acer tataricum	tatár juhar, feketegyűrű juhar
Alnus glutinosa (allergén)	enyves éger, mézgás éger, berekfa
Alnus incana	hamvas éger
Betula pendula (allergén)	közönséges nyír, bibircses nyír
Betula pubescens	szőrös nyír, pelyhes nyír
Carpinus betulus	közönséges gyertyán
Cerasus avium (Prunus avium)	vadcseresznye, madárcseresznye
Cerasus mahaleb (Prunus mahaleb)	sarjmeggy, török meggy
Fagus sylvatica	közönséges bükk
Fraxinus angustifolia ssp. pannonica	magyar kőris
Fraxinus excelsior	magas kőris
Fraxinus ornus	virágos kőris, mannakőris
Juglans regia	közönséges dió
Malus sylvestris	vadalma
Padus avium	zelnicemeggy, májusfa
Populus alba *	fehér nyár, ezüst nyár
Populus canescens *	szürke nyár
Populus nigra *	fekete nyár, topolyafa, csomoros nyár
Populus tremula	rezgő nyár
Pyrus pyraster	vadkörte, vackor
Quercus cerris	csertölgy, cserfa
Quercus petraea (Q. sessiliflora)	kocsánytalan tölgy
Quercus pubescens	molyhos tölgy
Quercus robur (Q. pedunculata)	kocsányos tölgy, mocsártölgy
Salix alba (allergén)	fehér fűz, ezüst fűz
Salix fragilis	törékeny fűz, csörege fűz
Sorbus aria	lisztes berkenye
Sorbus aucuparia	madárberkenye
Sorbus domestica	házi berkenye, fojtóska
Sorbus torminalis	barkóca berkenye, barkócafa
Tilia cordata (T. parviflora)	kislevelű hárs
Tilia platyphyllos (T. grandifolia)	nagylevelű hárs
Ulmus glabra (U. montana, U. scabra)	hegyi szil
Ulmus laevis	vénic szil, lobogós szil, vénicfa
Ulmus minor (Ulmus campestris)	mezei szil, simalevelű mezei szil

1.2 Tűlevelű fajok (fenyők)

tudományos (latin) név	magyar elnevezés
Juniperus communis	közönséges boróka, gyalogfenyő

1.3 Lombos cserjék

tudományos (latin) név	magyar elnevezés
Colutea arborescens	pukkanó dudafürt
Cornus mas	húsos som
Cornus sanguinea	veresgyűrű som
Crataegus laevigata (C. oxyacantha)	kétbibés galagonya
Crataegus monogyna	egybibés galagonya
Euonymus europaeus	csíkos kecskerágó
Euonymus verrucosus	bibircses kecskerágó
Frangula alnus (Rhamnus frangula)	kutyabenge
Hippophae rhamnoides	homoktövis
Lonicera xylosteum	ükörke lonc, ükörke
Prunus spinosa	kökény
Rhamnus catharticus	varjútövis (benge)
Ribes uva-crispa	-
Rosa canina	gyepűrózsa
Salix caprea	kecskefűz
Salix cinerea	rekettyefűz, hamvas fűz
Salix purpurea	csigolyafűz
Salix viminalis	kosárkötő fűz
Sambucus nigra	fekete bodza
Sambucus racemosa**	fürtös bodza
Spirea salicifolia	fűzlevelű gyöngyvessző
Staphylea pinnata	mogyorós hólyagfa
Viburnum lantana	ostorménfa
Viburnum opulus	kányabangita

* nem „szöszös”, hím egyedek telepítése javasolt csak

** 500 m felett javasolható a telepítése

Allergén növényfajok telepítése kizárólag külterületen, belterülettől és beépítésre szánt területtől nagy távolságra javasolható.

Telepítésre nem javasolt növényfajok jegyzéke

2.1 Idegenhonos inváziós növényfajok jegyzéke

Tudományos név	Magyar név
Baccharis halimifolia	Borfa, tengerparti seprűcserje
Cabomba caroliniana	Kaliforniai tündérhínár
Eichhornia crassipes	Vízijácint
Heracleum persicum	Perzsa medvetalp
Heracleum sosnowskyi	Sosnowsky-medvetalp
Hydrocotyle ranunculoides	Hévízi gázló
Lagarosiphon major	Fodros átokhínár
Ludwigia grandiflora	Nagyvirágú tóalma
Ludwigia peploides	Sárgavirágú tóalma
Lysichiton americanus	Sárga lápbuzogány
Myriophyllum aquaticum	Közönséges süllőhínár
Parthenium hysterophorus	Keserű hamisüröm
Persicaria perfoliata	Ördögfarok keserűfű
Pueraria montana var. lobata	Kudzu nyílgyökér
Asclepias syriaca	Közönséges selyemkóró
Elodea nuttallii	Vékonylevelű átokhínár
Impatiens glandulifera	Bíbor nebáncsvirág
Myriophyllum heterophyllum	Felemáslevelű süllőhínár
Heracleum mantegazzianum	Kaukázusi medvetalp
Gunnera tinctoria	Óriásrebarbara
Pennisetum setaceum	Tollborzfű
Alternanthera philoxeroides	
Microstegium vimineum	

2.2 Natura 2000 gyepterületeken termőhely-idegen inváziós növényfajok jegyzéke

Tudományos név	Magyar név
Robinia pseudo-acacia	akác
Fraxinus americana	amerikai kőris
Ailanthus altissima	bálványfa
Elaeagnus angustifolia	keskenylevelű ezüstfa
Pinus nigra	fekete fenyő
Pinus silvestris	erdei fenyő
Amorpha fruticosa	gyalogakác
Prunus serotina	kései meggy
Acer negundo	zöld juhar
Phytolacca americana	alkörmös
Fallopia spp.	japánkeserűfű fajok
Solidago canadensis	kanadai aranyvessző
Solidago gigantea	magas aranyvessző
Ambrosia artemisifolia	parlagfű
Asclepias syriaca	selyemkóró
Echinocystis lobata	süntök

Az internetről letöltött képek forrásai:

40. http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html
41. http://www.magyartelepulesek.hu/dedestapolcsany/muemlekek.html
42. (forrás: Dobosy László: Várak, várhelyek és őrhelyek Ózd környékén)
43. (forrás: Dobosy László: Várak, várhelyek és őrhelyek Ózd környékén)
44. mapire.eu
45. mapire.eu
46. mapire.eu
47. mapire.eu
48. mapire.eu
49. Földmérési és Távérzékelési Intézet
50. http://www.termeszetvedelem.hu/index.php?pg=vf_1813
51. http://indafoto.hu/vegh_zoltan/image/9626627-e786aa78
52. http://baranyamadar.hu/evmadara2015/evmadara2015_ismerteto.htm
53. https://www.orszagalbum.hu/harom-fajta-fakopancs-6-kep_p_91168
54. https://sokszinuvidek.24.hu/viragzo-videkunk/2016/07/11/maganyos-kigyaszolyv-koborol-az-alfoldon/
55. http://www.demokrata.hu/hir/setater/megerkezett-gemencbe-az-elso-fekete-golya
56. http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=2720
57. http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=2723
58. http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=2723
59. https://www.google.hu/maps
60. https://www.google.hu/maps
61. http://www.virida.hu/oldalkert-csobogoval
62. http://www.esomester.hu/kertepites
63. http://www.kolibrikerteszet.hu/sedbuza_deschampsia_caespitosa
64. https://www.baizas.lv/plants/180
65. https://www.thompson-morgan.com/p/foxglove-pams-choice/4225TM
66. http://ogorodsadovod.com/entry/2004-ochitok-vidnyi-sorta-kharakteristiki-primenenie
67. https://www.bonvivantnursery.com/display.cgi?code=00F-0001
68. http://egycseppkert.blogspot.hu/2011/02/japan-magnolia-magnolia-kobus.html
69. http://utakerthez.hu/blog/elokert-kialakitasanak-gyakori-hibai/
70. http://www.dream-yard.com/frontyard-landscaping.html
71. http://kertlap.hu/kertepites/
72. http://industrial.blog.hu/2015/06/10/5_hiba_amit_elkovetunk_az_elokertben
73. http://blog.lisacoxdesigns.co.uk /tag/garden-design-surrey/
74. https://hu.pinterest.com/explore/large-backyard/
75. https://hu.pinterest.com/pin/465067099012020445/
76. https://hu.pinterest.com/pin/205899014184490955/
77. http://www.otthonokesmegoldasok.hu/kert/kert-kert/ringasd-magad-alomba-a-kertben-meses-hintak-nem-csak-gyerekeknek/

1. http://www.otthonokesmegoldasok.hu/kert/alomkertben-jartunk-barackosbol-privat-paradicsom/
2. http://miskolcblog.blogspot.hu/2011/02/kukaketrecek
3. http://www.kertfenntartok.hu/kerti-burkolatok.html
4. http://openairkert.hu/burkolatok-a-kertben/
5. http://hu.pinterest.com/pin/73816881376381167/
6. http://www.bigfoot.hu/egzota_parketta_ar.htm
7. http://www.muveszkert.hu/kertepitesi_tippek/bontott_tegla_alkalmazasa_a_kertben.html
8. http://www.goodshomedesign.com/biotop-natural-pools/
9. http://www.xn--kertpts-eyac2b.hu/fak.html
10. http://www.anp.hu/hu/csillagosegbolt-park
11. https://www.homify.pl/katalogi-inspiracji/1548859/15-pomyslow-na-zewnetrzne-oswietlenie-domu-aby-wygladal-sensacyjnie
12. Dobos Péter Imre tulajdona
13. Dobos Péter Imre tulajdona
14. Dobos Péter Imre tulajdona
15. Dobos Péter Imre tulajdona
16. http://divany.hu/lajfhekk/2015/10/05/szentendrei_haz_lett_az_ev_haza/
17. http://www.szentendreihirek.hu/2015/10/szentendrei-csaladi-haz-kapta-az-ev-haza-dijat/
18. http://www.evhomlokzata.hu/
19. Országépítő 2011/4. 36. oldal
20. Országépítő 2014/3. 46. oldal
21. http://www.vinczeandlaszlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=34
22. http://www.vinczeandlaszlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=34
23. http://hp-arch.hu/munkak/horvath_andras/tervezes?ID=25
24. https://www.eptar.hu/hir/pecsi-haz-nyerte-iden-az-ev-haza-dijat
25. http://www.proidea.hu/termekalkalmazasok-5/tanyasi-haz-kortars-megjelenessel-13445.shtml
26. Országépítő 2015/3 29. oldal
27. Országépítő 2016/2 65. oldal
28. Országépítő 2014/2 21. oldal
29. https://www.booking.com/hotel/hu/rozmaring-venda-c-gha-z.hu.html
30. http://lakjunkjol.cafeblog.hu/2017/04/25/lakni-okosan-es-szepen-erdemes/
31. http://www.mds-epiteszIroda.hu/tervezesi-munkaink/mamo.php
32. http://epiteszforum.hu/galeria/befejezodott-devecser-es-kolontar-uj-lakonegyedeinek-epitese/99573
33. https://geocaching.hu/caches.geo?id=4233
34. http://www.grafikdekor.hu/index_en.html
35. https://hu.pinterest.com/explore/restaurant-facade/?lp=true
36. tak.lechnerkozpont.hu
37. tak.lechnerkozpont.hu
38. https://hu.pinterest.com/explore/ac-unit-cover/?lp=true
39. http://nemethelektro.hupont.hu/8/klima-szereles-kepekben-klima-arlistak

IMPRESSZUM

DÉDESTAPOLCSÁNY KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Dédestapolcsány honlap címe:	www.dedestapolcsany.hu
Dédestapolcsány e-mail címe:	dedes@t-online.hu
Dédestapolcsány postai címe:	3643 Dédestapolcsány, Petőfi Sándor út 21.
Telefon:	(06-48)- 501-030
Polgármester:	Lukács László
polgármester e-mail címe:	dedes@t-online.hu
Főépítész:	Gergely Péter
főépítész e-mail címe:	telepulesterv@gmail.com
Készítette:	Gergely Péter okl. településmérnök Gergely-Stefán Krisztina építészmérnök A kert, utca, terek, közterek fejezet Major Helga okl. tájépítész mérnök, urbanisztikai szakmérnök írásának felhasználásával készült.
Fotó:	Gergely Péter, Gergely-Stefán Krisztina
Építészeti útmutató ábrái:	LECHNER Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft.
Betűtípus:	Titillium-Light

A kézikönyvben felhasználásra kerültek a Magyarszéphely minta arculati kézikönyv egyes szövegbetétjei.

Dédestapolcsány, 2017. december

